

20961

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

A Z M İ Z Â D E M U S T A F A H Â L E T İ

D İ V Â N I

I

(İ n c e l e m e - M e t i n)

Y Ü K S E K L İ S A N S T E Z İ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ümit TOKATLI

Lütfi ALICI

KAYSERİ - 1992

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Sunuş
Kısaltmalar
Transkripsiyon Alfabeti

I. BÖLÜM

A) Şâirin Hayatı	1
B) Sanatı	
a) Şâirin Kendi Görüşleri	5
b) Başkalarının Görüşleri	7

II. BÖLÜM

A) Divan Hakkında Genel Bilgiler	8
a) Nüshaları	9
b) Eserin Tavsifi	10
B) Dil ve Üslub	10
a) Türkçe Kelimeler	11
b) Atasözü ve Deyimler	11
C) Diğer Eserleri	17
D) İnceleme	19
1) Allah	19
2) Hz. Muhammed	21
a) Hz. Peygamberin Sultanlığı	22
b) Hz. Peygamberin "Dürr-i Yetim" olması	22
c) Ümmül-Kurâ'da Doğması	22
d) Hz. Peygamberin "Ümmî" Olması	22
e) Hz. Peygamber ve İlm-i Levh u Kalem	23
f) Hz. Peygamberin Mûcizeleri	24
1) Gölgesinin Yere Düşmemesi	24
2) Ateşin Yakmaması	24
3) Mühr-i Nebevî	24
4) Şakk-ı Kamer	24
5) Kızartmadaki Zehri Bilmesi	24
6) Beş Parmağından Su Akması	25
7) Ölüyü Canlandırıp, Taşı Söyletmesi	25

8) Mirac	25
* Ümmü Hani	26
* Burak	26
* Kâbe Kavseyni Evednâ	26
* Arş	26
* Sidre	27
* Mescid-i Aksâ	27
* Cennet	27
* Kevser	27
* Ravza	27
* Tûbâ	27
* Selsebil	28
* Sakar	28
* Zakkum	28
3) Diğer Peygamberler	28
1) Hz. Nuh	28
2) Hz. İbrâhîm	29
3) Hz. İsmâîl	29
4) Hz. Süleymân	29
5) Hz. Yûnus	29
6) Hz. Yakûb	30
7) Hz. Yûsuf	30
8) Hz. İsâ ve Meryem	31
9) Lokman	31
10) Hızır	31
4) Melekler ve Cennet Varlıkları	32
1) Cebrâîl	32
2) Rıdvan	32
3) Harut ile Marut	32
4) Hûr ile Gilman	32
5) Kitaplar	33
1) Kurân-ı Kerîm	33
a) Nûr Sûresi	33
b) Duhân Sûresi	33
6) İslam Büyükleri	34
1) Çâr-Yâr	34
a) Hz. Ebû Bekir	34
b) Hz. Ömer	35
c) Hz. Osman	35
d) Hz. Ali	35
2) Ehl-i Beyt	36
a) Hz. Hasan	36
b) Hz. Hüseyin	36

3) Ashâb	37
a) Cafer-i Tayyâr	37
b) Eyyûb el-Ensari	37
7) Târihî Şahsiyetler	38
I) Türk Hükümdar ve Paşaları	38
1) Afrâsyap	38
2) III. Mehmed	38
3) Ferhad Paşa	39
4) Hasan Paşa	39
5) Lala Paşa	39
6) İbrahim Paşa	39
7) Sinan Paşa	40
8) Kethüdâ Bey	40
II) Âlimler, Sofîler ve Şâirler	40
1) Fehmî	40
2) Medhî Efendi	40
3) Hallâc-ı Mansûr	41
4) Zünnûn	41
5) Bâkî	41
6) Nizâmî	42
7) Attar	42
8) Şeyh Sadî	42
9) Selman	42
10) Kemâl-i İsfahânî	43
11) Hüsrey	43
12) Hakânî	43
13) Kemâl Hocendî	43
14) Haco-yi Kirmânî	44
15) Hassan	44
8) Tarihi-Efsanevi Şahsiyetler	44
1) Sam	44
2) Cem	44
3) Rüstem	45
4) Dahhâk	45
5) Ehrimen	45
6) Dârâ	45
7) Nûşirevân	45
8) Keykubad	46
9) Behrâm	46
10) Behzâd	46
11) İskender	46
12) İrem	46
13) Nemrûd	47

14) Mânî	47
15) Ebû Leheb	47
9) Masal Kahramanları ve Onlarla İlgili Unsurlar	47
1) Leylâ ile Mecnûn	47
2) Ferhad, Şîrîn ve Hüsrev	48
3) Şebdîz	49
4) Âb-ı Hayat	49
10) Burçlar ve Seyyareler	49
1) Burc-ı Âbî	49
2) Esed Burcu	49
3) Hamel Burcu	50
4) Sühâ	50
5) Müşteri	50
6) Süreyyâ	50
7) Zührâ	51
8) Mirrih	51
9) Utârid	51
10) Sahib-Kırân	51
11) Kavs-ı Kuzah	52
12) Nesr-i Tâir	52
11) Ülkeler ve Şehirler	52
1) Çin, Maçin	52
2) Mısır, Kenân	52
3) Rûm	52
4) Hutem, Bedahşân	53
5) Isfahân, Horasan	53
6) Mekke, Hayber, Bâbil	53
12) Kıymetli Taşlar ve Kokular	54
1) Lâl	54
2) Dür, Mercan	54
3) Müşg	54
4) Nâfe-i Tatar, Anber	55
13) Efsanevi Kuşlar	55
1) Hümâ	55
2) Ankâ	55
3) Hüdhd	55
14) Devre Ait Sosyal ve Kültürel Çizgiler	56
1) Kızıl Elma	56
15) Diğer İstilahlar	57
1) Bezm-i Ezel	57
2) Ehl-i Arâf	57
3) Kâbe	57

	<u>Sayfa</u>
4) Şecer-i Tûr	57
5) Yed-i Beyzâ	58
6) Zülfikar	58
7) Çeng, Kanûn, Kemân	58
* Kaynaklar	59

III.BÖLÜM

METİN

1) Tevhîd	61
2) Münacaât	64
3) Na'âtlar	68
4) Medhiye	84
5) Kasîdeler	87
6) Kıtâ'alar	152
7) Tarihler	163
8) Müseddesler	168
* Fotokopi (Örnek Metin)	179

SUNUŞ

XVII. asır Müslüman-Türk dünyası için umumi olarak gerilemenin başladığı asırdır. Orta Asya Türklüğünde daha evvel başlamış olan bu gerileme XVII. asırda da Osmanlı imparatorluğunda görülür. Siyasî, askerî, iktisadî ve sosyal alanlarda başlayan bozukluk ve karışıklıklara rağmen ilim, sanat ve edebiyat yönünden bu asırda ilerleme sürmüştür.

Osmanlı Devleti sağlam temelleri dolayısıyla XVII. asırda içte ve dışta eski güç ve kudretinde bulunduğu intibainı vermiş ve bu kabulleniş dışardaki gelişmeleri takip etmeyi engellemiştir. Hakikatte Osmanlı Devleti bu yüzyılda ilerleyen dünyaya bir duraklamanın içine girmiştir. Dışta Avusturya ve İranla yapılan savaşlar, içte celâli isyanları, saray kadınlarının yönetime etkileri, iktisadî bozukluk, ordudaki başıbozukluk gerilemeyi ve karışıklığı artırmıştır. Birçok vezirin kellesi alınmış, hatta devlette ilk defa bir padişah öldürülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin durumu gittikçe kötüye gittiği bu asırda, Orta Asya Türklüğünde daha XVI. asırda başlayan gerileme artmış, üzerlerinde Rus ve İran etkinliği çoğalmıştır.

Genel olarak bu asırda siyasî, askerî, iktisadî ve sosyal gerileme ve bozukluklara rağmen ilim, sanat ve edebiyat alanındaki yükseliş devam etmiştir. Bu gelişme geçen yüzyıllarda atılmış sağlam temeller dolayısıyladır. Bu zıt gelişme için Nihat Sami Banarlı şöyle demektedir: " O kadar ki, bir cemiyette idarî, medenî ve içtimâî hayat ileri ise sanat ve edebiyat hayatı da ileridir, diyen Edebiyat Tarihi'nin bu asırda yanıldığı görülür." *

Bu asırdaki gelişmeler Hâletî'yi yakından etkilemiştir. Bir çok görev ve yer değiştiren şâir. zamanında kadir ve kıymetinin bilinmediği düşüncesinde olduğundan, döneminden en çok şikâyette bulunan şâirler arasındadır. Buna rağmen

* Nihad Sami Banarlı., R.T.E.T., c.II., s.649

devrindeki siyasi gelişmelerle ilgilenmiş, başta III. Mehmed olmak üzere, devrin ileri gelen şahsiyetlerine şiirler sunmuş, önemli hadiselerle alakalı olarak tarihler düşmüştür.

Bu yüzyılda mimarî sahada Sultan Ahmet ve Yeni Camii gibi muhteşem eserler binâ edilebilmiştir.

Muşıkî sahasında Türk Klasik Musikîsinin üstadları Hâfız Post ve öğrencisi Buhurîzâde Mustafa Itrî Efendi bu asırda yetişmiştir.

ilmî sahada Naimâ ve Kâtib Çelebi gibi büyük şahsiyetler yine bu asırda yetişmiştir. Ayrıca büyük seyyahımız Evliya Çelebi asrın önde gelen simalarındandır.

XVII. asırda edebî sahada gelişmeler sürmüş, şâirlerimiz artık İran şâirleriyle boy ölçüşür hale gelmiştir. Hâletî'nin şu beyitinde bu hâl açıkça görölmektedir

Kemâl-i Işfâhanî görmüş olsa şâhid-i nazmum
Reh-i 'aşkında İsmâil-veş olur idi kurbânı (K.21/37)

Artık bu asırda İran şâirleri örnek alınmayıp, daha önce yetişmiş olan şâirlerimizden Fuzûlî ve Bâkî gibi şâirler örnek alınmaya başlanmıştır. Divanını incelediğimiz Hâletî'de bu etkiler olduğu gibi, bir kitasında Bâkî'yi şöyle medh eder:

Hâk budur ki çeşm-i erbâb-ı nazar görmüş degöl
şîr-i Bâkî gibi güftâr-ı lügâz u dil-pesend
Nefhâ-i nazmın iletse bâd eger tazîm için
Kalğa serîrinden ğubâr-ı merkad pîr-i Hocend (Kıt.19/1-2)

XVII. asrın önde gelen şâirleri; Türk kasîdeciliğinin en büyük temsilcisi Nefî, gazelleriyle şeyhü'l islâm Yahyâ, Sebķ-i Hindî üslubunun temsilcisi Nâilî, hikemî şiirleriyle Nâbî, mesnevi sahasında Atâî, rubâîleriyle Hâletî ve tasavvufî şiirleriyle Neşâtî'dir.

Asrın diğer simalarından bazıları ise Bahâyî, Vecdî, Cevrî, Fehim-i Kadîm, Nedim-i Kadîm, Gânîzâde Nâdirî, Sabit, Riyâzî, Faîzî.....

Yine bu asırda Veysî ve Nergisî ağıdalı nesirleriyle tanınmışlardır. Dönemin büyük mutasavvıf şâirleri ise Niyazi-Misrî ve Aziz Mahmud Hüdâî'dir.

Halk edebiyatı sahasında da gelişmeler sürmüş Karacaoğlan, Âşık Ömer, Gevherî, Kayıkçı Kul Mustafa, Kuloğlu gibi büyük halk şâirleri yine bu asırda yetişmiştir.

Ayrıca XVII. asrın hükümdarlarının edebi zenginliğe büyük katkıları olmuş, hatta bir çoğu şiirler yazmışlardır. III. Mehmed "Adlî", I. Ahmed "Bahtî", II. Osman "Farisî", IV. Murad da "Murâdî" mahlaslarıyla şiirler yazarak hükümdar-şâirlik geleneğini sürdürmüşlerdir.

Bu edebî zenginlik ve çeşitlilik içerisinde divanını incelediğimiz Azmîzâde Hâletî emsalleri arasında rubâîleriyle şöhret bulmuş edebiyatımızda rubâî üstadı olarak kabul edilmiştir. İncelediğimiz divan, nushalar arasında en büyüklerinden biri olmasına rağmen, rubâîlerini ihtiva etmemektedir.

Bu dönem eserlerinde dinî-tasavvufî konular işlendiği gibi, özellikle Sebk-i Hindî ve Mahallileşme Akımı etkili olmuştur.

Hâletî, rubâîlerinde dinî-tasavvufî konuları sıkça iş lemesine rağmen, incelediğimiz divanında müstakil dinî konuların işlendiği, tevhid, nünacaât ve nat gibi şiirlerin dışında, dinî-tasavvufî motifler oldukça azdır.

Yine aynı asırda edebiyatımızda görülen diğer bir akım, Sebk-i Hindî'dir. Hindistan'a giden İran şâirlerince benimsenen bu akım, XVII. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatında oldukça etkili olmuştur. Edebiyatımızda bu üslubun ilk temsilcisi XVII. asır şâirlerimizden Nâilî-i Kadîm'dir. Neşâtî, Nefî, Nâbî gibi asrın önde gelen şâirleri de bu üslubdan etkilenmişlerdir. Türk edebiyatında bu üslubun en büyük temsilcisi XVIII. yüzyıl şâirlerimizden Şeyh Gâlib olmuştur.

Hâletî'nin divanında yer yer ağıdalı dil ve uzun tamlamalar, tezat, telmih, mübalağa, istiare gibi sanatlara fazla yer verilmiş, hatta bir çok İran şâiri çeşitli

vesilelerle anılmıştır. Bu özelliklere rağmen Hâletî'nin bu akımdan ne derece etkilendiğini, benimseyip, benimsemediğini söylemek için geniş inceleme yapmak lazımdır.

XVII. asır edebiyatımızda etkili olmaya başlayan diğer bir akım Mahallileşme Ceryanıdır. Dil sadeleşmeye başlamış, yerli ve millî söyleyiş artmıştır. Bunun sonucu olarak İran tesirinden kurtulan şâirlerimiz İran şâirleri ile boy ölçüşür bir edâ ile şiirler söylemişlerdir. Kullanılan Türkçe kelimeler, deyimler, atasözleri ve halk söyleyişleri bu şiire yeni bir çehre vermiştir. Mahallileşme akımının en büyük temsilcisi XVIII. yüzyıl şâirlerimizden Nedim olmuştur.

Hâletî'nin divanında Türkçe kelime, deyim, atasözü ve halk söyleyişlerinin fazla olması divan edebiyatı ile halk edebiyatının yaklaşmaya başlamasının sonucudur.

İslam medeniyeti etkisinde gelişen divan edebiyatı yüzyıllarca Müslüman-Türk'ün ifâde edildiği bir edebiyattır. Bu edebiyata, hatta bütün mâzimize ilgisizliğimiz, ecdâd yadigârı binlerce eseri kütüphanelere mahkum etmiştir. Bu ecdâd yadigârlarının gelecek nesle ve medeniyet dünyasına iftiharla sunulması düşüncesinden hareketle, tezimizi bir divan olarak tespit ettik. Bu sahaya yapabileceğimiz çok küçük bir katkı bizi memnun etmektedir.

Üzerinde çalıştığımız eser XVII. yüzyıl şâirlerimizden Azmîzâde Mustafa Hâletî'nin Divanı olup, eser Raşid Ef. Ktb. Nr.1277'de kayıtlıdır.

Çalışmamız "Metin" ve "İnceleme" olmak üzere iki ana bölümden müteşekkildir. Metin okunduktan sonra transkripsiyon yapılmıştır. Metinde geçen önemli hususiyetler * işareti ile dipnot halinde gösterilmiştir. Ayrıca diğer dipnotlara bir defa yazıldıktan sonra kısaltmalar şeklinde atıfta bulunulmuştur.

Divandaki şiirlerde başlık olmadığından tevhîd, münacaât, naat ve kasîdeler birden başlayarak; tarih, kıta, müseddes, gazel ve terkiib-i bend ise ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Düşülen tarihler hesaplanıp, hicrî ve miladî olarak beyitin yanına, parantez içinde yazılmıştır.

inceleme kısmında remiz ve mazmunlar önem sırasına göre sıralanıp, kısa açıklamalar yapıldıktan sonra, divanda geçişleri örnek beyitlerle gösterilmiştir.

Şâirin hayatı, san'atı ve eserleri hakkında elimizden geldiğince doğru bilgiler verebilmek düşüncesiyle bizedn önce yapılmış incelemelerden özellikle Ali Canib Yöntem ve Haluk İpekten'in çalışmalarından istifâde ettik. Bunlarla birlikte yararlandığımız diğer klasik kaynaklardan aldığımız hususları dipnot olarak gösterdik.

Bu çalışmada ilmî seviyemiz ölçüsünde elimizden gelen gayreti gösütermemize rağmen birçok hata ve eksiklerimizin olduğuna inanıyoruz. Yapılacak yol gösterici tenkitler memnuniyetle karşılanıp, istifâde edilecektir.

Bu tezin hazırlanmasında her türlü yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY'a, çalışmam süresince sabırla yardımcı olan hocam Yard. Doç. Dr. Ümit TOKATLI'ya, her türlü bilgi ve fikirlerini esirgmeden istifâdeme sunan hocam Doç. Dr. Cihan OKUYUCU'ya, tezi yazan sayın Atalay Çiçek ve öğrencim Vedat Uruç ile diğer emeği geçenlere teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz-1992

KAYSERİ

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
Ank. : Ankara
B.k.z. : Bakınız
c : Cilt
Ef. : Efendi
G. : Gazel
İ.A. : İslam Ansiklopedisi
İst. : İstanbul
K. : Kasîde
Kıt. : Kıtfa
Ktb. : Kütüphanesi
M. : Münacaât
Mad. : Maddesi
Med. : Medhiye
Müs. : Müseddes
R.Ef. : Raşid Efendi
R.T.E.T. : Resimli Türk Edebiyatı Tarihi
S. : Sayfa
Ta. : Tarih Manzumesi
T. : Tevhîd
T.D.V.İ.A. : Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Transkripsiyon alfabesi

ا	(ā)	a, ā	س	s
ا	(i)	a, e, i, i, u, ü	ش	ʃ
ب		b	ط	d, ʒ
پ		p	ظ	ʒ
ت		t	ع	ʕ
ث		s	غ	g
ج		c	ف	f
چ		ç	ق	k
ح		h	ك	k
خ		h	ك	n̄
د		d	ل	l
ذ		z	م	m
ر		r	ن	n
ز		z	و	v (o, ö, u, ü, ũ)
ژ		j	ه	h (a, e)
			ي	y (i, i, î)

I. BÖLÜM

A - HAYATI

XVII. asır şâirlerimizden Azmîzâde Mustafa Hâletî'nin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında doğru bilgi vermek için, şâir üzerinde bizden önce yapılmış incelemelerden ve incelediğimiz divanda tesbit ettiğimiz hususlardan yararlandık. Özellikle Hâletî hakkında yapılmış çalışmalardan Ali Canib Yöntem'in İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı Hâletî maddesinden istifade ettik. Gerek bu incelemelerden gerekse diğer kaynaklardan faydalanarak şâirimiz hakkında şu bilgileri tesbit ettik:

Asıl adı Mustafa'dır. Babası, III. Murad ve şehzade iken III. Mehmed'in hocalığını yapmış, XVI. yüzyıl bilgin ve şâirlerinden Mekârim-ül Ahlâk adlı eserin yazarı Pîr Muhammed Azmî Efendi'dir. (H.990 - M.1582) İstanbul'da doğmuştur. Doğum tarihi Sicill-i Osmânî'de 15 Şaban H.977 yılı, Pazartesi günü Berat gecesi olarak veriliyor. (1)

Babasının mesleğini takip ederek ciddi bir medrese tahsili gören Hâletî, kaynakların ittifaken bildirdiğine göre zamanın meşhur âlimlerinden Hoca Sadeddin Efendi'den mülâzemet rû'usu aldı. (2) 1591 yılında müderrisliğe başladı. İstanbul'un bazı medreselerinde çalıştı ve derece derece yükselerek 1597'de Sahn, 1600'de Süleymaniye müderrisi oldu. Daha sonra kadılığa geçip ilk olarak 1602'de Şam kadısı oldu. Ali Canib Yöntem İslam Ansiklopedisi'nin Hâletî maddesinde, şâirin Şam'da kadı iken meşhur şâir Bağdatlı Rûhî ile görüştüğünü ifâde etmektedir. Şâirin daha sonraki hayatı hakkında aynı kaynaktan şu bilgiler veriliyor: Hâletî 1604'de Kahire'ye nakledildi. Mısır emîrül ümerâsı Hacı İbrahim Paşa asker isyanı neticesinde şehit düşünce, Hâletî kaymakamlığı eline aldı. Fakat âsâyişi temin edemediği için, azledilerek açıkta kaldı. Nihayet 1606'da Bursa kadısı oldu. Fakat burada da talihsizlik yüz gösterdi; Kalender-oğlu şehri muhasara ve şehre girerek her tarafı yağma etti. (1607) Hâletî bu hengâmede kadılıktan ayrıldı ve bir yıl sonra, arpalık olarak kendisine Ahyolu kazası verildi. Ancak 1611'de Edirne

(1) Sicill-i Osmânî., c.II s.103

(2) Ali Canib Yöntem., f.A., Haleti mad., s.125

kadılığını alabildi. Talih burada da kendini gösterdi. Tanımadığı bir kadiya, gaflet ile hakaret etti. Dört aylık kısa bir hizmetten sonra tekrar Şam'a nakledildi. Şâir 1613'de bu vazifeden ayrıldı; bir yıl sonra İstanbul kadısı oldu; fakat iki ay geçmeden azledildi. Bundan sonra dört yıla yakın bir zaman açıktaki kaldı. Sultan II. Osman'ın tahta geçmesi üzerine şâir, hükümdara mesnevi şeklinde, manzum bir arz-ı hâl takdim etti. Bu manzumenin tesiri ile ikinci defa olarak Mısır kadılığına tayin edildi. (1618) Bir yıl geçmeden, buradan da ayrıldı. 1623'de Sultan IV. Murad'ın cülûsunda Anadolu kazaskerliğine getirildi. Bir yıl sonra kendisine Ruscuk arpılığı verilerek bu görevinden de alındı. 1627'de Rumeli kazaskerliğine getirildi ve 1629'da Silistre arpılığı verilerek emekliye sevk edildi.

Şâir doğduğu ayda (26 Şaban H.1040 - M.1631) 63 yaşında vefat etti.

Osmanlı Müellifleri'nde, şâirin memleketi olan İstanbul'da vefât ettiği, mezarının, mahallesi olan Sofular çarşısı yakınındaki mektebin avlusunda olduğu bildirilmektedir.

Yine aynı eserde şâirin ölümü üzerine, Hüseyin Kürdî adlı bir şâirin düştüğü şu tarih;

ایتدی عزمی زاره فردوسی مکان
روح پاکینه دم برم رحمت (3)

verilip, mezarının taşına yazıldığı bildirilmektedir.

Azmîzâde, kaynakların bildirdiğine göre dürüst, adil, iyilik sever, hoş sohbet ve cömert bir insandı. Kâtib Çelebi Osmanlı tarihinde Kınalîzâde Ali Efendi ile Azmîzâde kadar çok okuyan, araştıran bir âlim daha olmadığını belirtir. Talebesi olan Atâî, öldüğünde kenarlarına tashih notları konmuş ve ayrıca çeşitli notlar kaydedilmiş 4000 kadar kitabı çıktığını yazmaktadır. (4)

Çok okuması, araştırmaları ve yeteneği sonucunda yirmi yaşlarında büyük mevkilere ulaşmış, fakat görevlerinde çeşitli sebeplerden dolayı fazla duramayıp, çok yer değiştirmiştir.

Talebesi Atâî, Hâletî'nin : "İlim ve hünerimizin zararından başka eserini görmedik" diye, bedbin ve nevmîd tavırlar gösterdiğini anlatır. (5)

(3) Osmanlı Müellifleri., c.II., s.311

(4) Haluk İpekten., T.D.V.f.A., c.IV., s.348

(5) Yöntem., a.g.e., s.126

Bu ruh hali şâiri etkilemiş, şiirlerine zamanından şikayet ve hak ettiği itibarı görmediğine inandığından dolayı yakınmalar şeklinde yansımıştır. Divanda oldukça fazla yer tutan zamanından şikayet ve yakınmaları, tesbit ettiğimiz beyitleri ile şöyledir:

Revâ mîdur bu ki şimdi bakup kenârdan ol
Garîk-i lüccâ-i ihsân olalar iller (K.18/35)

Gâhî gelür ki hâtıruma kimse tuymadan
Olam^cadem memâlikine bir gice revân (K.19/20)

Şimdiden sonra olan ğam yimesün kim hergiz
Kalmadı revnâk u arâyişi hiç dünyânun (Kıt.33/1)

Gülmek olmadı müyesser geleli dünyâya
Sañki endüh-ı belâ oldı benümle tevem (K.28/9)

Yazıklar Hâletinün kimse kâdrin bilmedi gitdi
Cihâna gelmemişken öyle üstâd-ı sühân-perver (G.71/5)

Hâletî oniki yaşında iken babası Azmî Efendi vefât etmiştir. Şâir birçok şiirinde yetim olmasından bahsedip, bundan dolayı kâdrinin kıymetinin bilinmediğini şöyle ifade etmektedir:

‘Aceb mi hâk-i mezellet olsa cây-gehüm
Budur yetim olanun hâli gevher olsa eger (K.20/39)

Beni de halk çıkarurdu göklere öğerek
Eger ki devlet ile sağ olaydı şimdi peder (K.20/40)

Mesihi görse eger yok bunun babası diyü
Zemâne halkı kelâmına itmeye bâver

(K.20/41)

Şâir, divanında babasının öldüğünden bu şekilde bahsediyor. Ali Canib Yöntem'in verdiği bilgiye göre Şam'a ikinci kadılığı yıllarında Ahmed adlı bir oğlu vefât etmiştir. İncelediğimiz divanında bu evladından bahsedilmemekle birlikte, manasından oğlu veya bir yakını olduğu anlaşılan "Abdülkadir" adlı birisinin ölümü üzerine düşürülmüş bir tarih manzumesi vardır:

Kıyduñ ol masûm-ı pāke bi-günāh
Ey felek itdün perişān hâtırūm
Tā ölince diyeyin târih için

کنریه دنیارن عبدالقادر

(H.1020-M.1611)
(Ta.6/1-2)

Aile efrâdı hakkında divanından bu kadar bilgi edindiğimiz şâir, sözkonusu eserini III. Mehmed adına tertib etmiş ve hünkara sunduğu bir çok şiirinde, ondan övgüyle bahsetmiştir:

Cihān fermānuña tâbi^c elünde hâtem-i devlet
Ne hâtem aña nisbet adı var mühr-i Süleymānuñ (K.8/16)

Bir eli gölgesi cihāna yiter
Zıll-ı Hakdur denilse aña düşer

(Met.5/20)

Yine divanında zamanın ileri gelen şahsiyetlerinden Sinan Paşa, İbrahim Paşa, Lala Paşa, Hasan Paşa, Ferhad Paşa ile Reisül Küttâb Medhî Efendi'den çeşitli şiirlerinde bahsetmektedir. (Bkz.s.38)

Talebesi Atâî, Hâletî'nin son şiiri olarak aşağıdaki beyiti vermektedir:

Benüm ey Hâletî ol rind kim hak-ı merâmdan
Harâbât ehlinün kimi kadeh kimi sebû eyler (6)

B - SANATI

a) Şairin Kendi Görüşleri : XVII. asır, divan edebiyatının önde gelen şâirlerinin yetiştiği asırdır. Bu şâirlerden bir kaçı: Nefî, Yahya Efendi, Bahâî, Fehîm, Nâilî, Necâtî, Tıflî vb. Özellikle kasîde ve gazelin rağbet gördüğü bu asırda Hâletî'yi ön plana çıkaran kasîde, gazel nevinden eserleri değil sayısı oldukça fazla olan rubâîlerdir. Kendisine "üstad-ı rubâî" ve Ömer Hayyam gibi rubâîlerle meşhur olmasından dolayı "Hayyam-ı Rûm" tabirleri kullanılmıştır. Bizzat şâir rubâî yazmaktaki maharetini şöyle dile getirmektedir:

Erbâb-ı aşk elinde rubâîlerüm benüm
Bezm-i şafâya Hâletiyâ çâr pâredür
Kimdür anuñla kıta-ı elmâsı bir tutan
Noksanı hod yanında iken âşikâredür (7)

Divanındaki gazel ve kasîdelerinde hayattan şikâyetlerini dile getirmiş olan şâir, rubâîlerinde çoğunlukla dini-tasavvufî konuları işlemiş derviş-meşreb ve mütevekkil bir hüviyetle karşımıza çıkar.

(6) Atâî., Zeyl-i Şekaik., s.739

(7) Kâtib Çelebi., Keşf-el-zünun., c.I, s.784

Ahvāli cihānı her zeman söyleşelüm
Ammā gam-ı aşkımuz nihan söyleşelüm
Ey vākıf-ı rāz-ı aşk olan ārif-i can
Ney gibi senünle bî-zebān söyleşelüm (8)

Hāletî'nin divanında zamanından şikayet, kendisini ve eserlerini mübalağalı şekilde medh etmesi hemen dikkat çekiyor.Şâir kendi sanatı hakkında şunları söylüyor:

Benüm çapük-süvār-ı 'arşā-i ilm ü hüner şimdi
Benüm uran feşāhat topına 'ālemde çevgānı (K.6/33)

Meānī mülketin feth eyledi tīg-i zebānıyla
Olur serdārı şimdi zümre-i erbāb-ı 'irfānuñ (K.8/24)

Bulдум cihānda kuvvet-i t̄ābumla imtiyāz
Meydān-ı naẓm içinde benüm şimdi pehlüvān (K.9/29)

Eşārını hep ğayrleruñ levh-i cihāndan
Maẓv itdi bugün Hāletiyā bu ğazel-i ter (G.94/5)

Nola ey Hāletī cān gūşına mengūş iderlerse
Cihānda dürr ü gevher lafz-ı pākünden 'ibāretdür(G.100/5)

Söz açmağda nazīrūñ görmedük ey Hāletī hergiz
Sūhan gencinesine var ise hāmen anahtardur (G.122/5)

Her ziyān bir fen düşürdi şimdi ammā Hāletī
'Aksine döndi zemāne oldı her fen bir ziyān (G.324/5)

Zemāne eyledi dil-beste-i bend-i belā ammā
Benüm faẓl u belāğat bāğınuñ mürğ-i hoş-elhānı (K.6/32)

(8) Nihad Sami Banarlı., R.T.E.T., c.II., s.669

b)Başkalarının Görüşleri : Divanında kendi sanatından oldukça fazla bahsedip, öven şâirden başka edip ve şâirler övgü dolu sözlerle bahsetmişlerdir.Bunlardan tesbit edip, ulaşabildiklerimiz şunlardır :

XVIII. yüzyıl divan şâirlerimizden Nedim, III. Ahmed ve Damat İbrahim Paşa'yı medh ettiği "gibi" redifli kasîdesinde Hâletî'den rubâî üstadı olarak bahsediyor.

Hâletî evc-i rubâide uçar ankaa gibi (9)

Kâtib Çelebi, Hâletî'nin divanının Anadolu'da yazılan divanların en güzeli olduğunu belirttikten sonra, aynı asır şâirlerinden Gânizâde'nin Hâletî'nin divanı için "belâgat kapısının anahtarı" dediğini bir şiiri vasıtasıyla veriyor. Yine aynı eserde Hâletî'nin divanından Zübdetül Eşar'a kasîde, gazel ve rubâîlerinden bir çok beyitler alındığı bildiriliyor. (10)

Osmanlı Müellifleri'nde ise şâirden şöyle bahsediliyor: "Her vadiye güzel şiir söylemek kabiliyetine sahibdir. Özellikle kıta söylemekte Ömer Hayyam'a benzer. Şiirlerinden yalnız rubâîleri bir eser teşkil edebilir." (11)

Sicill-i Osmânî'de ise Hâletî'den "şâir, mâhir, âlim, fâzıl idi, zarîf, nâzik ve sâlih idi." (12) şeklinde bahsediliyor.

Hâletî hakkında en çok bilgiyi, talebesi Atâî veriyor. Hocasını "Meliküş - Şuarâ", Rûm şâirlerinin üstadı gibi tabirlerle öven Atâî, Hâletî'nin divan ve münşeatinin benzerlerinden üstün olduğunu iddia edip, zamanın eser yazarlarının şâire takriz yazdırdıklarını bildiriyor. Hâletî'nin takrizlerini padişahın darbhanesinde çıkan paraya benzetiyor. (13)

(9) Şevket Kutkan.,Nedim Divanından Seçmeler.,s.46

(10)Kâtib Çelebi.,a.g.e.,c.I.,s.784

(11)Osmanlı Müellifleri.,c.II.,s.311

(12)Sicill-i Osmânî.,c.II.,s.103

(13)Atâî.,Zeyl-i Şekaik.,s.739

Evliya Çelebi, IV. Murad zamanında yaşayan şâirler arasında sayıyor. Hâletî hakkında şu bilgileri veriyor: "Azmîzâde Hâletî Çelebi dirler. Asrında sultanüş-şuarâ idi. Bir çok müellifâtı vardır. Fakat Divan-ı Hâletî gayet muteber ve rubâiyâtı bî-bedeldür. Emsalsiz rubâilerine geçmiş ve gelecek şâirler nazire yazmaktan acizdir." (14)

Naîmâ Tarihi'nde çok okuduğu, Anadolu şâirlerinin üstadı olduğu, eserlerinin tümünün makbûl ve muteber olduğu belirtilip, zamanında kıymeti bilinmediği için "molla-yı nâ-murad" ifâdesi kullanılıyor. (15)

Şemseddin Sâmî Kamusu'l Alam adlı eserinde, aynı asırda Hâletî maslahlı üç şâirin yaşadığını belirtip, Azmîzâde Mustafa Hâletî için âlim, fâzıl bir zattır, diyor.

Muallim Naci, Esami adlı eserinde Hâletî için şâirlerimiz arasında birinci değilse de ikincidir, diyor. Yazar Hâletî'nin çok kitap okuduğunu ve bütün ilimlere âşinâ olduğunu eserinde ifâde ediyor.

II. BÖLÜM

A) Divan: Hakkında Genel Bilgiler : Azmîzâde Mustafa Hâletî'nin manzum ve mensur bir çok eserleri vardır. Bu eserleri arasında en mühimlerinden biri de divanıdır. Divanını III. Mehmed adına tertip etmiştir. (1603) Bu konuda Ali Canib Yöntem şöyle diyor : "Riyâzî'nin ifâdesine göre, divanını Mehmed III namına tertip etmiştir. Divanında Mehmet III'e, Eğri seferinden avdeti münasebetiyle bir kasîdesi mevcut olmakla beraber, ta başta Ahmed I'e sunulan bir kasîde vardır. Kasîde ve gazelleri, muasırlarının bu nevideki eserlerine nazaran, şâire bir fâikiyet temin edecek kudretde değildir. Fakat kısmen divan nüshalarında da mevcut olmakla beraber, eski kütüphanelerimizin bazılarında ayrı bir risâle hâlinde bulunan rubâîleri, ona âzamî şöhret temin etmiştir." (16)

Hâletî'nin incelediğimiz divanı III. Mehmed ve devrin büyüklerine sunulan kasîde, gazel, kıta, müseddes, terkiib ve tarih manzumelerinden müteşekkildir.

(14) Evliya Çelebi., Seyhatname., c.I., s.378-669

(15) Naîmâ Tarihi., R.Ef.Ktb., c.I., s.504-505., ist.1147

(16) A.C.Yöntem., a.g.e., s.126

a) Nüshaları : Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Hâletî divanının oldukça fazla nüshası vardır. Bu nüshalardan ulaşabildiğimiz ondört tanesinin isimleri şunlardır:

- 1) Hacı Mahmud Ef. (Süleymâniye Ktb.) 3473
- 2) Âtîf Ef. Ktb. 2067
- 3) Fâtih Ktb. 3083
- 4) Lala İsmail (Murad Molla Ktb.) 435
- 5) Ayasofya Ktb. 3910
- 6) Mihrişah Sultan (Hüsrev Paşa Ktb.) 374
- 7) İst. Üniver. Ktb. 160
- 8) İst. Üniver. Ktb. 2876
- 9) Veliyyüddin Ef. Ktb. 2703
- 10) Ali Emîrî Ef. Manzum Eserler (Millet Ktb.) 98
- 11) Hazîne Ktb. (Topkapı Sarayı Müzesi) 894
- 12) Kasîdecizâde Süleyman Ef. (Süleymâniye Ktb.) 420
- 13) Hafîd Ef. (Süleymâniye Ktb.) 357 (17)
- 14) Râşid Ef Ktb. 1277

Bizim tez konumuz Râşid Efendi nüshası olup, eser Dîvân-ı Hâletî adıyla Râşid Efendi Kütüphanesi 1277 numarada kayıtlıdır.

(17) İst. Ktb., Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu., C.II., s.264., İst.1959

b) Eserin Tavsifi : Eserde ferağ kaydı olamduğundan eseri kimin, ne zaman istinsah ettiği hakkında kesin bilgiye sahip değiliz. Eserin cilt ve diğer özelliklerine bakarak şu bilgileri verebiliriz: Eser kırmızı deri ciltli, şemseli, salbekli ve miklablıdır. Miklab da çerçvelidir.

Kitabın başında ve sonunda kütüphanenin bânisi ve kitapları vakfeden Mehmed Râşîd Efendi'nin H.1211 tarihli vakıf mührü vardır.

Eserde filigransız, kalın aherli kağıt kullanılmıştır. İlk yaprağında mihrabiye ve mavi ile sarı rengin hakim olduğu normal bir tezhib vardır. Her sayfa iki sütun halinde tezhibli çerçeve içerisindedir. Eserin son varağı 140-a'da çerçeve içerisinde ve yazının altında küçük bir mühür daha vardır ki, döküntüler sebebiyle okunamamıştır.

İncelediğimiz Râşîd Efendi nüshasında sırasıyla 1 tevhid 1 münacaât, 2 naat, 1 medhiyye, (bu şiirler mesnevi şeklinde kafiyeledir.), biri en son varakta olmak üzere 25 kasîde, 37 kıta, 6 tarih, 5 müseddes, 411 gazel, 1 terkib-i bend şeklinde yazılmış mersiye vardır.

Divanın toplam beyit tutarı 3667'dir.

B) Dil ve Üslûbu : Divandaki mersiye ve kasîdelerde dil ağıdalı ve tamlamalar fazla iken, özellikle müseddes ve gazellerinde sâde ve akıcıdır. Türkçe kelime, deyim ve atasözlerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Bir içim su, sen sen ol, elini göğsüne ko, vay halümüze, ne derlerse desinler, sultanum vb. söyleyişler XVIII. yüzyıl şâirlerimizden Nedim'i hatırlatmakta ve şâirimiz için mahallileşme akımını gündeme getirmektedir.

Nice andan el yusunlar cāşık-ı dil-teşneler
Bir içim şudur güzellikde ol şüh-ı meh-likâ (G.15/3)

Baňa şormaz hâr-ı miskinün ne miñnet çekdügin
Anasından emdügi sūd geldi burnından dilâ (G.15/2)

Beñzedürler lebüñi lâlê dişün lülüye
Vākıa öyle midür söyle benüm sultānum (G.250/3)

a) Türkçe Kelimeler :

Kaçan: (Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vaktaki, nasıl, ne suretle)

Ayruksı: (Başka, diğer, gayrı)

Kande: (Nerede, nereye)

Yavız: (Kötü, fena, sert)

Kuçmak: (Kucaklamak)

Sınmak: (Kırılmak)

İrgürmek: (Ulaştırmak, eriştirmek)

Yügrük: (Hızlı giden, çok koşan)

Kankı: (Hangi)

Kanı: (Hani, nerede)

Bolay ki: (Ola ki)

Egin: (Sırt, arka)

Ayrıca eserin bir çok yerinde bildirme eki -dır yerine henüz ekleşmemiş şekilde "durur" fiili kullanılmıştır:

Eşigi taşı durur fass-ı hâtem-i iqbâl
Aña berâber olur mı 'adû-yı bed-gevher

(K.20/31)

b) Atasözü ve Deyimler:

1) Asandan doğan aslandır:

Olsalar cilm içinde gayyi ne var
Şir olur şir-peççe ahir kâr

(N.4/41)

2) Kaza geliyorum demez:

Kūy-ı yāre varmazın dirse ʿadū-yı bed-likā
itimād itme gelince varurum dimez każā (G.9/1)

3) Yetmişiki dereden su getirir:

Çıkamaz başa benüm eşk-i firāvānumla
Yetmişiki dereden şu getirürse deryā (G.11/6)

4) Anasından emdiği süt burnundan geldi:

Baņa şormaz hār-ı miskinūñ ne miħnet çekdügin
Anasından emdügi süd geldi burnından dilā (G.15/2)

5) Kişi ettiklerini bulur:

Bağrumuñ başlarını arasa dildār ne var
Bilür ol kim kişi itdüklerini bulsa gerek (G.194/2)

6) iyiliği eyle suya sal:

Çeşm-i giryāna gel ey naħl-i dilārā saye şal
Bu meğeldür eylügi sen eylede deryāya şal (G.226/1)

7) Can vermek:

Hiđmete cān virürdi aña melek
Atı oynağı olmış idi felek (N.3/16)

8) Kulu kurbanı olmak:

Eger keyvān ile sevr-i sipihrūñ bulsa bir ruħşat
Kapusında olurlardı o şāhuñ kulu kurbānı (K.6/10)

9) Gözleri dört olmak:

Çār-ebrū güzeller olsa ʿayān
Gözlerüm dört olur o demde hemān (M.2/13)

10) Ağzı suyunu akıtmak :

Bu şîr-i âbdârum bezm-i medhünde okunduğça
Revâdur muttaşıl ağzı şuyın akıtsa yârânũ (K.14/40)

11) Elini yüzüne sürmek :

Bu şîr-i pür-kuşurdan itdünse ger hicâb
Bâri duâya başla elüni yüzüne sür (K.12/14)

12) Dili tutulmak :

Gören üftâdenũ hergiz dili tutılmamak yokdur
Aceb dâm-ı belâdur kâküli ol âfet-i cânũ (K.14/42)

13) Silip süpürmek :

Gelür diyü güle bir çetr-i jengâri kurup gonca
Yine cüy u sabâ sildi süpürdi şah-ı gülzârı (K.16/2)

14) Gözleri yolda kalmak :

Tütüyâ-yı hâk-i pâyün irgürür diyü şabâ
Gözlerüm nergis gibi yollarda kalur dâimâ (G.5/1)

15) Yarım ağızla anmak :

Öpdürürken ikisin de lâlünüñ lâyıq mıdur
Yarım ağızla beni yâd itmez olduñ dilberâ (G.5/2)

16) Göğüs geçirmek :

Gögsün geçürür hasret ile câşık-ı bî-dil
Geçdükçe okuñ sine-i ağıyâra nigârâ (G.18/6)

17) Başını alıp gitmek :

Terk itdi gitdi çünki o serv-i revân beni
Bir yâne ben de başum alup gideyin cevâb (G.42/2)

18) Buluttan nem kapmak :

Dem-â-dem arz idüp dūd-ı siyâhuñ şerm-sâr itme
Bulutdan nem kapar bir derd-i terdür çünki dildârũ
(G.184/6)

19) El çekmek :

Eger el çekse anlardan o tıfl-ı nâz-perverdüm
ider miydi cadûlar dest-bûsa muttaşıl cûret (G.45/5)

El çekmez idi caşk-ı mecâziden ölince
Bulsa dil-i divâne güzellerde hakikat (G.44/3)

20) Ağzını aramak :

Emmege kor mı ola baña zebânını diyü
Aradum ağzını ol yâr-i perî-ruhsârûn (G.219/3)

21) Kurban etmek :

Nev-şukufte gönça güyâ tıfl-ı nevresdür ki çarç
Bülbüli kurbân idüp kor altına bir katre kan (G.317/3)

22) Bağına taş basmak :

Belâ-yı hicr ile bağına taş basmak gerek aşık
Ne var Mecnûn der-âgüş itse seng-i küy-ı Leylâyı
(G.384/4)

23) Ayağına su koymak :

Aceb âlâ degül mi duhter-i zây ey zen-i gerdün
Ayağına su koymağa değer mi Zühre-i Zehrâ (G.6/5)

24) Kulak çekmek :

Mengüş-ı güş-ı şahdaki dürr-i şah-vâr
Kulak çekerse Hâletiyâ nazmuña revâ (G.10/5)

25) Ağzını açmak :

Öykündüğün dehânuña güş itdi goncanun
Çak eyledi kulağına dek ağzını sabâ (G.13/3)

26) Göz göz olmak :

Sīnemde oḡuñ yāreleri göz göz olupdur
Hiç görmedüḡüm derd ü belā ḡalmadı cānā (G.18/2)

27) Kanlar yutmak :

Revā mı illerüñ ḡanını içmek gözleriñ cānā
Senünçün niçe ḡanlar yutmışiken^cāşık-ı rüsvā (G.21/1)

28) El bağlamak :

ḡarşuna el bağlasa ḡübān nola ey şūḡ-ı mest
Mülk-i ḡüsnün şāhisin sen destber belāyı dest (G.43/1)

29) Kanını içmek :

^cĀşıḡuñ ḡanını içmekden uşanmaz çeşm-i yār
Bādeye itmez ḡanāat ḡüyiā bir mey-perest (G.43/4)

30) Öpüp gözüne sürmek :

Nev-bādedür ḡadīḡa³-i fikretde her sözüñ
Öpüp gözine sürse gören ḡāletī ne var (G.58/6)

31) Can bulmak :

Mürde diller cān bulurlar senden ey şemşir-i yār
Āb-ı ḡayvāndan virilmiş ḡālibā şuyūñ senün (G.200/3)

32) Kanına girmek :

Rāzumu^cāleme fāş eyledün ey tīr-i nigār
ḡāşılı ḡanına girdün bu dil-i pür-ḡunuñ (G.205/3)

33) Gözinden sakınmak :

Anuñ ḡāyil midür kuḡl olduğına çeşm-i aḡyāre
Gözünden şākinurken ḡāk-i pāyuñ bu dil-i şeydā
(G.21/3)

34) Kara günlere kalmak :

Tenümde dāğlarum mihr-i münkesif gibidür
Ne kara günlere kaldum cihānda Hāletiyā (G.30/5)

35) Aklını almak :

Kılsa cismün pür^carağ germiyyet-i bezm ü şarāb
^cAklın alur ādemün zülfünde olan āb u tāb (G.40/1)

XVII. asırda edebiyatımızda görülen diğer bir akım Sebki Hindî'dir. Nâilî aynı asırda bu akımın ilk büyük temsilcilerindendir. Hāletî'nin Sebki Hindî üslubundan ne derece etkilendiğini, benimseyip benimsemediğini söyleyebilmek için bu açıdan geniş bir inceleme yapmak lazımdır.

Divan edebiyatı bir mazmunlar edebiyatıdır. İslam edebiyatlarının ortak malı olan mazmunlar, divan şiirine Fars edebiyatından girmiştir. Bu açıdan Hāletî'nin şiirlerinde bir farklılık yoktur. Mesela: Sevgili için tabīb, ağzı için āb-ı hayat, gonca, gül; dudağı için lāl gibi tabirler kullanılırken; aşık için bülbül, üftāde, müflis, mübtelā, divāne, mecnūn gibi ifādeler kullanılmıştır.

Senün zülf-i girih-girün^{den} ayru söyle olmuş kim
Hemān zinciri eksükdür dil-i āvārenün cānā (G.2/2)

Ben hastesini yoklamadı ol tabīb-i cān
Var ise Hāletî degülüm kâbil-i ^cilāç (G.49/5)

Ey tabīb-i cān dirig itme şarāb-ı lālūni
Yoğ ise hattūn kapūnda nāle-i bimārdan (G.314/4)

Divan şiirinde belirli kaideler vardır. Şâirler bu kurallara uyarken, diğer taraftan da çeşitli vesilerele üstünlüklerini, hünerlerini göstermek isteyip edebî sanatları fazla kullanırlar. Hāletî de aynı şekilde tasannuya düşkün bir şâirdir:

Dağı bezm-i ezelden mestdür her^cāşık u maşūk
Biri mest-i muhabbetdür birisi mest-i istignā
(G.17/2)

Ey mah-ı burc-ı leṭāfet cüst ü cū için seni
Her şūāin gönderür hūrşid-i enver bir yaña (G.26/3)

Teni semen saçı sünbül daḥi gül-i raḥā
Olur mı bundan öte hiç tenāsüb-i āzā (G.30/1)

Üzerinde çalıştığımız bu divanda dikkatimizi çeken diğer bir konu ise vezinle alakalı hususlardı. Aruz kusurlarının yanı sıra istinsahtan kaynaklandığını tahmin ettiğimiz, aynı şiirde hece fazlalığı veya eksiklikleri dikkat çekmektedir. Bazan vezin zarureti dolayısıyla aynı kelime değişik yerlerde farklı imla ile yazılmıştır. Mesela : Dahi kelimesi, bazan داهی bazan da داهی şeklinde yazılmıştır.

Rubâî üstadı olarak tanınan Hâletî'nin divanını Gânîzâde Nâdirî'nin "belâgat kapısının anahtarı", Kâtib Çelebi'nin de "Anadolu'da yazılan divanların en güzellerindendir" şeklinde medh ettiklerini hatırlatarak bu bahsi bitiriyoruz.

C) Diğer Eserleri :

1) Rubâiyyât-ı Hâletî : Hâletî edebiyatımızda daha çok rubâîleri ile tanınmıştır. İran'da rubâînin gerçek ustası Ömer Hayyam gibi Türk şiirinde de Hâletî'nin büyüklüğü hem kendi devrinde hem de daha sonraki yüzyıllarda genel bir kabul görmüştür. Azmîzâde, rubâîlerinin değeri yanında sayıları bakımından da aşılammış bir şâir olup, rubâîlerinin toplamı 900-1000 civarındadır. (Sülaymâniye Ktb., Esad Ef., Nr., 3479/11; Hâlet Ef., Nr., 806/19) (18)

2) Sâkinâme : Değişik yazmalarda 496 , 515 ve 520 beyitten ibaret olan mesnevi şeklindeki eser, aruzun "feülün / feülün / feülün / feül" kalıbıyla yazılmıştır. Bir giriş ile onbeş bölüm ve bir sonuç kısmı içinde alışılmış sâkinâme konuları tasavvufî bir anlayışla ele alınmıştır. (TSMK, Hazine, Nr., 894; Âtıf Ef., Ktb., Nr., 2067; Nuruosmaniye Ktb., Nr., 4097) (19)

(18) İpekten., a.g.e., s.349

(19) İpekten., a.g.e., s.349

3) Münşeât : Azmîzâde'nin devrindeki bazı kişilere yazdığı mektupların toplandığı bu eser, onun inşa sanatını göstermesi bakımından önemlidir. (İst.Ünv.TY.,Nr.,1916; Topkapı Saray Müzesi.,Revan,Nr.,1057) (20) Eserin bir çok nüshası vardır.

4) Mihr ü Mâh : Hâletî, babası Azmî Efendi'nin Şemseddin Muhammed (Assâr-ı Tebrizi)'den çevirmeye başlayıp yarım kalan bu eserine 500 beyit eklemişse de eser yine yarım kalmıştır.

5) Tezkiretül-Evliyâ ve Merâkîdül-Asfiyâ Fi Etrâfi Bağdâd : (Fâtih.,Nr.,4263/2) (21)

Hâletî'nin bu eserlerinden başka pek çok şerh, hâşiye ve talikâtı da vardır.

6) Hâşiye 'alâ Düreri'l-Hükkâm

7) Hâşiye 'alâ Şerhil-Menâr

8) Mugnîl-Lebîb'e Şerhi ve El-Hidâye'ye Tali'kat (22)

Yukarıdaki eserlerinden de anlaşılacağı üzere Hâletî, aynı zamanda devrinin ileri gelen âlimlerindedir. İlim ve âlim hakkındaki görüşü ise şöyledir:

Ulemâ tâcî geymek ile kişi
Maşîb-ı 'ilme olmaz erzâni
Başdağı tâca itibâr itmez
Farq iden hüdhüd-i Süleymânı

(Kıt.25/1-2)

(20) İpekten.,a.g.e.,s.349

(21) İpekten.,a.g.e.,s.349

(22) İpekten.,a.g.e.,s.349

D) inceleme :

inceleme bahsinde remiz ve mazmunlar önem sırasına göre ele alınmış, haklarında kaynaklara dayanarak kısa açıklamalar yapıldıktan sonra, divanda nasıl kullanıldıklarını göstermek gayesiyle beyitler alınmıştır. İnceleme divanın bütününe ihtivâ etmektedir. Alınan beyitlerin divanın hangi yerinden alındıkları, yine beyitlerin yanında parantez içinde gösterilmiştir. Bu bahiste istifâde edilen kaynaklar dipnot halinde gösterildiği gibi, kaynaklar bölümünde de gösterilmiştir. Divanın bütününde tespit edip incelediğimiz remiz ve mazmunlar sırasıyla şunlardır:

1) Allah : Devrinin büyük din âlimlerinden olan Azmîzâde Mustafa Hâletî'nin divanında müstakil olarak Allah'ı konu alan bir tevhid ve bir münacaâtı vardır. Bu manzumelerin dışında naat ve diğer şiirlerinde Allah'ın ad ve sıfatlarına çokça tesadüf edilir. Şâir, aczini ve hayranlığını ifâde ederken ve dualarında Allah'ı sıkca anar.

Allah, tesbit edebildiğimiz kadarıyla şu ad ve sıfatlarıyla anılır: Allah, Hak, Yezdan, Rab, İlah, Huda, Bari, Halik, Rahman, Kadir, Kerim, Habir, Nigehtar, Muhyi, Ahir, Evvel, Kahhar, Dest-gir ve Celil.

Bunlardan başka Kudret, Nakkaş, Mabud ve Mevla gibi tabirler de kullanılmıştır.

Allah, insanı nutfeden yaratmış ve can vermiştir. Buna işaret eden şâir, Allah'a hamd ile eserine başlıyor:

Hamd aña kim vücūd-ı insānî
Şeref-i nuṭfe kıldı erzānî (T.1/1)

Nuṭfeden hāşıl itdi insānî
Yazdı āb üzre şūret-i cānî (T.1/26)

insanın nutfeden yaratılışı ile ilgili olarak Allah Tealâ insan suresinin 2. ayetinde şöyle buyuruyor: "Çünkü biz, insanı, karışık bir nutfeden yarattık; onu deneyeceğiz. Bunun için onu duygu ve görgü sahibikıldık." (23)

(23) A.Fikri Yavuz.,Kurân-ı Kerîm ve İzahlı Meâlî Âlisi., s.579.,İst.,1978

Bir söz(üyle vücûda geldi cihân
Kurdetinde kalur mı reyb ü gûmân

(T.1/5)

Cem^f idüp harf-ı nun ile kâfı
Kıldı mevcûd kâfdan kâfı

(T.1/15)

Allah Tealâ Yasin suresi 82. ayette şöyle buyuruyor:
"Allah'ın şanı bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece
'ol' demektir; o oluverir." (24)

Şâir özellikle tevhîdinde bir çok ayeti kerimeye
telmihte bulunarak Allah'ın kuvvet ve kudretinden şöyle
bahseder: "Zatının başlangıcı ve sonu yoktur.Gökten yağmuru
indirip, ağaçlardan türlü meyveler hasıl eden O'dur. Görülen
bütün güzellikler Allah'ın eseridir. Hz. Yunus'u balığın
karnında koruyan, gökyüzüne güneşi, ayı ve yıldızları
yerleştirip; gökyüzünü sütunsuz yükselten Allah'tır. Ehl-i
iman ve ehl-i küfrü fark için rûz-ı ezelde divanı kurdu.
Kullarının kimisini Cennet'e kavuşturan, kimisini de
Cehennem'e koyan O'dur," diyen şâir aczini şöyle ifade eder:

Kendidür hikmetine vâkıf olan
Eyler ızhâr-ı^cac^carif olan

(T.1/42)

Münacaâtında şâir içinde bulunduğu durumu şu şekilde
ifâde eder:

Yâ ilâhî ğarîk-i^cışyânım
Müstehak-ı kemâl-i hirmânım

(M.2/1)

Rahmetün ummağa yüzüm yokdur
Her ne itseñ baña sözüm yokdur

(M.2/2)

Şâirin beyitlerde ifâde ettiği hâline sebep
sevgilisidir. O sevgili ki, aşığa kanlı göz yaşları
döktürmekte, canına ateş salmakta, anber gibi kokan
saçlarının telleriyle aşığın can mürgünü avlamak için dâm
kurmuş, onu ağlatıp inletmektedir.

Hem-demüm her şeherde âhumdur
Sanki ol derd-i şubh-gâhumdur

(M.2/9)

(24) Yavuz., a.g.e., s.446

D̄ide p̄ür-āb u dil-i p̄ür-āteş
Zahir ü bāṭinum müşevveşdür

(M.2/10)

Diyen şâir gözünün güzelleri görünce açılacağını, ancak gönlünün de aşk gamını çekmekle şâd olacağını söyler.

Çār-ebrū güzeller olsa^cayān
Gözlerüm dört olur o demde hemān

(M.2/13)

Bulmasam yāri kendümi bulamam
Ġam-ı^caşq olmayınca şâd olamam

(M.2/15)

Şiirin diğer bölümlerinde şâir, amel-i hayra elinin ermediğini, istek ve arzularının ameli olduğunu, yāri gördüğünde ne kıldığını bilmediğini ifâde ettikten sonra; bizi yoktan var eden Mevlâ, hâl-i dilden habîr olan sensin diyerek Allah'tan şu şekilde affını diler :

Çıkmadan cānda çünki vardır ümîd
Umarum ki bulam hayāt-ı cedid

(M.2/35)

Kılma dil Yūsufını nefse esîr
Caḥ-ı^cışyānı eyleme āna yir

(M.2/37)

Seyl-i ihsānuñu başumdan aşur
Baña cürm ü saña kerem yaraşur

(M.2/38)

Bakma yā Rāb sevād-ı defterüme
Añr. ur āteşe benüm yirüme

(M.2/39)

2) Hz. Muhammed : Hâletî, divanın üçüncü şiiri olan naatta yüzü suyu hürmetine kâinatın yaratıldığı, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hatemül Enbiyâ Hz. Muhammed (SAV) 'e duyduğu büyük sevgiyi ifâde edip hayatı ve mucizelerini anlatmaktadır.

Naat 126 beyitten müteşekkil olup mesnevi şeklinde tertib edilmiştir.

Naatda geçen önemli mevzular şunlardır:

a) Hz. Peygamberin Sultanlığı : O, peygamberlerin en büyüğü, iki cihanın efendisi, insanların en ulusu ve senedi, iyilerin ve iyilik sahiplerinin en büyüğü, cömert, gönüllerin sultanı, insanların en güzeli ve mahlûkların en kâmilidir. Kâinat O'nun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır.

Şeh-i deryâ-dil ü kerîm ü halûk
Ecmel-i nâs u ekmel-i ma'lûk (N.3/4)

Bir şadefdür dü nîm iki cihân
Oldı dürr-i yetîmi ol Sultân (N.3/6)

Beyitlerde görüldüğü gibi Hz. Peygamber şeh ve sultan olarak vasıflandırılmaktadır.

b) Hz. Peygamberin "dürr-i yetim" olması :

Bir şadefdür dü nîm iki cihân
Oldı dürr-i yetîmi ol Sultân (N.3/6)

İki cihanı bir sadefe benzeten şâir, Hz. Muhammed (SAV) 'i de inciye benzetmektedir. Bu konuda Dr. İskender Pala şöyle demektedir: " 'Dürr-i yetim' tabiri sadefteki tek inciden kinâyedir. Dünyanın yeğâne incisi olarak peygamberimiz için kullanılır." (25)

c) Ümmül-Kura : Mekke-i Mükerrreme'nin adıdır. Hz. Muhammed (SAV) burada dünyaya teşrif etmişlerdir. Naatta şu şekilde geçmektedir :

Mekkenen oldı nûr-pâki bedîd
Toğdı Ümmül-Kuradan ol hürşîd (N.3/9)

d) Hz. Muhammed (SAV) 'in Ümmî Olması : Ümmî kelimesinin lügât mânâsı ; "anasından nasıl doğmuş ise öyle kalıp okuma yazma öğrenmemiş kimsedir." (26) Hz. Peygamber de ümmî idi.

(25) Dr. İskender Pala., Dîvân Şiiri Sözlüğü., s.142

(26) Ferid Develioğlu., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât., s.1356

Bu yüzden kendisine Cebrâîl (AS) vasıtasıyla indirilen ilk vahiyde Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: Rabbinin adıyla oku ki, O yarattı. Oku... Senin Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. İnsana bilmediği şeyleri öğretti." (27)

Şâir ise naatında Hz. Peygamberin ümmî oluşundan şu şekilde bahsetmektedir:

Okuyup yazmadan o şâh-ı kerem
Hâtırında idi'ilm-i levh u kalem (N.3/12)

İslamiyetin doğuşu sırasında Arap dünyasında edebiyat, belâğat ve fesâhat oldukça gelişmişti. Kurân-ı Kerim'in de edebî yönü daha yüksekti. Hz. Peygamberin ümmî olması yapılabilecek yalanlamaları da ortadan kaldırdığı gibi Cenâb-ı Allah'ın hikmetlerindedir.

e) Hz. Peygamber ve ilm-i Levh u Kalem :

Okuyup yazmadan o şâh-ı kerem
Hâtırında idi'ilm-i levh u kalem (N.3/12)

Yukardaki beyitin ikinci mısraında Hz. Peygamberin Levh u Kalem'i bildiğine işaret edilmektedir. Kurân-ı Kerim'de Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır : "Ki O, kalem ile öğretti. İnsana bilmediği şeyleri öğretti." (28)

"Nun ve kalem, bir de satıra yazı yazdıkları şeyler hakkı için" (29)

"Bir Levh-ı Mahfuz'dadır." (30)

Allah kudretiyle olacak şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu levha. Allah ilk önce Levh u Kalem'i yaratmıştır. Bu levhaya kâinatta vukubulacak olan her şeyi yazmıştır. Tasavvufa göre Levh Tanrı bilgisi, kalem ise Tanrı irâdesidir. İnsanın kaderi Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Levh-i Mahfuz'dan isrâfîl sorumludur. Yazılı olan şeyler ne eksik, ne fazla olmayıp zamanı gelince ortaya çıkarlar. Bu levha yedinci kat gökte bulunur. (31)

Allah, yukarda ifade edildiği gibi ümmî olan Hz. Peygambere her türlü ilmi vermiştir.

(27) Yavuz., a.g.e., Alâk Sûresi., 1, 3, 5., s. 599

(28) Yavuz., a.g.e., Alâk Sûresi., 4, 5., s. 599

(29) Yavuz., a.g.e., Kalem Sûresi., 1., s. 565

(30) Yavuz., a.g.e., Buruc Sûresi., 22., s. 592

(31) Pala., a.g.e., s. 313

f) Hz. Peygamberin Mûcizeleri :

1- Gölgesinin Yere Düşmemesi : Hz. Peygamberin bir mûcize olarak gölgesi yere düşmezdi. Hâletî naatında bu mûcizeye şu şekilde işaret ediyor :

Añlayup āfitāb pāyesini
Yire düşürmez idi sāyesi (N.3/21)

2) Ateşin Yakmaması : Hz. Peygamberin diğer bir mûcizesi de O'nu ateşin yakmamasıdır. Hâletî bu mûcizeye şu beyitle telmihte bulunuyor :

Bir eli gölgesin vireydi eğer
Kimseyi yakmayaydı nār-ı Şakar (N.3/23)

3) Mühr-i Nebevî : Hz. Peygamberin iki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. Naatta bu peygamberlik mührü şöyle zikrediliyor :

Kendüsi hâtem-i risāletdür
Hâtem üstinde mühr-i 'âdetdür (N.3/27)

4) Şakk-ı Kamer Mûcizesi : Ebû Cehil ve yanındaki bir grup müşriklerin ayı ikiye ayardıklarında imana geleceklerini söylemeleri üzerine Hz. Peygamber Allah'ın yaratmasıyla bu mûcizeyi göstermiştir. (32) Sağ elinin şehadet parmağı ile işaret etmiş ve ay iki parça olmuştur. Eserde şöyle geçmektedir :

Tîğ-i engüşt ile o şāh-ı kerīm
Siper-i māhı eylemişdi dü nīm (N.3/34)

5) Kızartmadaki Zehri Bilmesi : Hayber sulhundan sonra Hz. Peygamber bir kaç gün orada kaldı. Haris'in kızı Zeyneb bir gün Hz. Peygambere bir ziyaret tertibledi. Sofraya bir koyun kızartması kondu. Hz. Peygamber şüphelendi ve eti biraz çiğnedikten sonra ağzından çıkardı. (33)

(32) Salih Suruç., Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı., c.I., s.306

(33) A.H.Berki., O.Keskioğlu., Hatemül Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayatı., s.341

Hâletî Hz. Peygamberi zehirleme teşebbüsünü naatta şöyle zikrediyor :

Gelicek aña birre²-i biryân
Zehr katıldığını kıldı beyân (N.3/36)

6) Beş Parmağından Su Akması : Hâletî'nin naatta işaret ettiği Hz. Peygamberin mucizelerinden bir diğeridir. Eserde şöyle geçmektedir :

Oldı kef-i gâdir gülşen-i cân
Beş gümüş lülüden şu itdi revân (N.3/41)

7) Ölüyü Canlandırıp, Taşı Söyletmesi : Hz. Peygamber ölüyü canlandırıp, taşı söyletme suretiyle de mucizeler göstermiştir.

Nefes-i pâki virdi mürdeye cân
Sengi söyletdi bî-zebân u dehân (N.3/43)

8) Mirâc : Hz. Peygamberin en büyük mucizelerindedir. Hâletî naatında bu mucizeye oldukça fazla yer vermiştir. Receb ayınının 27. gecesi isrâ ve Mirâc mucizesi vuku buldu.

Mezkur gecede Cebrâîl (AS) geldi ve Resûl ü Zîşân Efendimizi Mescid-i Haram'dan alıp Burak ile Mescid-i Aksâ'ya götürdü. Oradan da gökyüzündeki harika icraat ve Cenâb-ı Hakk'ın kudretine delalet eden âyet ve alâmetlerin birer birer gösterilmesi için, semavata çıkarıldı. Sema tabakalarında bulunan bütün peygamberlerle görüşürüldü. Oradan da "imkan ve vücub ortasında Kab-ı Kavseyn ile işaret olunan" makama çıktı. Kendilerine bir çok acib ve garib şeyler temaşa ettirildi. Ve bilemeyeceğimiz anlayamayacağımız bir şekilde mekândan münezze olan Cenâb-ı Hakk'ın bizzat kelamını işitti ve Cemal-i Pâkini müşahade etti. Aynı gece hâne-i saâdetine geldi. (34)

Allah Tealâ Kurân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor : "Her türlü noksanlıktan münezze olan O Allah'dır ki, kulunu gece Mescid-i Haram'dan o etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya kadar götürdü; ona ayetlerimizden gösterelim diye yaptık. Hakikat bu : O Semidir, Basirdir." (35)

(34) Salih Suruç., a.g.e., c.I., s.347

(35) Yavuz., a.g.e., isrâ Süresi., 1., s.283

Eserde Mirâcın vuku bulması anlatılırken bir çok isim şu şekilde zikredilmiştir :

* Ümmü Hani : Hz. Peygamberin amcasının kızıdır. Mirâc hadisesi Hz. Muhammed (SAV)'in Ümmü Hani'nin evinde iken gerçekleşmiştir. Eserde şöyle geçmektedir :

Çılmış idi o ümmi-i kâmil
Hane-i Ümmühâni-i menzîl (N.3/75)

* Burak : Hz. Muhammed (SAV)'in Mirâc gecesinde bindiği bineğin adıdır. Yıldırım gibi süratli, katırdan küçük ve eşekten büyük olduğu ifade edilmiştir. (36)

Yirde bād-ı şabāya beñzer idi
Gökde olsa hümāya beñzer idi (N.3/79)

* Kâbe Kavseyni Evednâ : Kurân-ı Kerim'de bir âyette "sonra (ona) yaklaştı. Derken sarktı. (Bu suretle o peygambere) iki yay kadar, yahud daha da yakın oldu." (Necm/8,9) Kâbe Kavseyn sözü "iki yay aralığı kadar" şeklinde tercüme edilmektedir. (37)

Tura o beyt-i şerîf ü maqâm-ı alâda
Bihakk beyt-i şerîf ü maqâm-ı "evednâ" (K.22/27)

Hağka şükr eyledi Resûl-i Hudâ
Kâbe Kavseyne irdi tîr-i duâ (N.3/92)

* Arş : Çadır, çardak, taht. Tasavvufla hükemâ felsefesini birleştirenlere göre Arş, sekizinci kat gök, Kürsi de dokuzuncu kat göktür. Buna atlas da denir. Kurân-ı Kerim'de Arş'tan geniş şekilde bahsedilir. (38)

Allah'ü Tealâ Taha sûresinde şöyle buyuruyor : "O Rahman Arş'ı istilâ etti." (39)

Geldi güller gibi serverinden
Yakdı kandil^carşı nûrından (N.3/94)

(36) Pala., a.g.e., s.89

(37) Pala., a.g.e., s.270

(38) Pala., a.g.e., s.40

(39) Yavuz., a.g.e., Taha Sûresi., 5., s.313

* Sidre : Arş'ın sağ yanında bir ağaçtır ki ötesine hiç bir mahlûk geçemez. Sidretül-Münteha'yı beşerî ilmin son haddi olarak izah edenler vardır; ötesi Allah'ın zat âlemidir. Altıncı kat gökte olduğu bildirilen Sidre'de Mirâc gecesi Hz. Peygamber Cebrâîl ile görüşmüştür.

Ālem-i vahdetün o şehbâzı
Sidreden dâhî kıldı pervâzı (N.3/111)

* Mescîd-i Aksâ : Kudüs'te Hz. Süleyman tarafından yaptırılan camiîn yerine yepılan ve müslümanların ilk kiblesi olan camiye Mescîd-i Aksâ denilir. (40)

* Cennet : Firdevs, Cinan, Behişt, Cennetül Meva gibi ad ve katlarının adıyla geçmektedir.

Zihî revâk-ı mu'allâ vü tāk-ı bî-hemtâ
Safâsı nâ-mütenâhî çü Cennetül-Mevâ (K.22/1)

* Kevser : Cennet'te bir suyun adı. Kevser suyu sütten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşakmış. Kevseri Cennet'te Peygamberimize verilmiş özel bir havuz olarak tefsir edenler de vardır. (41)

Ĥāk ile tılduğında kâse-i ser
Destüme cām-ı āb-ı Kevser vir (N.3/57)

* Ravza : Yeşilliği bol olan ve içi ferahlatan bahçe, bağ. Bu nedenle uluların mezarı ve Cennet bahçeleri için "Ravza" tabiri kullanılır. (42)

Ravza-i pâki nūr ile tolsun
Rütbe²-i şânına selâm olsun (N.3/48)

* Tûbâ : Kökü yukarıda dalları aşağıda olan bir ağaçtır. Yer olarak Sirde'dedir. Gölgesi meşhurdur.

(40) Pala.,a.g.e.,s.335

(41) Pala.,a.g.e.,s.292

(42) Pala.,a.g.e.,s.408

Cennetde şāh-ı Sidre vü Tūbā kavuşdığıñ
Bildirdi o cūfte nāzır olan ehl-i ʿitibār (K.15/13)

Sāye²-i kaddūñ gibi Tūbā düşerdi yānuña
Grse bir kez ey lebi Kevşer eger boyuñ senūñ (G.200/2)

* Selsebil : Cennet'te suyu tatlı olan bir nehrin adıdır.

Akmadı dünyāya gönlüm hamdillāh kim benüm
Meşrebüm pākizedür mānend-i nehr-i Selsebil (G.222/5)

Cennet-i kūyuñda yaşum Selsebil ırmağıdır
ʿAks-i kaddūñ didi çeşmüme gören Tūbā gibi (G.400/4)

* Sakar : Cehennem, Tamu ve Duzah anlamındadır.

Bir eli gölgesin vireydi eger
Kimseyi yakmayaydı nār-ı Sakar (N.3/23)

* Zakkum : Cehennem'de yetişen zehirli bir ağaç olup,
cehennemliklerin yiyeceğidir.

Kahrı ammā ider Cinānı Cahīm
Zehr ü Zaqqum olur içinde nāim (T.1/38)

Hız. Muhammed (SAV)'in hayatını, bir çok mūcizelerini ve
Mirâc hadisesini anlattıktan sonra şâir, Hız. Peygamberden
kendisine şefaât etmesini diler :

Ol baña dār-ı āhirette şefī^c
Kadrümi kıl şefâatünle refī^c (N.3/56)

3) Diğer Peygamberler :

1) Hız. Nuh : Tufan'dan sonra insanlar Hız. Nuh'un üç
oğlundan üredi. Onun için Hız. Nuh'a "ikinci Âdem" denildi.
Nuh peygamber 1000 veya 950 yıl yaşadı. Bu sebeble "Nuh ömrü"
tabiri yaygınlaşmıştır. Divan edebiyatında gemi, Tufan ve
uzun ömrü ile birlikte anılır. Hâletî'nin divanında bir
beyitte anılmıştır.

Nola olmasa ʿömr-i Nūha reşki rind-i meyḥāruñ
Dem olur biñ yaşar bulsa eger bir zevrak-ı bāde (G.339/5)

2) Hz. İbrâhîm : Divanda adı geçmemekle birlikte telmih yoluyla, Halil, Halilullah, nâr-ı sûzanın gülüstana dönmesi ve Nemrud tarafından ateşe atılışı ifâdeleri kullanılmıştır.

Bād-ı luṭfın kaçan vezân eyler
Nâr-ı sūzânı gülistan eyler (T.1/37)

3) Hz. İsmâîl : Hz. İbrahim'in ilk oğlu olan peygamberdir. Babası ile birlikte Kâbe'yi inşâ etmişlerdir. Zemzem Hz. İsmâîl'in daha bir çocuk iken ayak vuruşları ile çıktı, Babası tarafından kurban ediyken, Allah Cebrâîl vasıtasıyla bir koç gönderdi. Divan edebiyatında bu özellikleriyle anılır. Divandaki bir beyitte şöyle geçmektedir:

Kemâl-i İṣfahânî görmüş olsa şâhid-i maḡmum
Reh-i ʿaşkında İsmâîl-veş olur idi kurbânı (K.21/37)

4) Hz. Süleyman : Hem padişah hem peygamberdir. Geçimini ördüğü zembillerle sağlarmış. Babası Hz. Dâvud'un vasiyeti üzerine yarım kalmış olan Mescid-i Aksâ'yı tamamlamıştır. Kuşlarla, diğer hayvanlarla konuşur, cinlere ve rüzgara üzerinde İsm-i Azam bulunan yüzüğü sayesinde, Allah'ın izniyle hükmedermiş. Bunlardan başka çok uzakları gören Hüdhdüd kuşu, Sebe ülkesinin sahibesi Belkıs ve karınca ile olan kıssası ile divan edebiyatında sıkca geçmektedir.

Hâletî de divanının muhtelif yerlerinde Hz. Süleyman'ı çeşitli vesilelerle oldukça fazla anmaktadır.

Haḡḡā ki güzel zâbt ider ol ḡüsrev-i ḡübân
Âhum yeline ḡükm idemez gerçi Süleymân (G.309/1)

Haḡḡā ki ḡâtem-i deheni ol perî-veşün
Oldi cihânda mühr-i Süleymân gibi be-nâm (G.247/2)

5) Hz. Yunus : Kıssaya göre bindiği gemiden gemiciler tarafından denize atılmış ve bir balık tarafından yutulmuştur. Balığın karnında iken Allah'tan af dilemiş, af edilip Allah'ın izni ile balık tarafından sahile çıkartılmıştır. Divan edebiyatında bu yönleri ile anılır.

Haleti'nin tevhidinde şöyle geçmektedir :

Emr ü fermānidur viren her-bār
Yūnus-ı mihre-hūt içinde qarār (T.1/21)

6) Hz. Yakūb : Kardeşleri tarafından kuyuya atılan oğlu Hz. Yusuf'un ardından, O'nun hasretiyle beytül ahzen denilen kulübesinde yıllarca ağlayıp, gözlerinin kör olması ve gözlerinin Hz. Yusuf'un gömleğinin kokusuyla açılması divan edebiyatında şâirler tarafından, kendi hallerini ifâde etmek için oldukça fazla işlenmiştir. Hâletî'nin divanında da adı sıkça geçmektedir.

Giryeden çeşmüm ağarsa nola Yâkūb-miḡāl
Düşdi Yūsuf gibi ol çāh-ı zenaḡdāne gönül (G.231/2)

Dil-i Yâkūbı döndürdüñ gam-ı hicrānla zindāna
Mekān-ı Yūsuf-ı Keñānı ḡod zindān id en sensin (Mer.VI/4)

7) Hz. Yūsuf : Divan şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Hz. Yusuf'tur. Harukülâde güzelliği ile çok zaman sevgili ona benzetilir, hatta sevgili Yūsuf-ı sâni (ikinci Yusuf) olarak nitelendirilir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyha ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüya tabir etmesi, Yakub'dan ayrı oluşu, köle iken Mısır'a sultan oluşu gibi kıssaları sebebiyle bir çok beyitin konusunu oluşturur. Māh-ı Keñān diye nitelenen odur. Lakabı ise Sinan'dır.(43) Hâletî'nin divanında da bu özellikleriyle geçmektedir:

Felek degül mi iden Yūsufı esir-i belā
Felek degül mi iden zār pır-i Keñānı (K.27/13)

Alnuñ gibi bir māh cemālün gibi ḡürşid
ḡābında daḡi görmedi cānā meh-i Keñān (G.309/5)

(43) Pala., a.g.e., s.526

8) Hz. İ̇sâ ve Meryem: İsmi en çok zikredilen peygamberlerdendir. Hz. Meryem'in bir mucize olarak Hz. İ̇sâ'ya gebe kalması, Mesih adı altında elleri ile dokunduğunda körlerin görmesi, ölüleri diriltmesi, göğē çakılması gibi özellikleri ile geçmektedir. Aynı zamanda dem (İ̇sî-dem) kelimesi ile birlikte de anılmaktadır.

Olur hevâsı gâh Mesih ile hem-nefes
Geh çeşme-i hayâtda Hızır ile yâr-ı gâr (K.15/6)

Hz. Meryem'e divanda tek bir beyitte rastlanır:

Dehenũnde bulunur hâlet-i enfâs-ı Mesih
Kakũlũnden alınur bũ-yı behur-ı Meryem (G.239/3)

9) Lokman: Peygamberliğı hakkında ihtilaf vardır. Kurân-ı Kerimde adını taşıyan bir sûre vardır. Divan edebiyatında "hikmet sahibi oluşu" ve "hekimliğı" dolayısıyla anılır. Hâletî'nin divanında "tabibliğı" açısından, sâdece bir beyitte zikredilmiştir:

Bir derde şataşdı dil-i şeydâ ki gamuñla
Dermânda ola görse eger Hâzret-i Lokmân (G.283/2)

10) Hızır: Âb-ı hayâtı içip ölmezliğē kavuşan kişi. Peygamber veya velî olduğı hususunda rivayetler vardır. Kurân-ı Kerim'de Hz. Mûsâ ile macerası anlatılır. Darda kalanların imdadına yetişmesi inancı yaygındır.

Edebiyatta bilhassa âb-ı hayât, İskender ve zulumât imajlarının kopmaz parçasıdır. Kelime mânâsı yeşil olması dolayısıyla, sevgilinin ayva tüyleri Hızır'a benzer. Âşık gözyaşı denizinde boğulmakta iken Hızır olan sevgilisinden imdat bekler. (44)

Hâletî'nin divanında adı bu sebebler dolayısıyla çok geçer:

Cânâ saña cân virme şafâsını tıyursa
Hızır âb-ı hayât içdüğine ola peşimân (G.309/4)

Zemin ü âsumânı geşt idersen çâre yok mevte
Gerek Hızır ile hem-pâ ol gerek İ̇sî ile hem-dem (Mer.I/3)

(44) Pala., a.g.e., s.226

4) Melekler ve Cennet Varlıkları:

1) Cebrâîl: Allah ile Peygamberleri arasında elçilik ifâ eden ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğe memur mukarreb dört melekten biridir. (45) Eserde Cebrâîl-i Emîn , Rûh-ı Emîn, mirâc hadisesi dolayısıyla yol gösterici gibi ad ve sıfatlarla geçmektedir.

Cebrâîl-i Emîne geldi hıtâb
Ki alup bir burâk-ı berķ-şitâb (N.3/76)

Düşüp anuñ önine Rûh-ı Emîn
Kıldı ervâh-ı enbiyâya karin (N.3/103)

2) Rıdvan: Cennet'in kapıcısı olan büyük meleğin adı. Ravza-ı Rıdvan tamlaması ise Cennet yerine, bağ-ı Rıdvan ise, Cennet bahçeleri yerine kullanılır:

İmtisâl eyleyüp dil ü cāndan
Bir burak aldı bâğ-ı Rıdvāndan (N.3/78)

3) Harut ile Marut: Adları geçmemekle birlikte Çâh-ı Bâbil (Babil kuyusu) tamlaması kullanılmakta, asıldıkları bu kuyu dolayısıyla Harut ile Marut hatırlatılmaktadır. Divan edebiyatında bu melekler büyü ve sihir dolayısıyla, Çâh-ı Bâbil ise çene çukuru olarak anılır:

Zenaḥdānuñ senüñ cānā nişāndur Çāh-ı Bābilden
Düşelden āna gönlüm hiç ḥalâş olmadı müşkilden (Müs.2V/2)

4) Hûr ile Gilman: Hûri güzel kokulardan yaratıldığı rivayet edilen Cennet kızı. Divan şiirinde aşık sevgilisini hulleler içinde bir hûri olarak tahayyül eder. Böyle olunca sevgilinin bulunduğu yer Cennet olur. Hûri kelimesi Hâletî'nin divanında oldukça fazla geçen kelimelerdendir.

Gilman ise çok güzel Cennet hizmetkarlarına verilen addır. (46) Divanda sâdece aşağıdaki beyitte hûr ile birlikte geçmektedir:

Hûr ile Gilmān ise mā-fi-z-żamîrūñ sūfiyā
Hep hevā-yı nefis olur bu hây ile müyuñ senüñ (G.200/6)

(45) Pala., a.g.e., s.

(46) Pala., a.g.e., s.184,234

5) Kitaplar :

1) Kurân-ı Kerim: Semâvî kitapların sonuncusu olan Kurân-ı kerim'den Allah kelâmı olması, mûcizevî üslûbu ve mushaf adıyla bahsedilmektedir. Divanda kitap olarak sâdece Kurân zikredilip, edebî yönü şöyle verilmiştir:

Gökden inzâl (idüp) zemîne kelâm
Sûhanı eyledi bülend maqam (T.1/2)

Buldı (icâz-ı nazmıyla) kemâl
Şuârâ zümresini eyledi lâl (T.1/3)

Beyitleriyle Kurân-ı Kerim'in acze düşüren düzgün ifâdesiyle zamanın büyük şâir ve ediblerinin o ilâhî ahenk ve üslûb karşısında şaşırıp kaldıkları ifâde ediliyor.

Bakara sûresinde Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Eğer kulumuza indirdiğimiz Kurân'dan şüphede iseniz haydi siz de onun benzerinden bir sûre getirin ve Allah'dan başka şahidlerinizi de yardıma çağırın, şayed sözünde sadık kimseler iseniz..." (47)

Ayrıca divanda sûre ve âyet adları ya bizzat zikredilmekte veya telmih yoluyla işaret edilmektedir. Geçen sûre ve âyet adları şunlardır:

a) Nûr sûresi: Yirmidördüncü suredir. Medine'de nazil olmuş, altmışdört âyettir.

b) Duhân sûresi: Kırkdördüncü suredir. Mekke'de nazil olmuş elidokuz ayettir.

Bu sûreler divanda genellikle aynı beyitlerde geçmekte, sevgilinin yüzü ve saçı ile ilgili olarak kullanılmaktadır:

Ol ruḥ u ol zülfi yâd idüp ḡazelde Hâletî
Âyet-î Nûr u Duhâni kıldı ḡyâ muktebes (G.161/5)

Cem^c idüp ḡarf-i nun ile kâfı
Kıldı mevcûd kâfdan kâfı (T.1/15)

beyitiyle Yâsîn sûresi 82. âyete işaret edilmekte: "Allah'ın şanı bir şeyin olmasını dilediği zaman ona sadece "ol" demektir; o oluverir." (48)

(47) Yavuz., a.g.e., s.579

(48) Yavuz., a.g.e., s.446

Diğer bir beyitte de âyet-i şifâ şöyle zikredilmiştir:

Olur lebüne şehd-i muşaffâ diseñ revâ
Şanında nâzil oldu anuñ âyet-i şifâ (G.13/1)

6) İslâm Büyükleri : Hâletî ikinci naatında Çâr-Yâr-ı Güzîn, Ehl-i Beyt ve Ashâb'dan sonsuz sevgi ve saygıyla bahsetmektedir. Naatın hemen ilk beyitinde;

Her biri kevkeb-i hidâyetdür
Her biri ahter-i sââdetdür (N.4/2)

diyerek Hz. Peygamberin: "Ashâbım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz" hadisine telmihte bulunuyor. Mütakib bölümlerde bu İslâm büyükleri sırasıyla şöyle anılıyor:

1) Çâr-Yâr: Dört büyük halifeye verilen addır. Bunlar sırasıyla; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir.

Oldı mecmûc-ı Çâr-yâr-ı güzîn
Çâr-tâk-ı saray-ı millet ü dîn (N.4/11)

Kaşr-ı dînün o çâr-diyârı
Çekdiler çârmiha küffârı (N.4/12)

a) Hz. Ebû Bekir: Dört büyük halîfenin birincisidir adı Abdullah'dır. Ashâb-ı kirâm ve aşere-i mübeşşerenin en büyüğüdür. Künyesi Ebû Bekr, lakabı Sıddîk ve Atîk'dir. (49)

Birisi yâr-gâr-ı hazret idi
Efdal-i nâs u hayr-ı ümmet idi (N.4/14)

Kalbidür genc-i gevher-i esrâr
Nola gâr içre gelse yanına mâr (N.4/18)

Naatta ifâde edildiği gibi "yârığâr" (Mağra dostu) lakabıyla da anılır.

(49) Pala., a.g.e., s.146

b) Hz. Ömer: Ömer bin Hattab. islâmın ikinci halîfesi olup, hayatta iken Cennetle müjdelenmiştir. Halîfeliği döneminde asla adâletden ayrılmadı. Bu yüzden kendisine Fârûk lakabı verildi. (50)

Birisi daği Hażret-i Fârûk
Oldı tiryāk-i ekber-i maħlûk (N.4/20)

Eger ism ü eger müsemādur
Her biri^cadl ile muħallādur (N.4/22)

c) Hz. Osman: Üçüncü halîfedir. Cennetle müjdelenmiştir. Peygamberimizin iki kızı (Rukiye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için "Zin-Nûreyn" ünvanıyla anılır. Kurân-ı Kerimî çoğaltıp önemli merkezlere göndermiştir. (51)

Birisi daği Hażret-i^cOsman
Mecmā-ı^cilm ü cāmi^c-i Kurān (N.4/26)

İki şem^c ile oldı hānesi zeyn
Dinse aña^caceb mi Zin-Nûreyn (N.4/27)

Edebinden melek iderdi hicāb
Sıkılurdi hayāsın ańsa melek (N.4/2)

d) Hz. Ali: Ali bin Ebî Tâlib. Dört büyük halîfenin sonuncusu. Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. 8-10 yaşlarında iken islâmı kabul etmiş, hayattayken Cennetle müjdelenmiştir. Künyesi Ebül-Hasan, Ebû Turâb ve Murtaza, lakabı Esedullah, El-Gâlib ve Haydar'dır. (52)

-
- (50) Pala., a.g.e., s.399
(51) Pala., a.g.e., s.396
(52) Pala., a.g.e., s.31

Hız. Muhammed (SAV) : "Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır. İlim isteyen kapısına müracaat etsin" buyurmuştur. Naatta Hız. Ali'den şöyle bahsedilir:

Biri dağı 'Alî-yi'âlidür
Kendi bahr ü sözi le'âlidür (N.4/32)

Teb-zede kılmış idi havf-ı flâh
Nola şîr-i Hudâ olursa o şâh (N.4/34)

2) Ehl-i Beyt: Hâne halkı. Hız. Peygamberin kendileriyle birlikte, damadı Hız. Ali, kızı Hız. Fatıma ve torunları Hız. Hasan ile Hız. Hüseyin'e verilen addır. Kur'ân-ı Kerim'de Allah Tealâ şöyle buyurur: "Ey Ehl-i Beyt ! Allah sizden sırf günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (53)

a) Hız. Hasan: Hız. Ali'nin büyük oğludur ve Peygamberimizin torunudur. Çocuklarına ve soyuna "Şerîf" denir. Yezîd tarafından zehirlettirilmiştir.

b) Hız. Hüseyin: Hız. Ali'nin oğlu ve Peygamberimizin torunudur. Kerbelâ'da şehid edildi. Soyundan gelenlere "Seyyid" denir.

Aslanın yavrusunun sonunda aslan olacağını, onların ahını alanların yarın ukbâda yüzlerinin kara olacağını ifâde eden Hâletî, mütakib bölümde Peygamber torunlarından şöyle bahseder:

Hasan ile Hüseyin ol iki velî
Her biri lutf-ı Hak u sırr-ı 'Alî (N.4/40)

Anların kanıdır şafağda 'ayân
Yirde kalur mı hün-ı mazlumân (N.4/42)

(53) Yavuz., a.g.e., Ahzab sûresi., 33,s.423

3) Ashâb: Arkadaşlar. Peygamberimizin en yakın dostları. Hz. Muhammed (SAV): "Ashâbımın herbiri gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız selâmete kavuşursunuz." buyurmuştur. (54)

Naatta Hz. Cafer-i Tayyâr ve Hz. Eyyûb el-Ensariânılmıştır.

a) Cafer-i Tayyâr: Haz. Ali'nin büyük kardeşidir. "Tayyâr" lakabıyla anılmıştır. Eserde şöyle bahsedilir:

Ne hümâdur ki Căfer-i Tayyār
Her dem anuñ kanadı ile uçar (N.4/35)

b) Eyyûb el-Ensariân: Adı Halid bin Zeyd'dir. Lakabı "Ensariân"dir. Hz. Muhamed (SAV) Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerinde Hz. Eyyûb'un evinde kalmışlardır. Hz. Peygamberin bayraktarlığını yapmıştır. İstanbul muhasarasına katılmış ve şehit düşmüştür. 1453'te İstanbul'un Müslüman-Türkler tarafından feth edildiği zaman Akşemseddin tarafından kabri keşfedilmiştir.

Anmağ ol hażretüñ alemdārın
Sebeb-i mağfiret yiter yārın (N.4/46)

Mekkenen hicret itdüğünde o şāh
Oldı beyt-i şerīfi menzilgāh (N.4/49)

Hz. Eyyûb el-Ensariân'nin, Hz. Peygamber tarafından Anadoluya gözcü olarak gönderildiğini söyleyen şâir, kendisine de pâye olarak kul ve köleliği lâayık görüp, şöyle diyor:

Eşiginde kimine kul olduñ
Bende²-i bende²-i Resûl olduñ (N.4/64)

(54) Pala., a.g.e., s.47

7) Târihî Şahsiyetler :

I) Türk Hükümdar ve Paşaları:

1) Afrâsyap: Turanın en büyük hükümdarıdır. İranlılarla yaptığı mücadeleler sonucu Firdevsî'nin Şehnâme'sinde Afrâsyap olarak anılır. Kutadgu Bilig'de ise adı Alp Er Tonga olarak geçer. Hâletî'nin divanında sâdece bir beyitte adı geçmektedir:

Mâil olsaydı seg-i kûyuñ sıfâl-i köhneye
Gönderürdi cāmını Cem tãc-ı Afrâsyâb (K.24/19)

2) III. Mehmed: III. Murad'ın büyük oğlu olup, Manisa sancakbeyi iken babasının yerine 1003 H./1595 M. de hükümdar olmuştur. Sancakbeyliğinden saltanata gelen son Osmanlı padişahıdır. Zamanında devlet işlerine müdahale artmıştır. Özellikle validesi Safiye Sultan'ın tesiri altında kalmıştır. "Adlî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Büyük oğlu Şehzâde Mahmud'u kendi aleyhinde bulunması sebebiyle boğdurmuş ve oğlunu öldürdükten yedi ay sonra vefât etmiştir. (1012 H./M.1603) (55)

Hâletî divanını III. Mehmed adına tertib etmiş, divanında yazdığı çeşitli şiir ve düşdüğü tarihlerde hükümdardan övgü ve minnet dolu sözlerle bahsetmiştir.

Cenâb-ı Hażret-i Sultân Mehmed bin Murâd
Ki olımaż şeh-i hâver anuñla hem-sâye (K.7/9)

Bir eli gölgesi cihâna yiter
Zıll-ı Hağ denilse aña düşer (Med.5/20)

Cihân fermānuña tâbi' elüñde hâtem-i devlet
Ne hâtem aña nîsbet adı var mühr-i Süleymānuñ (K.8/16)

Hâletî ayrıca hükümdarın yaptırdığı bir kasma şu şekilde târih düşmüştür:

İtmânına bu kaşruñ oldı tamâma târih (H.1009-M.1600)

اباد اوله النهى ماندر بيت معهور
(Ta.3/5)

(55) İsmail Hakkı Uzunçarşılı., Osmanlı Tarihi., c.III., s.115

3) Ferhad Paşa: Osmanlı sadrâzamı. Kanûnî, III. Murad ve III. Mehmed zamanlarında çeşitli mevkilerde görev yapmıştır. İlk defa III. Murad zamanında (1592), ikinci sefer III. Mehmed zamanında olmak üzere iki sefer vezîr-i âzam oldu. (1595) Hâletî, sadârete gelmesi dolayısıyla yazdığı târih manzumesinde Ferhad Paşa'dan şöyle bahsediyor:

Ol Hâletî yâd eyleyicek hâtif-i ğaybı

تاریخ درسی یسنه یرین بولری وزارت (H.1001-M.1592)
(Ta.4/9)

4) Hasan Paşa: Hâletî'nin yaşadığı dönemde bir kaç tane Hasan Paşa olmasına rağmen, vezîr-i âzam olması dolayısıyla düşülen tarihten hareketle, bu paşanın Hadım Hasan Paşa olduğu kanaatindeyiz.

Didi târihîni biñ şevk ile bir mūr-ı zâîf

کردی آصف آله مهر سلیمان بهمان (H.1006-M.1597)
(Ta.4/9)

5) Lala Paşa: 1595'te sadrâzam olmuştur. Türk asıllıdır. III. Mehmed'in lalaliğinde bulunduğu için "lala" lakabını almıştır. (56) Hâletî bir kasîdesinde kendisinden şöyle bahsediyor:

Güher-i kân-ı himem bâis-i nazm-ı cālem

Dürr-i deryâ-yı kerem hażret-i Lālā Pāşā (K.17/8)

6) İbrahim Paşa: Damat İbrahim Paşa 1596'da sadrâzamlığa tayin edilmiştir. İkinci defa aynı yıl sadrâzam olmuş ve 1597'de azledilmiştir. (57)

Bugün deyr-i cihānda bütleri şınmazdı ādānuñ

Eger kim olmasaydı nāmı İbrāhīm Pāşānuñ (K.14/1)

(56) Zuhuri Danişman., Osmanlı İmparatorluğu Tarihi., c.8,s.271, ist.,1965

(57) Danişman., a.g.e., s.272

7) Sinan Paşa: 1580'de vezîr-i âzam olmuştur. III. Mehmed ve III. Murad devirlerinde 5 defa sadrâzam olmuştur. Enderunda yetişmiştir. 1595'de son defa sadrâzam olmuş, 1596'da vefât etmiştir. (58)

Luţf u kahrũ virdi haqqā bezm ü rezmũ haqqını
Nām-ı pākũ yiridür hem Yūsuf ola hem Sinān (Kıt.37/2)

8) Kethüdâ Bey: Divanda bir yerde yaptırdığı çeşme dolayısıyla Hâletî'nin yazdığı târih manzûmesinde zikredilmiştir. Asıl adı Çelebi Mustafa Paşa'dır. (59)

Şimdi bir çeşme binâ eyledi Mevlâ yolına
Kethüdâ beg ki Qdur menbâ-i cûd u ihsân (Ta.5/1)

II) Âlimler, Sofîler ve Şâirler:

1) Fehmî: Hâletî'nin divanındaki ikinci târih manzûmesi bu şahsın vefâtı üzerine yazılmıştır. Bu konuda Kâtib Çelebi şu bilgiyi vermektedir: "Fehmî mahlaslı olup, Kınalızâde'nin 1004 tarihinde ölümü üzerine şu beyiti târih düşürmüştür. (60) Verilen târih ile divandaki târih arasında bir kelime farkı vardır. Bu farkın istinsahtan kaynaklanabileceğini düşünerek, Kâtib Çelebi'nin verdiği tarih alınmıştır.

Bin sūz u derd ile didi târih Hâletî
"Gitdi 'adem diyârına Fehmî gibi vücûd" (H.1004-M.1595)

Şiirde bahsedilen şahsın şâirliğinin yanı sıra Hâletî gibi kadı olduğu anlaşılmaktadır.

2) Medhi Efendi: Hâletî divanındaki tek mersiye, adı geçen şahsın vefâtı üzerine" Mersiye Berâ-yı Merhum Reisül Küttâb Medhi Efendi" adıyla yazılmış, yedi bendden müteşekkil terkîb-i bend şeklinde bir eserdir. Eserde şöyle bahsedilmektedir:

Ser-i erbâb-ı 'irfân olduğın bilmez misin anuñ
Niğün başına kaşd itdũñ felek erbâb-ı 'irfânũñ (Mer.I/10)

(58) Danişman., a.g.e., s.267,271

(59) Uzunçarşılı., a.g.e., s.247

(60) Katib Çelebi., a.g.e., c.I., s.805

°Acab kıydı felek Medhî gibi merd-i sühendâne
°Acab gencîneden ayrıldı haqqâ kim bu vîrâne (Mer.III/1)

3) Hallâc-ı Mansûr: Tanınmış bir mutasavvıfıdır. Edebiyatta darağacı ve Enel-Hakk münasebetiyle sıkca anılır. Şiirde ber-dâr edilmiş olarak geçer. Sevgilinin saçları darağacına benzetilince, Mansûr da aşk şehidi olup bu dâra asılır. (61) Bu münasebetlerle divanda adı oldukça sık zikredilmiştir:

Dil silsile²-i zülf-i siyehkâre çekilsün
Mansûr gibi turmasun ol dâra çekilsün (G.272/1)

4) Zünnûn: Bu büyük mutasavvıf eserinde sadece bir beyitte şu şekilde zikredilmiştir:

Senûn râ kaşların şöyle hevâyî kıldı dil tıflın
Müfid olmaz eger al-gitseler Zünnûna irşâda (G.339/2)

5) Bâkî: Türk divan şiirinin en büyüklerinden XVI. yüzyıl şâirimiz Bâkî'den Hâletî övgüyle şöyle bahsediyor:

Hak budur ki çeşm-i erbâb-ı nazar görmüş degül
Şîr-i Bâkî gibi güftâr-ı lügâz u dil-pesend
Nefha²-i nazmın iletse bād eger tazîm için
Kalka serîrinden gubâr-ı merkad Pîr-i Hocend
(Kıt.19/1,2)

Hâletî, başka Türk şâirinden bahsetmiyor. Ancak,

Güşe²-i kâf-ı kanâatdur cihânda meskenüm
Ehl-i istiğnâ benüm ankanuñ ancak adı var (G.85/4)

tarzındaki söyleyişi, diğer bir XVI. yüzyıl şairimiz Fuzûlînin şu beyitini hatırlatmaktadır:

Mende Mecnûndan füzûn aşıklık istîdâdı var
Aşık-ı sâdik menem Mecnûnun ancak adı var (62)

(61) Pala., a.g.e., s.204

(62) Banarlı., a.g.e., s.538

Ayrıca hikemî söyleyişleriyle de bu yönüyle marûf olan Nâbî'yi hatırlatmaktadır:

Ḳanâat eyle hâlûñle dem-â-dem baḳma bālāya
Eger kim düşmesün dirseñ başından efser-i devlet (G.45/2)

Divanda Türk şâirlerinden bu kadar az bahsedilmesine karşılık, İran şâirlerinin pek çoğu sıkça zikredilmiştir. Hâletî de İran şâirlerine özenme ve hayranlığın ötesinde onlarla boy ölçüşürcesine söyleyiş dikkat çekmektedir. Divanda zikredilen İran şâirleri şunlardır:

6) Nizâmî: Genceli Nizâmî Türk olmasına rağmen eserlerini Farsça yazmıştır. Hamse sahibi şâir özellikle Leylâ vü Mecnûn mesnevisiyle tanınmıştır. Divanda şöyle zikredilmiştir:

Nazm içre eylemezdi Nizâmîye ser-fürû
Hâlinde Hâletî ḳulunūñ olsa intizâm (K.10/29)

7) Attar: Feridüddin Muhammed. İranlı mutasavvuf şâirdir. Mantıkut-Tayr adlı eseri meşhurdur. Hâletî divanında Attar kelimesini bazan bu mutasavvuf şâirin adı olarak, bazan da eczacılığı dolayısıyla güzel koku satan kişi manasına kullanmıştır:

Cân meşammma gelür büy-ı şafâ nazmuñdan
Görmüş olsaydı muḳarrer beḡenürdi 'Attār (G.116/8)

8) Şeyh Sadî: Fars edebiyatının en büyük şâir ve yazarlarından biridir. Şirazlı Sadî olarak da anılan şâirin Bostan ve Gülistan adlı eseri meşhurdur. Hâletî kendi şiirini överken Sadî'yi yukardaki özellikleri ile zikreder:

Virürdi Şeyh Sadî bâda evrāk-ı Gülüstānın
İletseydi şabâ Şirāza ger bu şir-i hem-vārı (K.16/40)

9) Selman: XIV. yüzyılda yaşamış, kasideleriyle ünlü bir İran şâiridir. Bu yönüyle, özellikle kasidelerde çok anılır.

Hâletî'nin divanında Selman için kullandığı ifâdeler onu beğenip, kendisine örnek aldığı göstermektedir:

Bugün fenn-i belâgat da olupdur peyrevi anuñ
Revâdur ger añılsa Hâletî Selmānuñ ardınca (G.346/6)

10) Kemâl-i İsfahânî; Kasîde ve gazelleriyle ünlü İran şâiridir. Hallak-ul-maânî lâkabıyla anılan şâir, 1237'de vefât etmiştir. Hâletî divanının bir çok yerinde bu İran şâirinden bahsetmiştir.

Kemâl-i İsfahânî görmüş olsa şâhid-i nazmum
Reh-i caşkında İsmâil-veş olur idi kurbânı (K.21/37)

11) Hüsrev: Eserlerini Farsça yazmış bir Türk şâiri ve edibidir. 1253'te Hindistan'da doğmuş, 1325'te vefât etmiştir. (63) Bu mânâsıyla divanda sâdece bir beyitte geçmektedir:

Ey Hâletî daği anılır Hüsrev ü Kemâl
Biz daği belki anılavüz bir zemân ola (G.20/5)

Ayrıca Hüsrev kelimesi padişah mânâsına ve Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinin erkek kahramanı mânâsında da kullanılmıştır.

12) Hakânî: XII. yüzyıl İran şâirlerinden olan Hakânî, kasîdeleriyle tanınmıştır. Hâletî, Hakânî'den sâdece aşağıdaki beyitinde bahsetmiştir:

Nola rüchânı zâhîrdür diyü rağbet kılurlarsa
Olupdur sektê-i nazm-ı laţîfüm reşk-i Hakânî (K.25/21)

13) Kemâl Hocendî: 1388-1400 yılları arasında yaşamış, İranlı mutasavvıf şâir. Hâletî bu şâirden bir kıtasında Bâkî'nin şiirini överken Pîr-i Hocend olarak bahsediyor

Nefhâ-i nazmın iletse bād eger tazîm için
Kalka serîrinden ğubâr-ı merkâd pîr-i Hocend (Kıt.19/2)

(63) Devellioğlu., a.g.e., s.468

14) Haco-yi Kirmâni: XIV. yüzyıl İran şâirlerinden olan Kirmâni kasîde, gazel, mesnevi vb. bir çok türde eserler vermiş bir İran şâiridir.

Hâletî kendi sanatını överken, Haco-yi Kirmâni'yi şöyle anıyor:

Benüm şemşîr-i tâb^c-ı pākūme şad âferîn dirdi
Bileydi cevher-i nazmum eger Hâcō-yi Kirmâni (K.21/38)

15) Hassan: Hz. Peygamber zamanında yaşamış bir şâirdir. Peygamberimizi övüp, müşrikleri yeren şâire Hz. Peygamber duada bulunmuş. Divan şâirleri methiye ve nâtlarında bu sahabe şâiri genellikle anmışlardır. (64) Hâletî de bir beyitinde şöyle zikretmiştir:

Görince şâhid-i nazmuñ bilür şâh-ı hüner-perver
Ne lâzım eylemek medhinde sen dâvâ-yı Hassânı (K.6/39)

8) Târihi Efsanevi Şahsiyetler :

1) Sam: Şehnâme'de adı geçen kahraman, Feridun zamanında yaşamıştır. Neriman'ın oğlu olup çok kuvvetli imiş. Saç, kiprik ve kaşlarının beyaz olmasından dolayı oğlu Zal'ı dağa atıp, gelmiştir. (65) Divanda bir beyitte adı geçmektedir:

Bezmin görseydi cāmını eylerdi Cem şikest
Seyr eyleseydi rezmini sersem olurdu Sām (K.10/20)

2) Cem: İran mitolojisine göre yediyüz yahud bin yıl yaşamış, şarabı bulmuş hükümdar. Tertip ettiği içki meclisleriyle ünlüdür. Zevk ve eğlence sembolü kabul edildiğinden Cem, Çemşid ve ve Câm-ı Cem şeklinde sıkça anılır. Hâletî'nin divanında da aynı özellikleriyle geçmektedir:

Çekse dil cām-ı fenâyı cālem itmez fâide
Bir humarı var anuñ cām-ı Cem itmez fâide (Müs.3.V/3)

(64) Pala., a.g.e., s.216

(65) Pala., a.g.e., s.425

3) Rüstem: İran'ın ünlü kahramanı. Zal'ın oğludur. Eski şiirimizde kahramanlık ve yenilmezlik sembolü olarak özellikle kasidelerde anılır. (66) Hâletî Üvânında sâdece bir beyitte şöyle geçmektedir:

Ne pîre-zâl-i kühen-sâledür bu dünyâ kim
Hezâr Rüstem olupdur zebün dasitâni (K.27/7)

4) Dahhâk: Mitolojiye göre İran'da Feridun'dan önce hükümdarlık yapmış, omuzundaki yılanlar vasıtasıyla insan beyni yiyen zâlim bir hükümdardır. Dahhâk-i Mârî (67) diye anılan hükümdar divanda iki beyitte şöyle geçmektedir:

Devlet-i dehr ile Dahhâk u Süleymân olsañ
‘Akıbet mesken ider kabrûñ için mür ile mâr (G.79/2)

Mağzı ũşşâkı kılup saçları mârına gîdâ
Añdurur kışsa-i Dahhâkı o verd-i handân (G.304/4)

5) Ehrimen: Zerdüştlerin inandıkları kötülük ve karanlık tanrısının adı. şeytanlar ordusunu yönettiği söylenen Ehrimen, aynı zamanda bir çirkinlik sembolüdür. Eski edebiyatta Hz. Süleyman ile birlikte yukarıdaki özellikleriyle geçer. (68) Sâdece bir beyitte adı şöyle geçiyor:

Ġāfil olma ey Süleymân-ı serîr-i hüsñ olan
Öpmek ister hâtem-i lâlûñ bir iki Ehrimen (G.301/2)

6) Dârâ: İskender ile savaşmış bu İran hükümdarının adı. Divanda birkaç yerde geçmektedir. Hâletî III. Mehmed'e sunduğu kasidenin bir beyitinde şöyle diyor:

Felek şaklar yürürdi tahtını Dārâ vü Çemşîdûñ
Aña teslim idince yirine oturmadı cânı (K.6/2)

7) Nûşirevân: Adaleti ile ün salmış İran hükümdarı. Lâkabı "Âdil" olan hükümdar yaptırdığı "Tâk" ile birlikte eski edebiyatta çok anılır. Hâletî aşağıdaki beyitte sevgilinin kaşlarını Tâk'a, saçlarını da Tâk'a asılı zencire benzetiyor.

(66) Pala., a.g.e., s.415
(67) Pala., a.g.e., s.119
(68) Pala., a.g.e., s.151

Görenler kaçlarıñ yanında gisū-yı girih-girün
Aşılmiş şandı zencir-i adālet Tāk-ı Kistrāda (G.348/3)

8) Keykubād: Adaleti ile ün salmış bu İran hükümdarını,
Hâletî bir kasîdesinde III. Mehmed'i medhederken anar:

Şāh-ı Cem-kadr ü Keykubād-nijād
Hażret-i Han Mehmed bin Murād (K.5/5)

9) Behrām: İranlı bir hükümdar. Gûr, yani yaban eşiği
avına merakından dolayı Behrām-ı Gûr denilmiştir. Şiirlerde
kahramanlığı ile geçen hükümdarı, Hâletî de birkaç beyitinde
anmıştır.

Tig-i Behrāmı görünce zāl-ı gerdün havf idüp
Lerze tutdı şol kadar kim düşdi düşündepüser(K.30/5)

10) Behzād: İran'ın meşhur eski bir ressamıdır. Divanda
sadece bir beyitte şöyle geçmektedir:

Sûret-i çeşmüni naş itmege bulmadı mecāl
Nice göz nürünü harc itdi egerçi Behzād (G.55/4)

11) İskender: Divan şiiri mazmunları arasında yer alan ve
daha çok tenasüp ile telmih sanatları münasebetiyle sözkonusu
edilen İskender, âb-ı hayatı araması, Hızır ile olan
yakınlığı, zulumâta girmesi, aynası, yolculukları, ordusunun
çokluğu, cihangirliği vs. yönleriyle ele alınır. (69)
Hâletî'nin divanında da bu özellikleri ile bir çok yerde
zikredilmiştir:

Ne hâşıl dehre İskender gibi hükm eylesen çünkim
Komaz ahir felek mirât-ı tâbün pür-gubār eyler(Mer.II/2)

12) İrem: Ad kavminin kralı olan Şeddād tarafından
Tanrılık iddiası ile Cennet'e benzetilerek yaptırılan bahçe.
Allah Tealâ, Ad kavmiyle birlikte helâk etmiştir. Edebiyatta
daha çok Bağ-ı İrem olarak geçer. (70) Divanda şu şekilde
geçmektedir.

Çudūmuñ şahñ-ı gülzārı İrem bāğına gönderdi
Görenler akş-i kaddūñ cūy içinde şandılar Tübā(G.8/4)

(69) Pala., a.g.e., s.260

(70) Pala., a.g.e., s.322

13) Nemrûd: Bâbil kralı. Hz. İbrahimi ateşe attırmasıyla ünlüdür. İmân etmemiş ve bir sineğin beynini kemirmesi sonucu helâk edilmiştir. Divanda iki beyitte adı geçmektedir:

Bakma zâf-ı hâlüme āh u enīnünden şakın
Ey ʿadūv sen sergüzeşt-i peşe-i Nemrûda bak (G.175/3)

Hakkını ala peşse-i nā-būd
Ānā zulm eylesin eger Nemrūd (Med.5/12)

14) Mânî: Meşhur Çinli bir nakkaş ve ressamın adıdır. Mani dini (Maniheizm)'nin kurucusudur. Behrâm derisini yüzdürerek öldürmüştür. Edebiyatta Nigeristan, Erteng veya Erjeng adlı resim mecmuası ile birlikte anılır. (71) Hâletî'nin divanında bir beyitte adı geçmektedir:

ʿArūs-ı nazma tabūmdur viren hep reng ü bû şimdi
Gehi Mânî vü geh ʿAtṭarıyum ben de bu meydānuñ (K.14/27)

15) Ebû Leheb: Hz. Peygamberin amcası olup, islâmîyete düşmanlığı ile tanınmıştır. Divanda Bû Leheb olarak geçiyor. Bu müşrik ve karısı hakkında Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Elleri kurusun Ebû Leheb'in. Zaten kurudu. mahvoldu o... Ne malı fayda verdi ona, ne kazandı... O bir alevli ateşe girecek, karısı da odun hamalı olarak; boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde" (72)

Divanda ise Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'den bahsedilirken şöyle geçmektedir:

İltihâb itse ateş-i ğazabı
Yağa bir dem de biñ Bû Lehebi (N.4/23)

9) Masal Kahramanları ve Onlarla İlgili Unsurlar :

1) Leylâ ile Mecnûn: Aynı ismi taşıyan bu aşk hikayesinden Leylâ maşûk, Mecnûn ise âşık timsâli olarak şöhret bulmuşlardır. (73) Hâletî de aynı şekilde ya bu aşk kahramanlarını bir arada veya ayrı ayrı, tevriye, tenasüp, telmih, teşbih gibi sanatlar yaparak kullanır.

(71) Pala., a.g.e., s.322

(72) Yavuz., a.g.e., Tebbet Sûresi s.605

(73) Dr. Harun Tolasa., Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, s.74

Leylâ sevgili olarak nazı, cevr ü cefâsı ve siyah saçlarıyla karşımıza çıkarken, âşık olarak Mecnûn, Leylâ'ya düşkünlüğü, çöllere düşmesi, insanlardan uzaklaşıp hayvanlarla yakınlık peydâ eylemesi, perişanlığı gibi özellikleriyle karşımıza çıkar. Ayrıca Kays adıyla da divanda anılmıştır. Her iki aşk kahramanının adı divanda çeşitli vesilerle özellikle müseddes ve gazel bölümünde sıkça geçmektedir. Bu aşk hikâyesini konu alan bir çok mesnevi yazılmıştır.

Eger kim olmasaydı âb-ı çeşm ü dâne²-i eşki
Vuhuş u tayrı deştün başına ũşmezdi Mecnûnũ (G.213/3)

Nâka²-i Leylâya hâr-ı deşt gelmezdi leziz
Hâşıl olmasaydı âb-ı dide²-i Mecnûn ile (G.337/2)

2) Ferhad, Şîrîn ve Hüsrev: Ferhad ile şîrin adlı aşk hikâyesinin kahramanları. Ferhad aşk timsâli olarak ızdıraplara düçâr olması, külüngüyle Bisütun adındaki dağı delmesi ve Şîrin'e kavuşmadan ölmesi sebebiyle anılır. Diğer erkek kahraman Hüsrev, Ferhad ile rekâbeti ve Şîrin'e kavuşması yönüyle geçer. Hikâyenin tek kadın kahramanı Şîrin ise maşûk sembolüdür. Bu hikâyenin kahramanları ve başından geçenler, çeşitli edebî sanatların kullanımına da zemin hazırlaması itibariyle divan edebiyatımızda çok anılmaktadır. Âşık Ferhad'a benzetilirken, sevgilisi de Şîrin'e benzetilir. Edebiyatımızda bu aşk hikâyesi bir çok kere Ferhad u Şîrîn, Hüsrev ü Şîrîn adıyla mesnevi tarzında yazılmıştır.

Hâletî'nin divanında da oldukça sık geçen bu aşk kahramanlarından Ferhad için ayrıca "Küh-ken" ifâdesi de kullanılmıştır.

Bunca tağlar kesdüginden küh-ken çekmezdi ğam
Çıkmasaydı Hüsrevelâ lâl-i leb-i Şîrîn eger (G.66/2)

Görince tişesin çıkdı şererler seng-i hârâdan
Meger sūz-ı dili teşir idemiş taşa Ferhâduñ (G.197/3)

Fikr-i lâlũnle binâ-yı câşka bünyâd urdı dil
Güyyâ Şîrîn için bir kaşr yapıd Küh-ken (G.321/3)

3) Şebdîz: Hüsrev Perviz'in atının adı. Şebdîz kelimesi at adı olarak, beyaz kır at manasına gelen "Eşheb" ile birlikte şu şekilde kullanılmıştır.

Hüsrev-i encüm firâr itdi binüp şebdîzine
Eşheb-i şubhı idince şâh-ı hâver zir-i rân (K.23/2)

4) Âb-ı Hayât: Ölmezlik suyu. Divanda en çok zikredilen unsurlardandır. Âb-ı hayât, âb-ı hayvân gibi adlarıyla Hızır, İskender ve zulumât ile birlikte telmih, tenasüp ve teşbih yoluyla kullanılır:

Mürde diller cân bulurlar senden ey şemşîr-i yâr
Âb-ı hayvândan virilmiş gâlibâ şuyun senün (G.200/3)

Cânâ saña cân virme şafâsını tıyursa
Hızır âb-ı hayât içdüğine ola peşimân (G.309/4)

10) Burçlar, Seyyareler :

Divanda ay, güneş ve dünya en çok zikredilen gök cisimleridir. Yine bu âlemle alakalı olarak felek, sipihr ve âsumân kelimeleri de sık kullanılan kelimelerdendir. Ay için kamer, meh, mâh; güneş için mihr, âfitâb, hurşîd; dünya için de kühen-sâl gibi bilinen isim ve sıfatlar çeşitli ilişkilerle kullanılmıştır:

Bu faşl içinde eger gelse bucına hurşîd
Harâret ile hamel tutuşup kebâba düzer (K.20/11)

Güneş, dünya ve ay dışında divanda zikredilen yıldız ve burçlar şunlardır:

1) Burc-ı Âbî: Sulu burç. Balıklar burcu. (74) Divanda tek bir beyitte şöyle geçmektedir:

Sipihri geşt iderek var ise burc-ı Âbîye
Kalur güneş nitekim burc içinde telûfer (K.20/12)

2) Esed Burcu: Arslan burcu. Güneşin, rûmî temmuzun dokuzunda ve efrençi temmuzun yirmiüçünde içine girdiği ve semanın kuzey yarım küresi eteğinde bulunan bir çok parlak yıldızdan müteşekkil beşinci burç. (75)

(74) Develioğlu., a.g.e., s.141

(75) Develioğlu., a.g.e., s.277

Esed Burcu özellikle divandaki kasîdelerde geçmektedir.

Sâfâdet pîşe-zârında karar itmez gâzânfersin
Esed burcında olan mâha beñzer rûy-ı rahşânun

3) Hamel Burcu: Kuzu, koyun, koç. Bu burç hakkında Divan Şiiri Sözlüğün'de şu bilgi verilmektedir: "On iki burç içinden bir tanesi olup koyun takımyıldızının dünyaya etkisinden dolayı bu adla anılır. Koç burcu olarak bildiğimiz bu burca güneş Mart'ta girer. Bu gün ilkbahar başlangıcı olup, gece ile gündüz bu günde eşit olur. (76)

Tuysa bezme geldügin ol gözleri mestânenün
Âteş-i reşk ile göklerde Hamel bir yan olur (G.107/5)

4) Sühâ: Büyükayı yıldız kümesinin en küçük yıldızıdır. Küçüklüğü sebebiyle eskiden gözlerin görüş derecesi bu yıldız vasıtasıyla ölçülürmüş.(77)

Mazhar-ı nür-ı râyı olsa Sühâ
Vire mihr-i cihâna nür-ı ziyâ (Med.5/25)

5) Müşteri: Mars, Jüpiter. Altıncı felekte bir gezegendir. Sa'd-ı Ekber de denilir. Özellikle medhiyelerde bahsedilen kişiler düşüncelerinde ve işlerindeki isabetten dolayı Müşteri yıldızına benzetilir. Mavi renge hakimdir. (78)

Hürşîd-i Müşteri şeref ü mâh-ı mihr kef
Şahîb kırân-ı dehr-i şehen-şâh-ı kâmrân (K.9/8)

6) Süreyyâ: Ülker veya pervin diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesi. Gerdanlığa benzetilmesinden dolayı "İkd-ı Süreyyâ" şeklinde de kullanılır. Toplam yedi yıldızdan müteşekkildir. (79) Hâletî bir kasîdesinde İkd-ı Süreyyâ şeklinde kullanmıştır:

Şikeste-besteyüm gamdan velî ol Hâletiyüm kim
Şikeste kıldı nazmum revnâkın İkd-ı Süreyyânun(K.14/47)

-
- (76) Pala., a.g.e., s.207
(77) Pala., a.g.e., s.447
(78) Pala., a.g.e., s.374
(79) Pala., a.g.e., s.452

7) Zühre: Çoban yıldızı, kervan kıran, venüs. Sa'd-ı asgar sayılır. Üçüncü felek zühreye aittir. Zühre-i Zehrâ olarak da kullanılır. Efsaneye göre Zehra, şûh ve güzel bir kadındır. Harut ile Marut adlı meleklerden göğe yükselmenin yolunu öğrenip bulunduğu yere çıkmıştır. Yeşil ve parlak renkler ona aittir. Feleğin sazendesi olarak bilinir. (80)

Hezâr perdede medhîn terennüm eyler idi
Göreydi perde-serâsını Zühre²-i Zehrâ (K.22/3)

8) Mirrîh: Merih, Mars gezegeni. Behrâm. Nahs-ı asgar olarak kabûl edilir. Feleğin başkumandanı mesabesinde. Elinde bir kılıç ve hançer ile tasvir edilir. Beşinci felek bu gezegenin etkisi altındadır. Kırmızı renk de Merih'e aittir.(81) Divanda da, zikredilen bu özellikleri ile geçmektedir.

Oldı güyâ⁶ Utârid ü Behrâm
Kalem ü tîğ ile cihânda be-nâm (Med.5/9)

Murâduñ üzre dönmeğe şitâb olsun diyü dâyim
Turur hançerle Mirriğ üstine çarğ-ı muallânuñ(K.14/31)

9) Utârid: Merkür gezegeni. İkinci felekte yer edinmiştir. Feleğin kâtibi sayılır. Güzel söz ve yazı ile sanatkârlığın sembolüdür. Debir-i felek de denir.(82) Divanda Debir-i felek adıyla da geçmektedir.

Oldı güyâ⁶ Utârid ü Behrâm
Kalem ü tîğ ile cihânda be-nâm (Med.5/9)

Atardı tîr-veş destinde olan kilki yabana
Utârid görmiş olsaydı eger küttâb-ı dîvânũñ (K.14/22)

10) Sahîb-Kırân: Kıran, kutlu yıldızlar olarak bilinen Müşteri ile Zühre'nin aynı burçta aynı derece ve noktada birleşmesidir. Böyle bir zamanda doğan kişiye sahibkıran denir. Divan şiirinde özellikle padişahlar övülürken kullanılır. (83)

(80) Pala., a.g.e., s.538

(81) Pala., a.g.e., s.352

(82) Pala., a.g.e., s.504

(83) Pala., a.g.e., s.420

Hürşîd-i Müşterî şeref ü mâh-ı mihr kef
Sahîb kıran-ı dehr-i şehen-şâh-ı kâmrân (K.9/8)

11) Kavs-ı Kuzah: Gökkuşağı, ebemkuşağı. Kavs kelimesinin yay manası dolayısıyla yay burcu ve savaş aleti olan yay manalarına gelecek şekilde kullanımı söz konusudur.

Eyler hâsed hemîşe o tāk-ı mûnaqqâşa
Kavş-ı kuzah girerse nice renge vechi var (K.15/12)

12) Nesr-i Tâir: Nesr kelimesinin lügat manası kartal, akbabadır. Tamlama olarak kartal burcunun en parlak yıldızı mânâsına geldiğinden bu bahse alınmıştır.

Beyza-ı tîgûn gibi bir beyza peydâ olmadı
Nesr-i tâir eyliyelden bâm-ı gerdûnı mekân (K.23/11)

11) Ülkeler ve Şehirler :

1) Çin, Maçin: Bu iki kelime divanda aynı ülke adı olarak ve en belirgin özelliği resim sanatı ile birlikte kullanılmıştır. Bazan Çin adı güzel koku ile birlikte de geçmektedir.

Bād-ı şabā Çin ile Maçini geşt ider
Bulmaz cihânda naqşı güzel böyle bir nigâr (K.15/5)

2) Mısır, Kenân: Mısır Hz. Yusuf ve Züleyha sebebiyle, Kenân, Hz. Yakub ve Hz. Yusuf dolayısıyla sıkça anılır. Mısır'a sultan olmak, Mâh-ı Kenân, Pîr-i Kenân gibi tamlamalarla birlikte geçer:

Dil-i Yâkûbı döndürdüñ ğam-ı hicrânla zindâna
Mekân-ı Yûsuf-ı Kenânı hoş zindân iden sensin(Mer.VI/4)

Felek degül mi iden Yûsufı esîr-i belâ
Felek degül mi iden zâr Pîr-i Kenânı (K.27/13)

3) Rûm: Eskiden Anadolu'ya verilen ad. Diyâr-ı Rûm, Milk-i Rûm gibi ifâdelerle de kullanılır. Divanda özellikle Hâletî kendi şâirliğini överken kullanmıştır.

Süvād-ı āzāmı naẓmuñ kalem-i Rūmdur hep
Benüm hükümet iden şimdi mülk-i mánāya (K.7/23)

4) Hutten, Bedaḥşân: Hutten, Doğu Türkistan'a verilen ad. Misk âhûlarının çokluğu sebebiyle âhû ve misk kelimeleri ile kullanılır.

Bedaḥşan, Afganistan ile Rusya arasında bir yer olup, kırmızı la'l taşı ile ünlüdür. Hâletî bu iki yeri müşğ ve lâl'i ile birlikte şöyle zikrediyor:

Yolında ḥāk olup kūyında seng olmak ricāsıyla
Vaṭandan dūr olur müşğ-i Hutten lâl-i Bedaḥşân(K.21/29)

5) Isfahân, Horasan: Isfahan bir İran şehri. Aynı zamanda sürmenin imal edildiği yer. Hâletî Kemâl-i Isfahânî sebebiyle bu şehri çok anıp, İran şâirleri ile boy ölçüşür bir edâ ile şiirlerini Isfahan'a göndermek ister.

Isfahāna gönderürdüm nazmumı ey Hâletî
Korkarın ammâ işâbet eyleye 'ayn-i Kemâl (G.225/5)

Horasan, Türk-İran savaşları dolayısıyla Kızıl Elma ülküsü ile birlikte anılmıştır:

Kızıl almayı alsun idüp ızhâr-ı yed-i beyzâ
Dem-i 'adâ ile surḥ eylesün ḥāk-i Horāsânî (K.6/25)

6) Mekke, Hayber, Babil: Mekke Hz. Peygamberin dünyaya teşrif ettiği ve Kâbe'nin bulunduğu mübârek yer olması hasebiyle, naatlarda anılmıştır:

Mekkenen hicret itdüğünde o şâh
Oldı beyt-i şerîfi menzilgâh (N.4/49)

Divandâ, Hayber Osmanlının gücünü ifâde ederken şu şekilde zikredilmiştir:

Âhen-dil olsa ger der-i Ḥayber gibi 'adū
Bâzū-yı baḥt-ı devleti vîrmez aña amân (K.29/5)

Sevgilinin zenahdanı Bâbil Kuyusu'na benzetilip, ona düşen gönlün halâs olmayacağı şöyle ifâde ediliyor:

Zenaḥdānuñ senün cānā nişāndur çāh-ı Bābilden
Düşelden aña göñlüm hiç ḥalāş olmadı müşkilden

(Müs.2.V/2)

12) Kıymetli Taşlar ve Kokular :

1) Lâl: Bedaḥşan'da çıkartılan kırmızı ve değerli bir süs taşı. Edebiyatta bir mazmun olarak sevgilinin dudağı yerine kullanılır. Hâletî de oldukça sık kullanmıştır:

Lâl-i dilberden cüdâ düşsem 'aceb mi Hâletî
Bu neberd-i 'aşkıdur çok kimseler bî-cân yatur (G.68/5)

2) Dür, Mercan: Dür inci demektir. Sevgilinin dişleri, teri, aşığın gözyaşı, şâirin şiiri ve güzel söz yerine kullanılır. Sadeḥ denilen deniz canlısının karnında oluşur. Dür-i dâne, dür-i galtan, yek-dâne, dür-i şehvâr, dür-i Aden gibi adlar yuvarlak ve makbûl inci için kullanılır. Ayrıca Dürr-i Yetim tabiri dünyanın tek incisi Hz. Peygamber için kullanılır. (84) Dür için divanda "lülü" kelimesi de kullanılmıştır.

Mercan da kıymetli bir süs eşyası olup, rengi sebebiyle sevgilinin dudağı, aşığın kanlı gözyaşı için bir kendisine benzetilendir.

Eşk-i ḥün-ālūd-ı 'aşıkdan muḥabbet şehrinün
Kimse bakmaz yollarında dürr ile mercân yatur(G.68/3)

3) Müşg: Hitâ ülkesinde yaşayan bir cins ceylandan elde edilen koku. Genel olarak divan şiirinde en çok zikredilen maddeler arasındadır. Meselâ sevgilinin saçları müşg gibi siyahdır, müşg gibi güzel kokar... Bu kelime Çin, Hitâ, Hutun, âhû kelimeleriyle bir arada sıkça kullanılmaktadır. Hâletî'nin divanında da en sık geçen kelimelerdendir.

Yolında ḥāk olup kūyında seng olmaḥ ricâsıyla
Vaṭandan dür olur müşg-i Hutun lâl-i Bedaḥşan(K.21/29)

(84) Pala., a.g.e., s.141

4) Nâfe-i Tatar: Bir çeşit misktir. Bu kokuya bu adın verilmesinin sebebi miskin Anadolu illerine Tatarlar tarafından getirilmesidir. (85) Ada baliğında elde edilen anberde en çok anılan kokulardandır.

Çeşmi yanında hâl-i anber bû
Oldı güyâ ki nâfe-i Tatar

(G.65/5)

13) Efsanevî Kuşlar :

1) Hümâ: Devlet kuşu, tâlih kuşu. Kaf dağında, okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevî bir kuş. Edebiyatımızda refah, kudret ve mutluluğa giden bir baht açıklığının sembolü sayılır. (86)

Gördi kim sâyesinde eyledi cā
Ayağın yire başmaz oldı hümâ

(Med.5/31)

2) Ankâ: Kaf dağında yaşadığı varsayılan tüyleri renkli yüzü insana benzer, asla yere konmayıp daima yükseklerde uçan ve kendisinde her kuştan bir alâmet bulunduran adı var, kendi yok bir kuştur. Renginin yeşil olduğu sanıldığından Zümrüdüankâ adıyla da geçer. (87)

‘Aşk ile baḡ eyler ise ‘aql eger bulmaz felâh
Peşe bâza ya meges ‘anḡâyâ olmaz hem-cenâh (G.50/1)

3) Hühüd: Süleyman Peygambere hizmet eden bir kuş idi. Çok uzaklardaki suyu havadan görebilen bu kuşu, Hz. Süleyman Sebe ülkesinin melikesi Belkis'a elçi olarak göndermiştir. (88) Divandaki bir kıtada şöyle geçmektedir:

‘Ulemâ tâcı geymek ile kişi
Manşib-ı ‘ilme olmaz erzâni
Başdağı tâca itibâr itmez
Fark iden hühüd-i Süleymâni

(Kıt.25/1,2)

(85) Pala., a.g.e., s.481

(86) Pala., a.g.e., s.238

(87) Pala., a.g.e., s.36

(88) Pala., a.g.e., s.237

14) Devre Ait Sosyal ve Kültürel Çizgiler :

1) Kızıl Elma: Azmîzâde Mustafa Hâletî gerek III. Mehmed'e gerekse İbrahim Paşa'ya sunduğu kasîdelerinde Kızıl Elma'dan bahsetmiştir. Kızıl Elma sözü Osmanlı Türkleri tarafından başta Roma olmak üzere bir çok yere verilmiş ad olmakla birlikte, Müslüman-Türk tarafından feth edilebilecek en uç nokta anlamında yaygınlaşmıştır. (89)

Nitekim Hâletî III. Mehmed'e sunduğu kasîdede feth edilecek yer olarak Horasan'dan bahsetmiştir.

Kızıl almayı alsun idüp ızhâr-ı yed-i beyzâ
Dem-i 'ādâ ile surh eylesü hâk-ı Horāsânı (K.6/25)

İbrahim Paşa'ya sunduğu kasîdede Kızıl Elma'dan şöyle bahsediyor:

'Adūya virdüğün rengi görüp hüküm itdiler şimdi
Kızıl almaya dek hüküm itmesine Âl-i 'Osmānuñ (K.14/17)

Divanda Hâletî'nin zamanına ait bir çok çizgiler bulmak mümkündür. Meselâ misafirperverliğimiz... Misafiri yollamak, hânedan ardınca çıkmak şu şekilde ifade edilmiştir.

'Aceb mi çıkırsa tenden cân u dil peykân-ı tîrûnle
Çıkarlar hânedan 'âdet budur mihmānuñ ardınca (G.346/2)

Hâletî kadir ve kıymetinin bilinmediğinden sıkça bahsetmektedir. Padişahın bile öldürüldüğü bir dönemde zamandan şikâyetleri ayrıca dikkât çekicidir.

Şimdiden sonra olan gam yimesün kim hergiz
Kalmadı revnâk u arâyişi hiç dünyānuñ (Kıt.33/1)

Esâfil evc-i rifâdde efâzıl hâk-ı zilletde
Nola zir ü zeber eyleser âhum çarh-ı gaddârı (K.16/36)

(89) Pala., a.g.e., s.300

15) Diğer İstılahlar :

1) Bezm-i Ezel: Bu meclise bezm-i Elest denilir. Böyle denilmesinin sebebi Allah Tealâ'nın ruhları yarattıktan sonra bütün ruhlara "Elest ü bi Rabbiküm" hitabıdır. Allah Tealâ bu meclis hakkında şöyle buyuruyor: "Hatırla ki, Rabbin, Âdem oğullarının sulbünden zürriyetlerini çıkarıp da onları nefislerine karşı şâhid tutarak;"-Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurduğu vakit onlar da;"-Evet, Rabbimizsin, şâhid olduk", demişlerdi. Bu şâhid tutuşumuzun sebebi, kıyâmet günü, bizim bundan haberimiz yoktu, dersiniz diyedir" (90)

Dağı bezm-i ezelden mestdür her 'aşık u mâşûk
Biri mest-i muhabbetdür birisi mest-i ıstıgnâ (G.17/2)

2) Ehl-i Arâf: Mahşer yeri Cennet ve Cehennem haricinde kalan ahiret yurdu. Günahı ile sevabı eşit gelenler ile dünyada akıl sahibi olmayanlar ve deliler ne Cennet'e ne de Cehennem'e girmeyip Arasat'ta kalacaklardır. Edebiyatta mahşer, hesap günü, kıyâmet ve delilik mefhumlarıyla birlikte kullanılır. (91)

Fırkat u vuşlat ile havf u ricâdur kârum
Kaldı ortada gönül niteki ehl-i 'arâf (G.173/3)

3) Kâbe: Mekke'de Harem-i Şerîf'in içinde bulunan kutsal bina. Beytü'l Harem, Beytullâh, Beyt-i Mâmur gibi adlarla anılır. Hz. İbrahim ve Hz. İsmâîl tarafından bugünkü yerine inşa edilmiştir. Edebiyatta sevgilinin yüzü, mahallesi Kâbe'ye benzetilir. (92)

Yatur kapuñda 'aşık-ı bî-cân taraf taraf
Güyâ kesildi Kâbede kurbân taraf taraf (G.172/1)

4) Şecer-i Tûr: Nahl-i Tûr. Hz. Mûsâ'nın Eymen Vadisi'nde üzerinde tecelli eden ilâhî nurları görmüş olduğu mukadder ağaç. (93) Divanda şöyle geçmektedir:

-
- (90) Yavuz., a.g.e., Araf Sûresi 172
(91) Pala., a.g.e., s.37
(92) Pala., a.g.e., s.270
(93) Develioğlu., a.g.e., s.955

Āteşin-cāme ile çıkısa ger ol naḥl-i revān
Şecer-i Tūr gibi cāqlın alur her görenün (G.199/3)

5) Yed-i Beyzâ: Beyaz el Allah tarafından Hz. Musâ'ya verilen bir mûcizedir. Hz. Musâ, Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkarır, böylece eli güneş gibi parıl parıl parlardı. Fravun'a karşı gösterilmiş bu mûcize edebiyatta sıkça anılır. (94)

Şâirin III. Mehmed'e sunduğu bir kasîdede şöyle geçmektedir.

Kızıl almayı alsun idüp ızhâr-ı yed-i beyzâ
Dem-i cādâ ile surḥ eylesün ḥāk-i Horāsânı (K.6/25)

6) Zülfikâr: Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye verilen yarısından itabaren ucu çatallı kılıç. Umumiyetle Hz. Ali ile birlikte anılır.

Karşu tursaydı zülfikârına kâf
Kâf-ı küfî gibi kılurdu şikâf (N.4/37)

7) Çeng, Kanûn, Kemân: Divanda çeşitli vesilelerle bu musıkî âletleri de anılmıştır.

Nâledür te'sir iden yârün dil-i sengînine
Mutribâ sen çeng ile kanûnunu var taşâ çal (G.227/2)

(94) Pala., a.g.e., s.523

KAYNAKLAR

- ATÂİ, Zeyl-i Şakaik, İstanbul 1989
BANARLI, Nihad Sami , Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971
BERKİ, Ali Himmet , KESİKOĞLU, Osman , Hatemül Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı, Ankara 1988
ÇELEBİ, Evliya , Seyahatname, İstanbul 1314
ÇELEBİ, Kâtib , Keşf-el Zünun, İstanbul 1941
DANIŞMAN, Zuhuri , Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, İstanbul 1965
DEVLLİOĞLU, Ferid , Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat, 1982
İslâm Ansiklopedisi , İstanbul 1960
İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul 1959
KUTKAN, Şevket , Nedim Divanından Seçmeler, İstanbul 1981
LEVEND, Ağâh Sırrı , Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul 1980
NACİ, Muallim , Esâmî, İstanbul 1308
Nâimâ Tarihi, İstanbul 1147
PALA, İskender , Ansiklopedik Divân Siiri Sözlüğü, Ankara 1989
SAMİ, Şemseddin , Kamusül-Âlâm, İstanbul 1308
SAMİ, Şemseddin , Kamus-ı Türki, İstanbul 1989
SURUÇ, Salih , Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı, İstanbul 1990
SÜREYYA, Mehmed , Sicill-i Osmâni, İstanbul 1311
TAHİR, Mehmed , Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1333
TARLAN, Ali Nihad , İnan Edebiyatı, İstanbul 1944
TOLASA, Harun , Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası, Ankara 1973
Türk Dil Kurumu, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1983
Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1991
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı , Osmanlı Tarihi, Ankara 1973
YAVUZ, A.Fikri , Kurân-ı Kerim ve İzahlı Meâli Âlîsi, İstanbul 1978

K A S İ D E L E R
(Tevhîd, Mûnacaât, Nâ't ve Kasîdeler)

Feilatün / Mefailün / Feilün
 ++ - - + - + - ++ -

- 1b 1 Hamd aña kim vücūd-ı insānī
 Şeref-i nuṭfe kıldı erzānī
- 2 Gökden inzāl (idüp) zemīne kelām
 Sühanı eyledi bülend maḳam
- 3 Buldı (icāz nazmıyla) kemāl
 Şuāra zümresini eyledi lāl
- 4 Zāt-ı pāki(ne cevher) ü ne ‘araz
 Aña ‘arız degil şifā vü maraz
- 5 Bir söz (üyle... vücūda) geldi cihān
 Kudretinde kalur mı reyb ü gümān
- 6 Çār (unşur...üz)re eyleyüp tertīb
 Kıldı her sālī bir kitāb-ı ğarīb
- 7 Dön diseydi girerdi rakşa zemīn
 Dönmeye emri olsa çarḫ-i berīn
- 8 Kaşd ideydi tabīb-i ihsānı
 Ğeydürürdi devār -ı devrānı
- 9 itmeyince zīb-i maḳāl
 Emr-i zībālī yok şikāra mecāl
- 10 olmasa nāmı
 Ahir ol nāme bulmaz itmāmı

* Başlık yok. Metnin aslında döküntüler olduğundan okunamayan bölümler nokta ile gösterilmiştir. Tamir edilen bölümler de parantez içinde gösterilmiştir.

- 2a 11 Zātına ibtidā vü gāyet yok
Luṭf u ihsānına nihāyet yok
- 12 Nuṭfe³-i ebri eyleyüp nāzil
Kılur eşcār-ı meyveden ḥāşıl
- 13 Kūhuñ eyler libāsınñı ḥārā
Geydürür ḥāke ḥulle-yi ḥadṛā
- 14 Zāhir olan bu naḡş-ı gūnā-gūn
Ḥāme-i kudretinden oldu bīrūn
- 15 Cem⁶ idüp ḥarf-i nūn ile kāf-ı
Kıldı mevcūd kāfdan kāfı
- 16 İtdi hem-sāye zulmeti nūra
Müşg-i ter koydı şanki kāfūra
- 17 Bāğ-ı şun⁶ında: zāğdur şeb-i tēr
Beyzadur āna necm-i pūr-envēr
- 18 Eyler ol zāğı gelse vaḡt-ı seḡer
Ṭāma²-ı şah-bāz-ı zerrīn-per
- 19 Çemen-i bāğ-ı şun⁶ıdur bu sipihr
İki nergisdür ānda māh ile mihr
- 20 İrgürür dilde Yūsuf-ı māhı
Çıkarur çāh-ı arzdan gāhı
- 21 Emr ü fermānidur viren her-bār
Yūnus-ı mihre-hūt içinde ḡarār
- 22 Ebr-i luṭfiyla gönderüp pūr-nem
Gülşen-i mihri eyledi ḡurrem

- 23 Nokta²-i necmi yir yir itdi 'ayān
Kodir āyātı kudretine nişān
- 24 Cām-ı laṭīfi şundi eflāke
Ebr anuñ curfasın döker hāke
- 25 Viridi ziyet zemīne merdümle
Nitekim āsümāne encümle
- 2b 26 Nuṭfeden hāşıl itdi insānı
Yazdı āb üzre şüret-i cānı
- 27 Olmasun diyü tār hücre²-i ten
Nür-ı 'akl ile eyledi rüşen
- 28 Kalbi cāy itdi genc-i esrāra
Āna mār oldu nefis-i emmāre
- 29 Kūy-ı gerdūnı eyleyüp galtān
Yerini kıldı 'arşa²-i imkān
- 30 Viridi berke şehāb içinde karar
Şanki hākister içre şakladı mār
- 31 Geydürür kūha ebrden şehāb
Tā ki faşl-i şitā görmeye tāb
- 32 Mağribe māhı şāh iden oldur
Necmi āna sipāh iden oldur
- 33 Rīsmān u sütünsuz dāim²
Hayme²-i çarhı ol kılur kām
- 34 Buldu andan 'acūze²-i haki
Rişte-i mihr ü çarh-ı eflāki

35 Oldı luṭf ile tāze gülşen-i cān
Bāġ-ı cisme o şaldı āb-ı revān

36 Ol geyürdi cihāna bī-himmet
Birbiri üstüne tokuz hilāt

37 Bād-ı luṭfın kaçan vezān eyler
Nār-ı sūzānı güllüstān eyler

38 Kahrı ammā ider Cinānı Caḥīm
Zehr ü zaḳḳum olur içinde nāim

39 Fark için ehl-i küfr ü imānı
Kıldı rüz-ı ezelde dīvānı

40 Kiminün kalbi oldı muhit-i nūr
Kiminün kaldı çün şeb-i deycūr

3a 41 Kimisin vāşıl-ı Nāim eyler
Kimisin dāhil-i Caḥīm eyler

42 Kendidür hikmetine vākıf olan
Eyler ızhār-ı ‘aciz ‘arif olan

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün
++ -- + -+ - ++ -

1 Yā ilāhī ġarīḳ-i ‘işyānum
Müstehaḳ-ı kemāl-i hırmānum

2 Raḥmetün ummaġa yüzüm yokdur
Her ne itseñ baña sözüm yokdur

3 Pāy-māl oldı kūy-ı dilberde
Yüzüm olsa ‘aceb midür yirde

4 Ḥatt-ı muşhaf yirinde itdi karar
Şafha-ı dilde hatt-ı ‘arız-ı yār

- 5 Ğam-ı zülfiyle dil perîşāndur
Fıkr-i lâliyle gözlerüm kandur
- 6 Hāsret-i bŷy-ı kākŷl-i dil-keş
Mıcm̄er-i cānı kıldı pŷr-āteş
- 7 Kŷrdı her tār-ı zŷlf-i ‘anber-fām
Şayd iŷn mŷrḡ-i cānumı bir dām
- 8 Dŷr-i dendān-ı yār idŷp beni zār
ıkkdı elden bu çeşm-i gevher-bār
- 9 Hem-demŷm her seherde āhumdur
Şanki ol derd-i şubh̄-gāhumdur
- 10 Dīde pŷr-āb u dil-i pŷr-āteş
Zahir ŷ bātınım mŷşevveşdŷr
- 11 Olsa bir kaşı yā vŷ ğamzesi tīr
Yolum urmakda eylemez takşīr
- 12 Nāgehān karşu gelse bir ħun-ħār
Āna urulmamağa çāre mi var
- 3b 13 çār-ebrŷ gŷzeller olsa ‘ayān
Gŷzlerŷm dŷrt olur o demde hemān
- 14 Ğerm ider zemīni dil ŷ canuñ
Şŷle-i şem‘i ħŷsni ħubānuñ
- 15 Bulmasam yāri kendŷmi bulamam
Ğam-ı ‘aşk olmayınca şād olamam
- 16 Nāzar-ı dilberŷñ ğŷrŷmlŷsiyŷm
Tīr-i mŷjğān-ı yār ŷlŷmlŷsiyŷm

- 17 Her z̄emān mürġ-ü vaşldur şaydum
Kākül-i yārdur hemān kaşdum
- 18 Rişte-i cānı nār-ı fikr-i vişāl
Yakdı başdan ayaġa şem^c-mişāl
- 19 Kaşr-ı cāna hevādan irdi helāl
İrdi andan hevā-yı zühd ü^camel
- 20 Amel-i hayra irmez oldu elüm
Oğdı güyā hevā benüm^camelüm
- 21 Virmezın zühde vü şalāhe vücūd
Sehv ile eyleyem meger ki sücūd
- 22 Olsa mihrāba gözlerüm nigerān
Ham-ı ebrü gelür hayāle hemān
- 23 Yok gönülde imāme iqbālüm
Biri birine uymaz ekvālüm
- 24 Mescid içre eger ki yāri görem
Haķ bilür kim ne kıldıġum bilmem
- 25 Bir melek-rū yanumda tutsa maķām
Virüren muţtaşıl o yāne selām
- 26 Āfitāb-ı hidāyeti dil-i zār
Yohsa görmez gider mi şeb perre-var
- 27 Ey devā-yı belā-yı bī-mārān
Dil-nevāz-ı dil-i geh-günehkārān
- 4a 28 Veynīşeh-dār-ı āsumān u zemīn
Nūr-ı baħş-ı kulüb-ı ehl-i yakīn

- 29 Ey kılan kār-gāh-ı dehri binā
Bizi yokdan var eyleyen Mevlā
- 30 Hāl-i dilden habīr olan sensin
Düşmene dest-gīr olan sensin
- 31 Hāk-i pāyuñda baña virdi hicāb
Kāhruñı dīv-i nefse eyle şehāb
- 32 Gözyaşın pāy-ı dilbere dökdi
Gözinüñ şuyını yire dökdi
- 33 Tīr-i āhum kırup nişāne karin
Ol İlähi cihād-ı nefse mehin
- 34 Zārarın çekdin memātumda
Anı oldur benüm hayātumda
- 35 Çıkmadan cānda çünki vardur ümīd
Umarum ki bulam hayāt-ı cedīd
- 36 Akıdup eşk-i çeşm-i giryānı
Eyle ser-sebz gülşen-i cānı
- 37 Kılma dil Yūsufını nefse esīr
Çah-ı işyānı eyleme aña yir
- 38 Seyl-i ihsānuñı başumdan aşur
Baña cürm ü saña kerem yaraşur
- 39 Bakma yā Rāb sevād-ı defterüme
Anı ur āteşe benüm yirüme
- 40 Yüzümi kara itme nāmeñi
Beni ser-geşte kılma hāmeni

- 41 Ayırursañ da cānumı tenden
Yine ayırma virdüñi benden
- 42 Mest-i cām-ı şarāb-ı şevk ile
Bülbül-i büstān-ı zevk ile
- 4b 43 Baña mirāt-ı aşkuñı göster
Tūti-i cān-ı bī-dile dil vir
- 44 Zülmet-i zulmi al revānumdan
Ab-ı hayvān getür zebānumdan

3

Feilātün / Mefāllün / Feilün
++ - - + - + - ++ -

- 1 Şem-i tābān-ı reh-revān-ı sūbül
Ser ü sālār-ı enbiyā vü rūsül
- 2 Nūr-ı kevneyn ü mefhar-ı ālem
Sened ü seyyid-i benī ādem
- 3 Mihver-i çarḥ u noḡta-i pergār
Kutb-u ebrār u merkez-i ahyār
- 4 Şeh-i deryā-dil ü kerīm ü ḡalūk
Ecmel-i nās u ekmel-i maḡlūk
- 5 Bāis-i ḡalk-ı āsumān u zemīn
Ab-ı rūy-ı cihān ḡulāşā-i tīn
- 6 Bir şadefdür dü nīm iki cihān
Oldı dürr-i yetīmi ol sultān
- 7 Nūrıdur ādeme olan ḡādi
Erbāin içre iden irşādi
- 8 Yüzi şuyına kıldı Rabb-i Celīl
Nār-ı sūzanı ḡülüstan-ı ḡalīl

- 9 Mekkeden oldu nūr-ı pāki bedīd
Toğdı Ümmül-Ḳuradan ol ḥurşid
- 10 Oldı ol şeb-çırāğ-ı maḥfil-i dīn
Ḥalka-i cem'ı enbiyāya nigīn
- 11 Her kelām-ı şerīfi faẓl-ı ḥitāb
Her sözi oldu ravżadan bir bāb
- 12 Okuyup yazmadan o şāh-ı kerem
Ḥatırında idi 'ilm-i levḥ u kalem
- 5a 13 Uzanur menzilin kılan eflāk
Yollarında o şāhuñ olmağa ḥāk
- 14 Nesr-i tāir kebūter-i haremi
Atlas-ı çarḥ şukka-i 'ilmi
- 15 Bulsa her şeb sipihr varur idi
Ser-i küyin tokuz tolanur idi
- 16 Ḥidmete cān virürdi aña melek
Atı oynağı olmış idi felek
- 17 Āsumāndan iderdi ol her-bār
Fikir erbāb-ı hāl gibi güzār
- 18 Kapusu kible-gāh-ı ehl-i şafā
Bendesi muḳbilān-ı küy-ı vefā
- 19 Sāyesin göklere şalurdi o şāh
Gören anı şanurdi ebr-i sipāh
- 20 Kadidür serv-i büstān-ı trem
Sāyesin görmese nola 'ālem

12 (b) Vezine uymuyor

- 21 Añlayup āfitāb pāyesinī
Yire düşürmez idi sāyesinī
- 22 Kılmağa sāye-bān-ı rüz-ı cezā
Şakladı bunda sāyesin o hümā
- 23 Bir eli gölgesin vireydi eger
Kimseyi yakmayaydı nār-ı Saķar
- 24 Aña lāyık o mihri bī-hemtā
Sīm-i hāliš kabūl ider tamģā
- 25 Halka menşūr-ı haķdur ol server
Mühr olur zahr-ı nāmede ekser
- 26 Der-i devlet-serāy ser-i Hudā
Mihir ile hıfz olınmamak ne revā
- 27 Kendüsi hātem-i risāletdür
Hātem üstinde mühr-i‘ādetdür
- 5b 28 Defter-i enbiyā-yı bī-pāyān
Anda hatm olmağın urıldı nişān
- 29 Oldı rüçhānı cümleden zāhīr
Yügrük at menzilin bulur ahīr
- 30 Berg-i sebz evvel itmeyince zuhūr
Şāh-ı gül gülşene ider mi mürür
- 31 ‘Ālemi māhdur iden rüşen
Ne kağar gelse sonra encümden
- 32 Yirine cümle gelmedin erkān
Şāhlar çıķmaz itmeye divān

- 33 Gerçi evvel bulur şükûfe vücûd
Bâg-ı 'âlemde meyvedür maksûd
- 34 Tîg-i engüşt ile o şâh-ı kerîm
Siper-i mâhı eylemişdi dü nîm
- 35 Hân-ı icâz çekdi ol server
Pârelense 'aceb mi kuruş-ı kamer
- 36 Gelicek aña birre²-i biryân
Zehr katıldığını kıldı beyân
- 37 Ser-hân-ı fezâilinde hemîn
Bir tabak sebzedür sipihr ü zemîn
- 38 Hülkî yanında gil giyâhe döner
Hilmi yanında küh kâhe döner
- 39 Nefhasından 'abîr hoş-dem olur
Nûkhetinden bahâr hurrem olur
- 40 Âsitân-ı saâdetinde revâ
Hâk-rûb olsa gisû-yı havrâ
- 41 Oldı kef-i gâdir gülşen-i cân
Beş gümüş lülüden şu itdi revân
- 42 Gelicek ol şeh-i sitâre-sipâh
Düşmen-i Bedr hâli oldı tebâh
- 6a 43 Nefes-i pâki virdi mürdeye cân
Sengi söyletdi bî-zebân ü dehân
- 44 Vird-i 'âlemde şifati anuñ
Söyledür taşı mücizâti anuñ

- 45 Söyleseydi eger ki eşcāre
Tūti gibi gelürdi güftāre
- 46 Nesr-i t̄āirle t̄ir-i şāhib-fer
Gökde anuñ kanādı ile uçar
- 47 Devletinde muh̄it-i çarḡ dü-tā
Oldı müstağraḡ-i biḡār-ı 'atā
- 48 Ravza-ı pāki nūr ile t̄olsun
Rütbe-ı şānına selām olsun
- 49 Ey şifā-sāz-ı cān-ı ḡaste-dilān
Vey ü vāy-ı dil-i şikeste-dilān
- 50 Çār bāliş-nişān-ı izzetsin
Hüsrev-i ḡıḡḡa-ı nübüvvetsin
- 51 Gül-i gülzār-ı cāvidānsın sen
ḡaşıl-ı mezra-ı cihānsın sen
- 52 Gevher-i efser-i risāletsin
Aḡter-i āsumān-ı 'izzetsin
- 53 Mazḡar olduñ bu deñlü iḡsāna
Saña lāzım degül mi şükrāne
- 54 Ben ḡarībe neḡāre senden olur
Çāresiz derde çāre senden olur
- 55 Cānı bir mürḡ-i güleşen-i dīn it
Dili anda hemişe gül-çīn it
- 56 Ol baña dār-ı āḡiretde şefī'
Kadrümi kıl şefāatünle refī'

- 57 Hāk ile tolduğunda kâse³-i ser
Destüme cām-ı āb-ı Kevşer vir
- 6b 58 Bir şebān-geh ki turra-i şeb-i tār
Yir yüzün eylemişdi cā-yı karār
- 59 Niçe şeb rüz-ı rüşene beñzer
Niçe rüz āfitābdan enver
- 60 Komadı kadrini şeb-i kadrün
Mużmañill kıldı nūrını bedrün
- 61 Gice ammā sevād-ı dīde-i dīn
Zulmet ammā ki nūr-ı ‘ayn-ı yakīn
- 62 Çeşme³-i mihr beñzer oldı revān
Nūra ğark oldı hep zemīn ü zemān
- 63 Nice olmağ gerekdür envāri
Kala āñir-zemāne āsāri
- 64 Olsa zulmet o şeb‘aceb mi tebāh
Oldı çarñ üzre cilve-ger iki māh
- 65 Bir siyeh cāme oldı şañki o şeb
Tağdı zer-tügmeler aña kevkeb
- 66 Ol siyeh cāme birle gerdūnı
Görse Leylī olurdı Mecnūnı
- 67 Der-i idbāri beste kıldı felek
Urdı mih-i nücūmı aña melek
- 68 Unşur-ı tār döndi gülzāre
Şulesi beñzedi gül-i nāre

- 69 Çözdi gisūların'arūs-ı zemān
Nola pūr-bū-yı'anber olsa cihān
- 70 Yakdı ehl-i semā meger'anber
Girih'i tārı eyleyüp micmer
- 71 Tağıdup bād müşk-i havrāyı
Tutdı anuñ ğubārı ğabrāyı
- 72 Der ü dīvār-ı hāne-i şeş der
Ser-be-ser'ud ü'anber oldı meger
- 7a 73 Bulımaz ol şeb-i hümāyūnı
Virse meh-i bedrelerle altunı
- 74 Tarab-efzā dem-i bahār gibi
Hālet-endāz-i hāl-i yār gibi
- 75 Kılmış idi o ümmi-i kāmıl
Hane-i Ümmühāni-i menzıl
- 76 Cebrāil-i Emīne geldi hıṭāb
Ki alup bir burāk-ı berķ-şitāb
- 77 İrgüre ol ḥabībi maḥbūba
Tali-i vāşıl ide maṭlūba
- 78 İmtisāl eyleyüp dil ü cāndan
Bir burak aldı bāğ-ı Rıdvāndan
- 79 Yirde bād-ı şabāya beñzer idi
Gökde olsa hümāya beñzer idi
- 80 Harfden ḥarfe nakl idince zebān
Kāfdan kāfa dek olurdı revān

- 81 Tiz-kām idi çün nesīm-i seher
Hoş ihrām idi nitekim'arar
- 82 Her zemānda niteki rūḥ-ı revān
Aña bir menzil idi iki cihān
- 83 Āsumānı każā gibi fil-ḥāl
İtdi ol ṭāir-i hümāyün-ı bāl
- 84 Geldi girdi o bār-gāh içre
Buldı ol şāhi ḥāb-gāh içre
- 85 Uyanup ol çerāğ-ı bezm-i yakīn
Söze başladı Cebrāil-i Emin
- 86 Didi ey pādişāh-ı 'ālem-i gayb
Nükte-dān-ı şāhife-i lā-rayb
- 87 Göziñi aç ki baht-ı 'ālemsin
Cümle maḥlūkdan mükerrerresin
- 7b 88 Turma ey şehriyār-ı 'ālem-i cān
Gel süvār ol sikender-i meydān
- 89 Tārem-i āsumāne dege 'ālemün
Vādi-i lā-mekāna baş kademün
- 90 Seyr-i eflāk idüp çü fikr-i ḥakīm
Ol muḥit-i felekde dürr-i yetim
- 91 Hāşıl oldu cemi'-ı maḥşūduñ
Şeni yirden götürdi mābūduñ
- 92 Ḥaḳka şükr eyledi Reşul-i Ḥudā
Kābe kavseyne irdi tır-i duā

- 93 Şeşdür çarhđan görince küşād
Zāhir oldı o şāha naķş-ı murād
- 94 Geldi güller gibi serverinden
Yaķdı kandil‘arşı nūrından
- 95 Çıkısa ol dem‘aceb mi bālāya
Gün gibi şıgımaz oldı dünyāya
- 96 Şeb-i firkatde müjde‘yi vuşlat
Dil-i ‘uşşāka hoş gelür gāyet
- 97 Çekdi añā Burāķı peyk-i Hudā
Bindi çapuk-süvār-ı mülk-i beķā
- 98 Buldı şöyle ‘inān keşide-süvār
Ser-firāz olsa ol burāka ne var
- 99 Anuñ üstinde ol ferişte-nijād
Berk-i güldür ki ola mihre bād
- 100 Kendüsi şańki ebr-i rahmet idi
Berķi anuñ Burāķ-ı Cennet idi
- 101 Bulınur mı bir öyle şēh-süvār
Ki ola Cebrail önünce gāşiyadār
- 102 Germ olup ol burāķ berķ-misāl
Anı Akşāya irgürdi fil-hāl
- 8a 103 Düşüp anuñ önine rūh-ı emīn
Kıldı ervāh-ı enbiyāya ķarīn
- 104 İrdi ervāha‘ālemün cānı
Oldı gūya ki haşr-ı rūhānı

- 105 Virüp ol şeh tevāzu ile selām
Oldı mihrāb-ı enbiyā-yı kirām
- 106 Oldı ol bāis-i necāt ü felāh
Muktedā-yı cemāāt-i ervāh
- 107 İrdi andan bu sebz-i har-gāhe
Haymesin kurdı menzil-i māhe
- 108 Baştı pāyın rikāb-ı mäh-ı neve
Bindi esb-i sipihr-i tünd-reve
- 109 Başı üstinde tutdı anı felek
Hırz-ı cān gibi hürmet itdi felek
- 110 Çarhdan eylese güdāz nola
Nūrā hāil olur mı hiç mīnā
- 111 Ālem-i vaḥdetün o şehbāzı
Sidreden ḍahı kıldı pervāzı
- 112 İrdi ol şāh-ı āsumān-pāye
Ḥarem-i bār-gāh-ı Mevlāya
- 113 Bir yire vardı kim Resūl-i Ḥudā
Ten degül cānda mahrem olmaz ānā
- 114 Anda girseydi Cebrāil eger
Ola pervāne gibi sūhte-per
- 115 Varamaz ānā fikret-i ādem
Girmez ol ḥacle içre nā-mahrem
- 116 Māsivādan güzār idüp o melek
İrdi Ḥakkuñ cenābına giderek

- 117 Aña ol şeb tekellüm itdi İlāh
Kimse görmedüğini gördi o şāh
- 8b 118 Ser-be-ser gūş idi o Fahr-i Cihān
Nitekim gül-bin-i gül-i handān
- 119 Yine bir anda şaṅki pertev-i māh
Āsumāndan zemīne indi o şāh
- 120 Olmadan rūzdan eser peydā
Kıldı ol māh menzilin Mēvā
- 121 Nitekim muciz-i Mesih ile cān
Bir nefesde yirine geldi hemān
- 122 Geldi halk-ı cihāne yine sürūr
İndi gūyā ki mürde üstine nūr
- 123 Kıldı Mirācı müjde-i aşhāb
Āb-ı rahmet getürdi şaṅki sehāb
- 124 Her biri aldı nefha-i rahmet
Geldi dünyāya şan gül-i Cennet
- 125 Hoḳḳa²-i lāl-i nābını açdı
Söz yirine dūr ü güher şaçdı
- 126 Biraz ol candelīb-i bāğ-ı sūhan
Söyledi halka sırr-ı esrārdan

Fēilātün / Mefāllün / Feilün
 ++ -- / + -+ - / ++ -

- 1 Halka-i şuhb ü āli ol şāhuñ
Hāledür çevresin alur māhuñ
- 2 Her biri kevkeb-i hidāyetdür
Her biri aḥter-i saādetdür
- 3 Her biri dāhil-i harīm-i şafā
Her biri maḥrem-i Resül-i Hudā
- 4 Her biri şāh-ı 'arşa-ı 'ālem
Her biri ḥüsrev-i benī ādem
- 5 Kaḫısı dürr-i şāh-vār degül
Kaḫısı mihr-i tāb-dār degül
- 9a 6 Döndi şol bāğa meclis-i aḫāb
Kola eḫcār-ı bir şudan sır-āb
- 7 Çeşmelerdür ki menbāi pürdür
Her biri baḫrdür'aceb sırdur
- 8 Cism-i insāna döndi din-i mübīn
'Unşuri oldı çār-yār-ı güzīn
- 9 Her birisi olup Resüle ḫalef
Buldılar rükn-i Kābe gibi ḫulf
- 10 Her biri bir kitāb-ı Rabbānī
Sözleri vāridāt-ı Subḫānī
- 11 Oldı mecmū'ı çār-yār-ı güzīn
Çār-ḫāk-ı saray-ı millet ü dīn
- 12 Kaşr-ı dīnün o çār- dīvāri
Çekdiler çārmiḫa küffāri

- 13 Geldi islāma evvelā o ıhār
Nola küfr ehli olsalar nāçār
- 14 Birisi yār-gār-ı hażret idi
Efdal-i nās u hayr-ı ümmet idi
- 15 Alnı şubh-ı şafā idi yüzi nūr
Müşgi olmışdı heyet-i kâfūr
- 16 Cübbesinden o pır-i nūrāni
Halka gösterdi nūr-ı imāni
- 17 Oldı gār içre ol  alet-taħkik
Çāh içinde çü Yūsuf-ı Şiddik
- 18 K albidür genc-i gevher-i esrār
Nola gār içre gelse yanına mār
- 19 Şubh-ı vuşlat gibi ol ehl-i kemāl
Kıldı şıdk u şafāyı kendüye h al
- 20 Birisi daħi Hażret-i Fārūk
Oldı tiry k-i ekber-i maħlūk
- 9b 21 Anı yanına aldı ol server
Mār-ı küfr olsa  an mıdur b -fer
- 22 Eger ism ü eger müsem adur
Her biri  adl ile muħall adur
- 23 İltih b itse ateş-i ğa abı
Yaka bir demde bi  B  Lehebi
- 24 Şerer-i k ahrı d şse dery ya
D ndüre anı ş re ş hr ya

- 25 Sāyesinde iderdi dīv firār
Nitekim nūr-ı mihrden şeb-i tār
- 26 Birisi daḥi Ḥazret-i ʿOsmān
Mecmaʿ-i ʿilm ü cāmiʿ-i Kūrān
- 27 İki şemʿ ile oldu ḥānesi zeyn
Dinse aña ʿaceb mi zin-nüreyn
- 28 Yiridür mihr ü mehden itse ferāḡ
Anlar olmişdı aña çeşm ü çerāḡ
- 29 Ne şerefdür bu kim o mihr-i cihān
İki saʿd ile eylemişdi Kūrān
- 30 Edebinden melek iderdi ḥicāb
Şıkılurdu ḥayāsın ańsa şehāb
- 31 Devlet olup şehādet ol şāha
Mażhar olmış idi Şunullāha
- 32 Biri daḥi ʿAlī-yi ʿālidür
Kendi bāḥr ü sözi leʿālīdür
- 33 Kālb-i pākinde pertev-i imān
Öldü burc-ı esedde mihr-i cihān
- 34 Teb-zede kılmış idi ḥavf-ı İlāh
Nola şir-i Ḥudā olursa o şāh
- 35 Ne hümādur ki Cafer-i Tayyār
Her dem anuñ kanadı ile uçar
- 10a 36 Eyleyüp elde Zülfikārını kāz
Ḥifāt-ı dīne kesdi biçdi tırāz

- 37 Karşu tursaydı Zülfikârına kâf
Kâf-ı kûfî gibi kılurdu şikâf
- 38 Mihr-i İmân ile o şâh-ı güzîn
Felek-i çâr-mine döndi hemîn
- 39 Oldı bāğ-ı saâdetinde revân
iki cân baḡş-ı çeşme-i hayvân
- 40 Hasan ile Hüseyin ol iki velî
Her biri lütf-ı Hakk u sırf-ı 'alî
- 41 Olsalar 'ilm içinde ğayyi ne var
Şir olur şir-peççe âhir kâr
- 42 Anların kanıdur şafağda 'ayân
Yirde kalur mı hün-ı mazlûmân
- 43 Dûd-ı âhı kim itse dünyâda
Rû-siyâh ola irte'ukbâda
- 44 Fe'aleyhim vesâirül-eşhâb
Selamüllâhi yâ üllil-elbâb
- 45 Gel gel ey hâme hüner-bân olalum
'Alem-efrâz-ı mülk-i cân olalum
- 46 Anmağ ol hażretün 'alemdârın
Sebeb-i mağfiret yiter yârın
- 47 Fahrül eşhâb olan şefî-i zünüb
Yâhi kim Hażret-i Ebî Eyyüb
- 48 Her ğazâda bildi hażret ile
'Alem olsa nola fażilet ile

* Ey akıl sahipleri! Allah'ın selamı onların ve diğer sahabelerinin üzerine olsun.

- 49 Mekkeden hicret itdügünde o şah
Oldı beyt-i şerîfi menzilgâh
- 10b 50 Ol meh-i âsumân-ı hilm ü veķâr
Yedi ây itdi menziline karar
- 51 Rütbesi olsa tan mıdur bālā
Kondı menzil-gehine şöyle hü mā
- 52 Oldı mānend-i künbed-i devvār
Türbe-i pāki matlāül-envār
- 53 Kubbesi çarḫ-ı ʿālem-i ḫübī
Gird-i kabri meṭāf-ı kerrübī
- 54 Bulsa dūd-ı çerāgını ḫūrā
Eyleyeydi gözine kuḫl-ı cilā
- 55 Dūd-ı kandīl-i merķadi her-bār
Ḥāşıl eyler seḫāb-i rahmet-bār
- 56 Kārarup kāsē-i nigūn-semā
Dūdını dūd itse tīr revā
- 57 Bil ki ol dūdeden olur her dem
Intizām üzre emr-i levḫ u kalem
- 58 Ḥāk-i kabriyle kubbesindeki mil
Çeşm-i necmi revādur itse kuḫl
- 59 Oldı her seng-i ḫāk-i dergāhı
Dürretüt-tāc-ı efser-i şāhi
- 60 Ḥākine uğrayan nesīm-i seḫer
Şīne-i aşfiya-yı gülşen ider

- 61 Bulalar tā ki lutfı birle hayāt
Almış etrafını añun emvāt
- 62 Rumuñ olsun diyü nigeñ-bānı
Şaldı Hağ hañreti o sultānı
- 63 Eyle gel ey dil-i fūrū-māye
Şükr-i bī-ğad Cenāb-ı Mevlāya
- 64 Eşiginde kimine kul olduñ
Bende²-i bende²-i Resül olduñ
- 11a 65 Senē Hağ gördi hidmetine revā
Bu saādēt yiter cihānda saña
- 5
- Fēilātün / Mefāilün / Fēilün
++ -- + -+ - ++ -
- 1 Bād-i nat-i Resül ü hamd ü Hudā
Lāzım oldu şeh-i cihāna senā
- 2 Nice şeh mäh-ı āsumān-ı cemāl
Nice meh āfitāb-ı burc-ı kemāl
- 3 Hüsrev ü tēc-ı bağş-ı taht-ı nişān
Gevher-ı kån-ı cālem-ı imkån
- 4 Āfitāb-ı sipihr cizz ü cāh
Kutb-ı cālem meh-ı sitāre-sipāh
- 5 Şāh-ı Cem-ğadr ü Keyğubād-ı nijād
Hañret-ı Hān Mehmed bin Murād
- 6 Oldur ol mülk-ı zulmi ğāret iden
Hitā²-ı mülkini c imaret iden

- 7 Ateş-i kahr-ı ol cihān-bānuñ
Bağrı yağın eritdi 'adānuñ
- 8 Tīridür mürğ-i ahenin-minķār
Sīne-i düşmene ķonar her-bār
- 9 Oldı güyā 'Uṭārid ü Behrām
Kalem ü tiğ ile cihānda be-nām
- 10 Eyleyüp cūrānuñ maķāmını pest
Dest-i 'adliyle ķıldı cāmı űikest
- 11 Ok gibi zālīme olur ceste
Tiğ-veş 'adl için miyān-beste
- 12 Hāķķını ala peşşe-i nā-būd
Aña zulm eylesin eger Nemrūd
- 11b 13 Kalemī müşg-rīz ü ğāliye sāy
'Alemler şehir-ĝir ü ķala küşāy
- 14 Yıdidür ol űeh-i cihāna livā
Yıdi iķlīmi zabt iderse revā
- 15 Düşmene űalsa tiğ-i āteş-tāb
Eyleye ķalb-i āhenini āb
- 16 Aña rezm oldı űańki űoķbet-i hāş
Çalıcı tiğ-i nīzeler rakķāş
- 17 Kādrīdür naķl-i būstān-ı celāl
Bergī luṭf ü 'atā ü bār-ı kemāl
- 18 Nāşīb-ı rāyet-i 'adāletdür
Kāser-i kürsi-i dalāletdür

- 19 Kapusı h̄armenidür ihs̄ānuñ
Şāh-ı Çīn-i h̄uşe-çīnidür anuñ
- 20 Bir eli gölgesi cihāna yiter
Zıll-ı H̄akdur denilse aña düşer
- 21 irse ger tabl-bāzı āvāzı
Nesr-t̄āir kılurdı pervāzı
- 22 itse bahtı h̄umāsı ‘azm-i sefer
Per ü bāl olur aña feth u zafer
- 23 Rifāt-i menziline kendüsi mihr
Eşigi oldı cüft-i t̄ağ-ı sipihr
- 24 Düşmenüñ gelse semt-i rāhına ger
T̄iği kan yağdurur sehāba döner
- 25 Mazhar-ı nūr-ı rāyı olsa Sühā
Vire mihr-i cihāna nūr-ı ziyā
- 26 Sofrasından nevāle aldı sipihr
iki kuruş idi anda māh ile mihr
- 27 Oldı güyā ki dest-i cūdı sehāb
Kıldı ümmīd-i ravzasın şād-āb
- 12a 28 Bende²i dergehi mülūk-ı kirām
Dizilür h̄ün-ı luṭfı üzre ‘izām
- 29 ‘Azab ile ‘adū olurdı tebāh
Luṭfı ger olmasa şefāāthāh
- 30 Meges ayağın almağla ‘ayal
Eyler engüşt ‘itirāza maḥall

- 31 Görđi kim sāyesinde eyledi cā
Ayağın yire başmaz oldu hümā
- 32 Oldı şehler anuñ reāyāsı
şatdılar tiği aldılar vāyı
- 33 Olsa bir dem nesīm-i himmeti bār
Kemer-i kūha el ururđı çenār
- 34 Nola olsa o şeh selefden yig
Dürr-i şeh-vār olur şadefden yig
- 35 Sākinān-ı harīm-i imkāna
Vācib oldu duā ol sultāna
- 36 Müstedāmide Haşret-i Bāri
Hışr-ı himmet ola nigeħ-dārı
- 37 Devleti naħli ser-bülend olsun
Bağ-ı cālemdē ercümend olsun
- 6
- Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün
+ - - - + - - - + - - - + - - -
- 1 Biřamdillāh vezān oldu nesīm-i luşf-ı Rabbāni
řeref buldı vücūd-ı řāh ile mülk-ı Süleymāni
- 2 Felek řaķlar yürürđi tahtını Dārā vü Çemşidün
Aña teslim idince yirinē oturmadı cāni
- 3 cArūs-ı dehre güyā zer-řabaķlarla niřān geldi
Çekildi nāmına altun ile tuđrā-yı Hāķanı
- 12b 4 Düřer mey ile bir zıll-i Hudā kim feyż-i luřfından
ide zulmet-sarāy-ı cālemi gün gibi nūrāni

- 5 Kudumuyla nola faşl-ı şitā reşk-i bahār olsa
Adālet bāğınūñ geldi yetişdi verd-i handānı
- 6 İrişdürdi şabā hāk-i rehinde dīde-i cāne
Mübārek muğdemi rūşen-dil itdi cümle āyānı
- 7 Şerār-ı sīm-i esbi kevkeb-i baht u saādetdür
Tururken āsitānı neylesünler çarḡ-ı gerdānı
- 8 Cihān bahtum gibi tārīk idi bir şubḡ-dem nā-geh
Tulū itdi saādet burcunūñ mihr-i dirahşānı
- 9 Hümā-sāye hümāyūn pāye-i sultān felek rıfāt
Cenāb-ı Hazret-i Sultān Mehmed Han-ı Osmani
- 10 Eger keyvān ile sevr-i sipihrūñ bulsa bir ruḡşat
Kapusında olurlardı o şāhuñ kuli kurbānı
- 11 Felek her gece bir mīzān kurar varsa vezn eyler
Atā-yı şāh ile maḡşul-i bahri ḡaşıl-ı kani
- 12 Kef-i deryā nevālendenden çıkan hergiz hisāb olmaz
Şabā darb itse rik-i sāḡ ile emvāc-ı ummānı
- 13 Anūñ her bir kefi bir baḡr-i mevc-engiz olur gūyā
Kaçan kim cūşa gelse lücce-i deryā-yı iḡşānı
- 14 Şehāb-ı luḡf-ı bī-pāyānı girdi araya yoḡsa
Yakardı keḡkeşānı şule-i şemşir-i rahşānı
- 15 Dem-ā-dem hān-ı luḡf u himmetinden mutenemlerdür
Revādur ḡalk-ı ālem olsalar cümle senā-ḡānı
- 16 Binā-yı ḡadrine bānī nola budur iderlerse
Virilmişdür vücūd-ı pākine resm-i cihān-bānı

- 17 O şāhuñ ḥāki-i pāy-i cevheri bir kimyādur kim
Tokunsa şems ider kūrş-ı nümāsın māh-ı tībānı
- 18 Zemīni pūr-hilāl āsumānı bir nūcūm eyler
Eger kim kılsa raḥş-ı himmeti cālemdede cevlebānı
- 13a 19 Eger deryā-yı luḥfı bī-kerān-ı gūdāz ise
Kılurdu dāmenin lūlü ile pūr ebr-i nīsānı
- 20 Eger bād-ı bahār-ı cūdı irse bāğ-ı dūnyāya
Ola naḥl-i enāruñ ḥāşılı hep lāl-i rummānı
- 21 Felek aḡlatmadı bir kimseyi devr-i zemānında
Meger kim cālemi güldürmek için ebr-i yārānı
- 22 Zafer bulmaz aña cānı çıkınca çalışur düşmen
Tıllism-ı genc-i nuşretdür meger şemşir-i cūryānı
- 23 O tuğ-ı pūr-fürūğı serv-ḳad Mecnūna beñzer kim
Nice diller perişān eyleye zūlf-i perişānı
- 24 Selāṭīn-i cizāmūñ istiḥvān ile konıḳlardı
Hümā-yı fetḥ ü nuşret dergehinde olsa mihmānı
- 25 Kızıl almayı alsun idüp iẓhār-ı yed-i beyzā
Dem-i cādā ile surḥ eylesün ḥāk-i Ḥorāsānı
- 26 Adūnuñ mehce-i rāyētini nāl-i semend eyler
Nola ol şehsūvār-mülk ü millet eylese meydānı
- 27 Eger seng içre pinhān eylese kendin şerār-āsā
Çıkarur ḥaşmı ḳarḳı āhen-i şemşir-i bürrānı
- 28 Semend-i çarḥuñ olmasa cinānı dest-i ḳahrında
Zemāne pāymāl eyler yorardı ehl-i cīrfānı

- 29 Bu bir bāz-ı hüma pervāzdır medhūn hevāsında
Okursan anı layık ey saādet mülkünün hanı
- 30 O şeh-i mürġ-i meānī başına hengām-ı medhūnde
Olup gülzār-ı nazmuñ hāme bir serv-i hīrāmānı
- 31 Baña İskender-i devr-i zemāne māl olmaz mı
Akıtdum hāk-i pāyine dilümden āb-ı hayvānı
- 32 Zemāne eyledi dil-beste-i bend-i belā ammā
Benüm fazl u belāġat bāġinuñ mürġ-i hoş-elhānı
- 33 Benüm çapük-süvār-ı ‘arşa-i ‘ilm ü hüner şimdi
Benüm uran feşāhat topına ‘ālemde çevġanı
- 13b 34 Hüner iklīmine şah olduğın inkār iden kimdür
Tururken Hāletinün ‘arsa-i ‘ālemde dīvānı
- 35 Yetimündür çıkarma genc-i luṭfuñdan Hudāvendā
Zemāne kılmasun zayı meded ol dürr-i ġalṭanı
- 36 Yeter yakdı derdin bāz-ı ġayret-i zulmet-i ġamda
Yeter akdı sirişki nitekim şem-i şebistānı
- 37 Yetişdi devr-i ‘adlün yoḡsa ‘ālem bir yaña olsa
Sipihrūn dest-i cevrinden alınmazdı giribānı
- 38 Yürü hatm eyle ey dil muşhaf-ı ‘adlin duā birle
Hezār-ı güleşen-i nazmum diyü uzatma debistānı
- 39 Görince şahid-i nazmuñ bilür şah-ı hüner-perver
Ne lāzım eylemek medhinde sen dāvā-yı Hassānı
- 40 Firuzān eyleyüp bezm-i cihānda şem-i ikbālin
Hudā ol şemden rüşen kılan eyvān-ı keyvānı

41 Felekden āfitāb oldukca Hāzret-i Mevlā
Serir-i saltānatda ide bākī zıll-ı yezdānı

Mefāilün / Fēilātün / Mefāilün / Fēilün
+ - + - + + - - + - + - + + -

- 1 Şeher-geh leşker-i nevrüz çıkdı şaḥfāya
Şitā memāliki ser-cümle vardı yağmaya
- 2 Sefid idi şecerün haymesi evvel
Boyandı berk-i bahār ile şimdi ḥaḍrāya
- 3 Niteki mest-i şabūḥı bu demde bülbüller
Biri biri ile başladı ceng ü gavḡāya
- 4 Çemende ḡonca²-i gül aldı başına miḡfer
Şeh-i bahār siper virdi verd-i rānāya
- 5 Gümüş kubūra kodı nice nāvek-i zerrin
Meger ḡonca²-i zanbaḡda var imiş māye
- 14a 6 Yine ṭaḡındı miyānına ḥaṅçerin süsen
Yine kılıçlarını aşdı bid-i bālāya
- 7 Ḥadeng-i sīneye güdāz oldı ḥārlar güyā
Nesim-i şubhla her şāh beñzēdi yaya
- 8 Dikildi şahn-ı çemen-zāre tuḡ-ı şāhiler
Nite tuḡ-ı şāhen-şāh-ı āsumān pāye
- 9 Cenāb-ı Hāzret-i Sultān Mehmed bin Murād
Ki olımaz şeh-i ḥāber anūnla hem-sāye
- 10 Kemāl-i ḥaşmet ile güyīya Süleymāndur
Kaçan süvār ola bir esb-i bād-ı peymāya

2(a) Vezne göre eksik

- 11 Levāları nice yirden ger urmasaydı sūtūn
Fenā gelürdi binā-yı sipihr-i ālāya
- 12 Alur cevābını tīg-i zebān dırāzından
Açarsa ağızını 'ādā anuñla dāvāya
- 13 Eger ki tīgini reşk itmese şeh-i hāver
Hemişe tīgini çalmazdı seng-i hārāya
- 14 Elinde tīg olupdur meger ki āb-ı revān
Şalar hemişe anı bāğ-ı 'ömr-i 'adāya
- 15 Siperlerinde zafer şüreti nümāyāndur
Bu demde kim bakar āyine-i mücellāya
- 16 Olurdi nūrına muhtāç hüsrev ü hāver
Dir idi kef-i kerem-bahşi nur eger āya
- 17 Düşüp zemine şikeste olurdi cām gibi
Tokunsa reddi eli ger sipihr-i mināya
- 18 Gedā-yı bī-ser ü bī-pāyı şah -ı 'ālem ider
Hümā-yı hımmeti şalsaydı üstüme sāye
- 19 Misāl-i hüt-ı felek burc-ı mäh ola mähī
Eger ki pertev-i ihsānı düşse deryāya
- 14b 20 Eger ki neşv ü nemā bulsa āb-ı luḫfindan
Atardı ḫāna ḫaşın her çenār ṭübāya
- 21 Tokınmaz oldı zemānında kimse kimseye
Meger ki tokına bezm ehli cām-ı şahbāya
- 22 Olaydı bir nazaruñ ey şeh-i sitāre-sipah
Varurdi rütbe-i şirüm makām-ı şūrāya

- 23 Sūvād-ı āzāmı nazmuñ kalem-i rūmdur hep
Benüm hükümet iden şimdi mülk-i manāya
- 24 Sen anı pādişahum gayrılarla bir görme
Nigāh-ı merhamet it Hāletī-i şeydāya
- 25 Cenāb-ı Hāzret-i Hāqdan budur ricāmuz kim
Muvaffak ide seni emr ü din ü dünyāda
- 26 ‘Adūlaruñ olalar kör gerd-i esbünden
Niteki bād mürür ide şahn-ı gabrāya
- Mefāilün / Mefāilün⁸ / Mefāilün / Mefāilün
+ - + - + - - - + - + - + - + -
- 1 Cihānda kimseyi söyletmez oldu şimdi peykānuñ
Zebān-ı tīg-i ser-tizūñ cevābın verdi ādānuñ
- 2 Sinān-ı cān-sitānlar berr ü bahri çekti teşhīre
Zafer hemrāhı oldu devletünde iki pāşānuñ
- 3 Gele bir heftede iki taraftan feth- paygāmı
Bu da lūtuftur inşāf idince Hāq-Taālānuñ
- 4 Kızardı şol kadar tīgüñ dem-i ādā-yı dīn birle
İçüp al oldu rüyı şānki bir şūh-ı dil-ārānuñ
- 5 Felek bildi zulām-ı küfri ref‘ itmek murāduñdur
‘Aceb mi tutsa her dem çahr-ı tigin mihr-i rahşānuñ
- 6 Topuñdur düşmen-i bī-dīne dünyāda gazā eyler
Kılıcın sen şalarsın şimdi ancak şah-ı merdānuñ
- 15a 7 Yine rüy-ı zemīni düşmenüñ kanıyla al itdüñ
Yine devründe icrā eyledüñ resmini ‘ummanuñ

- 8 Şu deñlü itdiler şemşir-bāzı asker-i dīn kim
Olupdur çār-pāre herbiri şimdi çelipānuñ
- 9 Tayanurdu beğāyet top āteşin bārına düşmen
Biḥamdillāh ki ġālib geldi nāre nūrı imānuñ
- 10 Alurlar kalāsın toprak sürüp döge döge āhır
İnād eyleser toprak başına ol halk-i nādānuñ
- 11 Adū hiç karşı kor mı asker-i nuşret-penāhuñla
Has u ḥaşāk bağlar mı kolın deryā-yı ummānuñ
- 12 Cehennem ḥāletın top u tüfenk gösterdi cādāya
Cehennem odına bil ki ışındı nicesi anuñ
- 13 Konupdur üstüḥān-ı gül ile ādā-yı dīn üzre
Olup nuşret hūmāsı ḥān-ı iḥsānuñda miḥmānuñ
- 14 Yanıkdur tāb-ı ġamdan bağı ḥaşmuñ teşnedür āba
Nola cān virse şemşirin gör nicesin cihān-bānuñ
- 15 Süleymān-ı ḥaşmetin yād eylemezdi cōmri olduġça
Adū-yı dīv-siret görse ger reh-i dīvānuñ
- 16 Cihān fermānuña tābi elünde ḥātem-i devlet
Ne ḥātem āna nisbet adı var mühr-i Süleymānuñ
- 17 Aceb mi şir-i kūh u deşti teb tutsa hirāsından
Kulağına çalınmışdur nehīb-i tıġ-i bürrānuñ
- 18 Eger kim şarşar-ı kaḥruñ vezān olmasa dünyāda
Zeminuñ lérzesi vü rāşesi olmazdı deryānuñ
- 19 Revādur kāse-līs itsen eger bezmünde faġfūrı
Şeh-i Çin oldu çün kim ḥuşe-çin-i bağ-ı iḥsānuñ

- 20 Eger kim āsitān-ı āsumān ƙadrũne yüz sürse
Yiri şaf-ı teāl ola muƙarrer mäh-ı tībānuñ
- 21 Düşer ok gibi ĥāke ĥıdmetũnden kim ki ayrılşa
Olur müstağrağ-ı zer tīg gibi bekleyen bābuñ
- 15b 22 Olurlar lütfuña mağhār gedā-yı bī-ser ü pālar
Gedā şekline girsün řāhlar ister ise iřřānuñ
- 23 Ƙuluñ oğlı Ƙuluñdur Ĥāletīye bir nigāh eyle
řenũñ de iki ālemdede Ĥudā olsun nigeh-bānuñ
- 24 Maānī mülketin fetĥ eyledi tīg-i zebānıyla
Olur serdārı şimdi zümre-i erbāb-ı irfānuñ
- 25 Cefā-yı pīre-zāl-i dehr ile lāyık mı devrũnde
Ola ĥāli mükedder şöyle bir merd-i sühandānuñ
- 26 Ƙazā nağğāřınuñ kıl-k-i ƙadr-i destinde olduğça
Dem-ā-dem şüret-i ikbāl ƙılsun nağş-ı elvānuñ
- 27 Teveccüh itdügiñce zāhir olsun çehre-i devlet
Ola şüret-nümālık resmī tā kim çarĥ-ı minānuñ
- Mefülü / Fāilātü / Mefāilü / Fāilün
+ - + - + - + - + -
- 1 Bir dem ki pīr-zāl küheş-sāle²-i cihān
Oldı viřāl-i Yūsuf-ı adlin ile nev-civān
- 2 Her bir tarafda zāhir olup cilve-zāfer
Her küşede yine irişdi müjde-i emān
- 3 Güller gibi açılşa nola dīde-i emel
Oldı nesim-i řubĥ-ı sādēt yine vezān

- 4 Vardı bir demde kebg-i deri istirāhate
Şāhinūñ eyledi per ü bālini sāye-bān
- 5 Gerek devrinde menīş-i şūhına şebān olup
Kıldı tezerve pençesini bāz-ı āşiyān
- 6 Olup zalām-ı zulm-i cihān içre cāngīr
Gitmezdi nitekim ser-i kūhsārdan tuman
- 7 Ger şalmayaydı pertev-i lutfın zemāneye
Şems-i cihān ü şemse-i eyvān kün-fekān
- 16a 8 Hūrşīd-i Müşterī şerf ü māh-ı mihr kef
Şahib kırān-ı dehr-i şehen-şāh-ı kāmran
- 9 Ol şāh-ı şīr-ḥamleki şāhīn-i himmeti
Kıldı firāz-ı künküre-i çarḫı āşiyān
- 10 Şemşīr-i cān-sitānını seyr eyledi meger
Şaklandı gird-i märekede şāh-ı ḥāverān
- 11 Gūyā ki oldu nāveki bir mürğ-i nāme-per
Ādāsına peyām-ı ecel gönderür gümān
- 12 Kūpāl-i kahrı ile ser-i düşmenān-ı dīn
Her dem keşef gibi bedeninde olur nihān
- 13 Kim dilleşürdi düşmen-i bed-ḥāh ile bugün
Şemşīri olmasaydı eger ser-be-ser zebān
- 14 Konduḫça tīri cān-ı ‘adūya hümā gibi
Hergiz gıdāsı olmaya illāki üstühān
- 15 Olmazdı zīnde kālīb-ı fersūde-i zemīn
Āb-ı ḥayāt-ı hükmi eger olsa revān

- 16 Her dem felek zebūndur aña baht rāmdur
Hep āsitānı bendesidür pīr eger cūvān
- 17 Mirāt-ı tīg-i tizine baksa keder çeker
Zirā ki mergdür görinen düşmene hemān
- 18 Bir şāhdur ki pertev-i luṭf-u ‘aṭā ile
Rū-yı zemini eyledi mānend-i āsumān
- 19 Devrinde halka rehzen olan çeşm-i yār itdi
Havfından oldu ol daḫi bīmār u nā-tūvān
- 20 Olduḫça müştebāh-i cihet katle-i necāt
Dergāhına tutar yüzini cümle ins ü cān
- 21 Kimse cihānda varmaz idi ḫāb-ı rāḫata
Hindū-yı tīḫi olmasa ger ana pāsban
- 22 Māh-ı felek gibi şeh-i encüm-sipāhsın
Girse ‘aceb mi ḫahrın ile düşmene emān
- 16b 23 İrdükde cān-ı ḫaşma oḫūñ söyle cıdayı
Kan ile tıldı cevşeninūñ gözleri hemān
- 24 Tīḫūñ ne yirde kim aḫıda ḫūn-ı düşmeni
Gören çenārı anda şanur naḫl-i ergūvān
- 25 Virdi ‘arūs-ı nuşrete gürzūñ aḫırlıḫın
Ādā-yı dīne geldi bu ḫālet ‘aceb girān
- 26 ḫaşr-ı celāl ü rifātūñe irmeye ḫired
Olsa eger felek aña nūh pāye nerdūbān
- 27 Şal kişt-zār-ı marifete āb-ı luṭfuñı
ḫaḫt-ı ricālden şakın ey Yūsuf-i zemān

- 28 Zīrā ki āsiyā-yı hüner dönmeden kalur
Olmasa cū-yı himmet ü ihsān-ı hüsrevān
- 29 Buldum cihānda kuvvet-i t̄abūmla imtiyāz
Meydān-ı nazm içinde benüm şimdi pehlūvān
- 30 Olsaydı ben yetime nazār şehriyārdan
Çok nesne zāhir eyler idi kilik-i dūr-feşān
- 31 Kılduñ çü dürr-i methini peydā sedef gibi
Şimden gerü duāsına aç Hāletī dehān

32 Her demde Hızr-ı himmet ü tevfiķ hem-rikāb
Hem vāre esp ü devlet ü ikbāl zēr-rān

33 Dünyāya gāh sīm gehi zer nişār idüp
Eyler bu bāğı gāh bahār u geh-i hāzān

34 Şemşīr-i cān-sitān-ı fenāyı fülkūñ senūñ
Düşmenlerūñde eyleye her bār imtiḥān

Mefülü / Fāīlātūn¹⁰ / Mefāīlü / Fāīlūn
- - + / - + - - / + - - + / F - + -

- 1 Kār-ı ʿadūyı şāh-ı be-nām eyleyüp tamām
Kıldı meh-i tamām gibi menzīlin maķām
- 17a 2 Tā yirine gelince Süleymān-ı rūzigār
İtdi nesīm fetḥ ü zafer ḥayli ihtimām
- 3 Peyk-i şabāya cümle libāsın virürdi gül
İrgürse muķdeminden eğer gülşene peyām
- 4 Hengām girūdār bu den eyleyüp güdāz
Geldi zemān-ı ʿayş ü şafā irdi devr-i cām
- 5 Açılrsa gül gibi yiridür ḡonca²-yı emel
Rüy-ı zemini ḥūn-ı ʿadū kıldı lāle-fām

- 6 Cem-i 'adū ki olmuş idi menzīl-i belā
Kaṭ' eyledi o menzili şemşiri tiz-kām
- 7 Ceyş-i 'adū egerçi begāyet 'azīm idi
Bir an içirde kalmadı andan meger 'izām
- 8 Bir şem' i tāb-dār idi güyā vücūd-ı şāh
Tutmuşdı gird-i marakeden 'ālemi zulām
- 9 İtdükçe tīg-i āyine-girdārına naẓar
Oldı 'adūya çehre-nümā rū-yı inhizām
- 10 Yanınca şalınan degül illāki tīg idi
İtdükçe rezm-gāhda ol tuğlar hırām
- 11 Haşmuñ yire dökilmezdi kanı olmasa
Teesür-i kevkeb şeh-i mirrih-i intikām
- 12 Hayl-i 'adū-yı devleti kılmazdı pāy-māl
Hetk-i sipihr eger ki aña olmasaydı rām
- 13 Ādā-yı dīne lāzım idi bir kılıç komak
Olmışlar idi gafletle ser-be-ser niyām
- 14 Tokınmayaydı pertev-i hürşid-i saṭveti
Bāğ-ı cihānda düşmen-i devlet kalırdı hām
- 15 Deryā-yı kahırı āb virüp tīg-i tizine
Oldı ser-i 'adūya belā yağdurur gamam
- 16 Kaṭ' itdi tīgi düşmen-i dīnün lisānını
Şahib-kırānlığında anuñ kalmadı kelām
- 17b 17 Gösterdi rüz-ı rezm cihāne ağırlığın
Alsa 'arūs-ı feth u zaferden 'aceb mi kām

- 18 Dehrũn bek̄ası cevher-i tĩg iledür hemĩn
Zirā ki cevher olmasa itmez^c arz kıyām
- 19 Āfākdan vücūd-ı şerĩfin şaķınmasa
Ķurmazdı çarķ birbiri űzre tokuz kıyām
- 20 Bezmin görseydi cāmını eylerdi Cem şikest
Seyr eyleseydi rezmini sersem olurdu Sām
- 21 Bilseydi naķş-ı ħātem ikbālını eger
Nerm olur idi mũm gibi reşk ile ruħām
- 22 Ŧutmaz nũcũmı dāne²-i erzen maķāmına
Cevv-i celāli iķre olan kemterin ħamām
- 23 Eflāk gelmez idi birbiri űstine
Ger olmasaydı pāyına dũşmekde izdiħām
- 24 Ķādir midũr ki devr-i zemānında dem-be-dem
Her bebr-i pişe eylemeye mĩşe iltiyām
- 25 Muħtāç-ı ħāk-i dergehinde dide³-i nũcũm
Pũr-nefħa bũy-ı mādeletinden meşāmm-ı şām
- 26 Var mı nazarı nũkhet-i iħşānı nuñ diyũ
Yoķlar nesim ĝoncalaruñ aĝzını mũdām
- 27 Ben ħāki feyz-i lutfuñ ile tāze eyledi
Andan vücūd-ı pākini ser-çeşme-i kirām
- 28 Ħāmem ki zāhir itdũgi sihr-i helāldũr
Medħũnden irdi nesne olupdur aña ħarām
- 29 Nażm iķre eylemezdi Niżāmiye ser-fũrũ
Ħālinde Ħāleti kulunuñ olsa intiżām

26(a) Takdim tehir var.

- 30 Ol bende²-i kadime ⁶ināyet zemānıdur
Luṭfuñ ⁶alel-ḥuṣūṣ ola ḥalk-ı cihāna ⁶ām
- 31 Tā kim cihānda⁶ ⁶gele her işün çü tır
Egri olanı mazhar-ı kahr it ⁶aled-devām
- 18a 1 Kemāl-i İṣfahānī görse ⁶aşarum ola rāgıb
Kelāmumla benüm dil-şād iden rūḥını Selmānıñ
- 2 Nola zāl-i köhne-sāl-i felekden eylesem şekvā
Niçe cevr ü cefāsın çekmişüm ol pır-i nādānuñ
- 3 Yüzi şuyın ḥazer kıl devletünde dökmesün ḥāke
Onlar Ḥāletı-veş āb-ı rüyı ehl-i ⁶irfānuñ
- 4 Çenār-āsā nihāl-i devletün Mevlā bülend itsün
Hemışe säye²-i luṭfuñda olsun zir u sitānuñ
- 5 Göñüller kabesin yap dem-be-dem ḥün-ı Ḥalil-āsā
Çekilsün bezm-i ⁶ālemd e simāṭ-ı ⁶adl ü iḥsānuñ
- Mefülü / Fāilātü / Mefāilü / Fāilün
- 1 Bir şubḥ-dem nevā-yı ney ü ⁶işret ü sürür
Virdi ḥayāt-ı ⁶āleme mānend-i nefḥ-i sūr
- 2 Girdi bu şevk ile yine çarḥa egerçi kim
Gelmişdi zühre²-i felege doğmadan fütür
- 3 Bir böyle sūr lāzım idi şahn-ı ⁶işrete
Yanına tāki irmeye ceş-i gam-ı mürür
- 4 Her cām-ı ⁶ayş bir gül-i sūriye beñzeyüp
Döndi ḥarım-i Cennete ol bezm-i bī-kusūr

* 11 numaralı şiirin sadece son beş beyiti var.Vezin:
Mefāilün / Mefāilün / Mefāilün / Mefāilün

- 5 Elvān-ı etīme ile pür bir simâtdur
Şanmañ felekde kav̄s-ı kuzâhdur iden zuhūr
- 6 Cān-ı bām çarha çıkdı kaşuñdan harūslar
Kıldı harūs-ı çarşı şadā ile bī-huzūr
- 7 Hengām-ı sūr hażret-i düstūr-ı kārdan
Gam mürği kıldı zemzeme-i şevkdan nefūr
- 8 Ol āşaf-ı serīr-i Süleymān-ı vaqt kim
Kadri yanında olmaya şāhan-ı dehr-i mūr
- 18b 9 Hāk-ı harīm-i bāğı ser-ā-ser ‘abīr ide
Bir kez nesīm-i luṭfı eger eyl̄ye ‘uyūr
- 10 Olduḡça esb-i küh-ı şükūf üstine süvār
Gören ol sībi toz şanur kendüsini nūr
- 11 Gūş eyleseydi ger şıfat-ı bāğ-ı devletin
Hudām-ı āsitānına eyleseydi hūr
- 12 itse eger ki zerre²-i nāçīze bir nażar
Mānend-i āfitāb o zerre yukarı kur
- 13 Naẓmuma götürmek olur idi dürr-i midhati
Ey Hāletī kifāyet ideydi eger behūr
- 14 Bu şīr-ı pür-kuşurdan itdünse ger hicāb
Bāri duāya başla elüñi yüzüne sür
- 15 Olup dıraht-ı devleti günden güne bülend
Hāk üstümüzden eylemesün sāyesini dūr
- 16 Ebr-ı bahār u bād-ı seher gibi dem-be-dem
Neşr ide ‘āleme keremin tā dem-inüşūr
- 17 ‘ömr ile devleti ola hemvāre tevāmān
Toḡduḡça āfitāb-ı felekden meh ile hūr

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Kaçan cüş gelse baħr-ı bî-pāyān u iħsānuñ
 2 Ğas u Ğāşāk deryādeñlü Ğalmaz Ğadri dūnyānuñ
- 3 Zamīr-i rūşen dārā-yı mūnīrūñ şalsa ger pertev
 4 Gelürdi mihr ü māhuñdan Ğinā gerdūn-ı gerdānuñ
- 5 Rikāb-ı māh-ı nev olmazdı herĞiz şānuña lāyık
 6 Eger zerrīn külāhı olmasa mihr-i dirahşānuñ
- 7 Saādet pīşe-zārında Ğarār itmez Ğaženfersin
 8 Esed burcında olan māha beñzer rüy-ı rahşānuñ
- 9 Kemer-beste Ğulāmuñ olmaĞa bel baĞlamışlardur
 10 Budur Ğālī dem-ā-dem yirde kūhuñ Ğökde Ğūrānuñ
- 11 19a 6 Asāyīş ilepīster-i 'izz ü Ğuzūrda
 12 Ğıfz eylesūn hemīşe seni Ğayy-i lā-yenām
- Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
- 13 Bu Ğūn deyir-i cihānda bütleri şınmazdı ādānuñ
 14 Eger kim olmasaydı nāmı ibrāhim Pāşānuñ
- 15 Niçe āteş-gede virān olupdur āb-ı tīĞ ile
 16 OcaĞına şu Ğoydı ĞaĞ budur kim ehl-i tuĞyānuñ
- 17 Bulınmaz böyle āsafrā vezīr-i 'ālem-ārā kim
 18 Bulındı şöyle muāzzām Ğıdmetinde ehl-i imānuñ
- 19 Semend-i himmete ol deñlü irĞā'-ı 'inān itdi
 20 Ğubār-ı fitnesin ref' itdi āħır-ı şāhn-ı Ğabrānuñ

12 6 Beyit vezne göre eksik. Aynı şiirin devamı degil.

- 5 Derūnı fil-meḡel gencine²-i esrār-ı devletdür
Başarsa baḡrına mihrin revādur şāh-ı devrānuñ
- 6 Yanında şehriyāruñ kendü bir tiḡ-i mücevherdür
Olupdur bir gül-i zer-kārı ol mihr-i şerīfānuñ
- 7 Görenler sīne²-i bī-kinesinde şandılar anı
Düşüpdür berg-i gül üstine bir āb-ı muşaffānuñ
- 8 Bir iki gün eger illerde tūr dise zarar virmez
Bilürsin kışsa²-i pür-hişşesin mühr-i Süleymānuñ
- 9 Yine zāt-ı şerīfūñ gördiler şadr-ı vezāretde
Yirine geldi cānı ḡamdilillāh ḡalk-ı dünyānuñ
- 10 Açıldı revzen-i kaşr-ı saādet bāḡ-ı dünyāya
Şaçıldı curā²-i cām-ı safası çarḡ-ı gerdānuñ
- 11 Çenār-ı bāḡ olırdı kef-zenān zevk u sürürından
Şabā iletse idi peygāmın bu ḡāl-i rahat-efzānuñ
- 12 Şafāsından zer-i ḡaltān ola dürr-i binā-ḡuşı
Tokunsaydı eger kim bu ḡaber ḡuşına ḡūrānuñ
- 19b 13 Dem-alūd oldu zan itdi görenler rüz-ı şāḡbada
Çalışmaḡdan batup kan terlere ol tiḡ-i bürrānuñ
- 14 ‘Adū-yı devletūñ kanı dēnüp deryā-yı ‘ummāna
Kılıç kalkan idi māhileri ḡüyā o deryānuñ
- 15 Dilāverler o gün deryā-şıfat cūş u ḡurūş itdi
‘Adū kan ile eller oldu ‘aynı şāh-ı mercānuñ
- 16 Meger kim mülket-i şāhī ‘arūs-ı pāk-dāmendür
Olupdur aña ziver cevher-i şemşir-i raḡşānuñ

- 17 'Adūya virdüğün̄ rengi görüp hük̄m itdiler şimdi
Kızıl almaya dek hük̄m itmesine Āl-i 'Osmānuñ
- 18 Karār itmezdi hergiz 'arsa²-i mülk-i vücūd içre
Tokunsaydı sipihruñ̄ topına bir kerre çevgānuñ
- 19 Meh-i nev gibi kurdı āsumān düştükçe baş üzre
Eger kim destine girseydi anuñ nāl-i yekrānuñ
- 20 Şalaydı neyyir-i bahtuñ̄ eger āfāka bir pertev
Vücūdı kalmayaydı zerrece mihr-i dirāşānuñ
- 21 Niçün böyle yukardan kollanur dirlerdi keyvāna
Eger kim t̄ālīb olsa olmağa der-bān eyvānuñ
- 22 Atardı t̄ir-veş destinde olan kilki yabana
'Uṭārid görmiş olsaydı eger küttāb-ı dīvānuñ
- 23 Cihānı garka²-i nimet kılar kefi kerem-baḥşuñ̄
Nice kefdür bu kim virdi gınāsın baḥr-i 'ummānuñ
- 24 Eğer olmasa lezzet üstühān-ı ḥān-ı cūduñdan
Hümā-yı 'izz ü devlet olmazdı dem-be-dem mihmānuñ
- 25 Anı kim nisbet eyler ḥāk-rüb-ı āsitānuñla
Tutalum müşk ile ālūde olmuş zūlf-i ḥübānuñ
- 26 Nevāzış kıl beni büy-ı gül-i luṭfuñla luṭf eyle
Olayın gülşen-i medḥünde bir mürğ-i ḥōş-elḥānuñ
- 27 'Arūs-ı nazma ṭabūmdur viren hep reng ü bū şimdi
Gehi Māni vü geh 'Aṭṭarıyum ben de bu meydānuñ
- 20a 28 Dem-ā-dem rūy-māl-i düşmen ü būs-ı eḥibbādan
Zer ü lāl ile māl-ā-māl olupdur ferş-i eyvānuñ

- 29 Hemîşe añâ tâzîm eyleyüp üstine almazdı
Eger kim şanmasa zâl-i felek keyvânı der-bânũ
- 30 Aceb mi olsa sâbit kũh gibi rûz-ı heycâda
Yanında saña benzer tîgi var şâh-ı cihân-bânũ
- 31 Murâduñ üzre dönmeke şitâb olsun diyü dâyim
Turur hañçerle Mirriñ üstine çarç-ı mu'allânũ
- 32 Eger kim kevkeb-i bahtuñ götürmek mümkün olsaydı
Düşerdi atlas-ı çarç-ı nühüm ayağına anũ
- 33 Şabâ hâk-i rehũn paygâmin irgürmiş meger hâke
Peşine akçe saçdı cümle ezhâr-ı gülistânũ
- 34 Beraber mi tutarlar şehd-i nâbı hiç kelâmuñla
Bilenler hañka dâduñ añlayanlar rütbe-i şânũ
- 35 Esed burcında seyr eyler gazale devr-i 'adlũnde
Gezer âhũ hemîşe bişesinde şîr-i gazânũ
- 36 Perişân yok zamânuñda meger kim kakül-i dilber
Bulınmaz nâ-tüvân devrũnde illâ çeşmi hũbânũ
- 37 Eger luţf itmeseydüñ muntazam olmazdı ahvâli
Ne ebkâr-ı meâninũ ne hod merd-i sühândânũ
- 38 Gõñül geçmez hemîşe medh-i kef-i yem-i nevalũnden
Güdâzı müşkil ancak hayli ol baħr-i firâvânũ
- 39 Güler yüz gösterürsin dem-be-dem erbâb-ı 'irfâna
Dil ehlin bũlbũl itmişdür senũn ol verd-i handânũ
- 40 Bu şîr-i âbdâruñ bezm-i medhũnde okundukça
Revâdur muttaşıl ağızı şuyın akıtsa yârânũ

- 41 O zülf-i 'anber-efşānuñ o destār²-i perīşānuñ
Perīşān itdi kat kat hātırın 'uşşāk-ı şeydānuñ
- 42 Gören üftādenüñ hergiz dili tutılmamak yoğdur
'Aceb dām-ı belādur kāküli ol āfet-i cānuñ
- 20b 43 Degüldür görinen girdāblar rüz-ı firākuñda
Görüp yaşum delindi niçe yirde bağıri deryānuñ
- 44 Gül-i gülzār-ı hüsnünden dağı büy almadın cānā
Libās-ı şabrumı şad-pāre kıldı hānceri anuñ
- 45 Ne seyr itdürdi pehlūsın ne hod 'arz etdi gīsūsın
Nesin gördüñ cefādan gayrı ol şüh-ı dil-ārānuñ
- 46 Eger yolunda hāk olsam gubārum turma ber-bād it
'Adūyı ey şabā tek rüyına bakdurma cānānuñ
- 47 Şikeste-besteyüm ğamdan velī ol Hāletiyüm kim
Şikeste kıldı nazmum revnākın 'ıkd-ı Süreyyānuñ
- 48 Nola senden ricā itsem ki bir luţf-ı ilāhīsın
İşüm hergāh luţfindan ricādur Hāk Te'ālānuñ
- 49 Senüñ gencine-dār-ı genci medhüñdür Hudāvendā
Kayırmaz olsa tuğyānı bu kilik-i gevhēr-efşānuñ
- 50 Hemīşe tāki meyl-ı āteşin birle şeh-i hāver
Ala her şübḥ aūr-ı çeşmini necm-i firūzānuñ
- 51 'Adūyı kine-cūy-ı devletüñ kör eyleyüp Mevlā
Meh-i bī-nağş u mihr-i bī-zevāli ol bu devrānuñ
Mefülü / Fāilātü¹⁵ / Mefāilü / Fāilün

- 1 Bünyād-ı dehre dest uralı şun⁶-ı gird-gār
Yapılmadı bunun gibi bir kaşr-ı zer-nigar

- 2 Evc-i burc-ı kalâ-i gerdün gibi büleñd
Hısn-ı haşin-i çarç-ı felek gibi üstüvâr
- 3 Hergîz o kaşra çıkmâğa bir çâre bulsa
Zerrîn kemendin atsa güneş ger hezâr-bâr
- 4 Beñzer ol dil-rübâya ki ter dâmen olmaya
Olmaz meger ki'âşık-ı dîdâra der-kenâr
- 21a 5 Bâd-ı şabâ Çin ile Maçini geşt ider
Bulmaz cihânda nağş-ı güzel böyle bir nigâr
- 6 Olur hevâsı gâh Mesîh ile hem-nefes
Geh çeşme-i hayâtda Hızır ile yâr-ı gâr
- 7 Gîsûlarına 'itr ide ger bâd-ı şubh-dem
Hür-ı Cinâna hâkini eglerse bergüzâr
- 8 Bû-yı gül-âb u tãm-ı şekerden nişân virür
Bir katre âbın eylese taħsil eger bihâr
- 9 Ebrû-yı dil-rübâ gibi her tāk-ı dil-firîb
Her turrası çü turra-i dil-dâr-ı dil-şikâr
- 10 Revzenleriyle bâb-ı saâdet-i meâbda
Her halka gûş-ı şahid-i ikbâle gûş-vâr
- 11 Evvel ikisine cânları kim ki göreydi
Bezm-i cihânda görmedi bir câm-ı hümâr
- 12 Eyler hased hemîşe o tāk-ı munağğaşa
Kavş-ı kuzah girerse nice renge vechi var
- 13 Cennetde şâh-ı Sidre vü Tübî kavuşdığın
Bildi o cüfte nâzir olan ehl-i 'itibâr

- 14 Biri birine karşı iki çenkdür yâhūd
Târîq daîi geçürmemiş üstâd-ı sâz-kâr
- 15 Ol kûbbe-sakfuñ altına gelseydi bir gedâ
Olurdu bir dem içre ser-efrâz-ı tâc-dâr
- 16 Bir kûbbedür ki oldu ser-âmed çü tâc-ı key
İklile nisbet eyleseler ger ideydi 'âr
- 17 'Aks olur ol kûbbede mihr-i felek-mîr
Meclisde her kaçan ki döner câm-ı hõş-güvâr
- 18 Zer-kâr-ı güller ile toplup âsumânesi
Şayf u şitâdan kalbe gelür hâlet-i bahâr
- 19 Her bir ruhamı olsa mücellâ 'aceb degül
Âyinedür ki şaykalıdur cebhe-i kibâr
- 21b 20 Kalîçesine öykünemez atlas-ı felek
Âna şihâb ü şaşâadan olsa pûd u târ
- 21 Ol kaşır içinde micmerelerden virür ğinâ
Ruhsâr-ı ateşine düşen zülf-i müşg-bâr
- 22 Muṭrîb kaçan ki sazın alup nâme-sâz ola
Bezm ehli ser-be-ser olur elbette bî-ķarâr
- 23 Rindân-ı bâde-nüş kayırmazdı bâdeden
Ger 'aqlın almasaydı o sâkî-i gül-zâr
- 24 Ol bezme hıdmet itmeğe lâyıķ olurdu şâh
Zer-beft câmesi eger olmasa müste'âr
- 25 Olmuş derûnı şöyle münevver o hânenün
Güyâ ki oldu menzil-i hürşid-i tâb-dâr

14 21 (b) Mısrada takdim tehir yapılmıştır.

- 26 Kābildür ol ki leyîle³-i zulmide kaçd iden
Nûrından ide zerreleri yek-be-yek şûmār
- 27 Çak böyle rûşen olsa ne var andadur müdām
Çeşm ü çerāğ-ı zümre³-i āyān-ı rûzigār
- 28 Ağa-yı kām-kār ki bünyād-ı mülk ü dîn
Mimār-ı ‘adli olmasa olmazdı pāydār
- 29 Şeb-i müşg-sā-yı şāhid-i iqbāl ü bahtıdur
Āyinedār-ı şüret-i iclālîdür nehār
- 30 Eşk-i ‘adū vü būs-ı ehibbā ile tolar
Hāk-i harīmi geh dūr ü geh lāl-i āb-dār
- 31 Virseydi āb eger ki aña ebr-ı himmeti
Şemşir-ı mihre rahne vire tîğ-ı kûhsār
- 32 Rāy-i münîri eyle münevver cihān-ı ‘adl
Kahr ile tîre rûz-ı sitem-kār-nā-bekār
- 33 Ne kekeşānı kordı ne hod māh-ı ħarmenin
Şalaydı āteş-ı ħazābı çarĥa bir şerār
- 22a 34 Baht-ı civān degül yalunuz bil ki ħıdmetin
Pir-ı felekde cān ile eylerdi ihtiyār
- 35 Virdi ferāğ ħalka bahār u ħazāndan
Ol dest-ı sîm-pāşla ol kefi zer-nisār
- 36 Bezminde ādeme tokınur yok meger yetim
Devrinde kimse keffini açmaz meger ħiyār
- 37 Olmaz der-ı duāsı gibi ehl-ı arz eger
Gönderse ħalk-ı ‘ālem-i bālāya yād-gār

- 38 Bāğ-ı cihānda serv-veş olmasa ser-firāz
Devlet hemişe yanına düşmezdi sāye-dār
- 39 Açıldığı nca revzen²-i kâh-ı āsumān
Andan cemāl-i mihr göründükçe āşikār
- 40 Olsun hemişe şadr-ı saādetde cāy-gir
Şadr-ı saādet eylesün anuñla iftiḥār
- 41 Olsun hemişe şemse³-i kāşāne-i cihān
Şems-i cihān gibi bulsun iştihār
- 42 Eyvān-ı devlet içre tutup muttaşıl makām
Olsun vücūdı zinet-i divān-ı şehriyār
16
Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün
- 1 Şehir-geh kim yine üstād-ı şun⁶-ı kudret-i Bāri
Muraşşā⁶ kıldı dürr-i jāle birle tiğ-i kuhsāri
- 2 Gelür diyü güle bir çetr-i jengāri kurup gonca
Yine cūy u şabā sildi süpürdi şahn-ı gül zāri
- 3 Şabā bildürmeyince şahnē³-i dey gitdügin hergiz
Çemen bezminde kimse görmedi ebkār-ı ezhāri
- 4 Nesīm-i şubh-dem bīmār iken āyā ne hikmetdür
Dil-i ḥalk-ı cihāndan kaldırur ğam gibi bir bāri
- 22b 5 Ğ gibi ğam u ğuşşā bu⁶ālem-i kiştzārīde
Perişān oldular ğuş eyleyince nağme-sāri
- 6 Ser-i kühsāra düşdi yine⁶aks-i nālē³-i bülbül
Nice te³şir⁶ olur yārāb bu kim söyletdi aḥcāri

41(b) Vezne göre eksik.

- 7 Yaraşdı çak budur āb u hevā ü hāk-i gülzāre
Mizāc-ı bāğa gūyā oldu gülzār-i ‘unşur-ı nārı
- 8 Kuşatmış şāhdān-ı gülşeni sīmin-kemerlerdür
Gelüp bāğa miyān-ı sebze de seyr eyle enhārı
- 9 Temāşa eylesün gelsün habābı cūybār üzre
Nice turur ki āb üzre diyenler çarḥ-ı devvārı
- 10 Kızıl valā içinde lāle müşğīn āşikār itdi
Mülebbes kıldı ezhār-ı bahārı ‘ūd-ı eşcārı
- 11 Dönüp ‘aks-i şecer āb içre gavvāş-ı nigūn-sāre
Şedefdür āşiyān-ı mürğ u beyza dürr-i şeh-vārı
- 12 İder enhār için her katre barān ebr-i siper peydā
Görüp şahn-ı çemende tiğ-i bīd ü nāvek-i ḥārı
- 13 Tutup ebr-i bahārīden murāşşā‘ bir serāperde
Şeh-i hāver bu demde tutdı āhen-i cihān-dārı
- 14 Şehābuñ sāyesinde geydi bir şeb-gūn kabā dünyā
Değişdi aña ol şāl-ı siyeh-fām-ı şeb-i tārı
- 15 Neden tutmak el üstinde anı(Sīr ü revān)dārdim
Meger bülbül okurmuş medḥ-i āgānı keremdārı
- 16 Ğāzenfer-nām nāmı rütbe kim ser-pençe mihrinden
‘Arūs-ı devlete bir şāne kılmış Ḥazret-i Bārı
- 17 O şīr-i şeh-i zār-ı kuvvet ü kedret ki luṭfiyla
Göñül naḥcīrini şayd eylemekdür dem-be-dem kārı
- 18 Ne ḥāletdür gelince āb u iḥsānı bu gülzāra
Gül-i rāhat bitüp sürdi çıkardı ḥār-ı āzārı

- 19 Çü bād-ı nev-bahārı kim hayāt-efzā-yı ʿālemdür
Nesīm-i luṭfunū zāhir bütün dünyāda āsārı
- 23a 20 Der-i dārüş-şifā-yı luṭfına varmak ricāsıyla
Çemende gösterür bād-ı şabā kaşdıyla bīmārı
- 21 Muhīt-i çarḥ-ı vālāya tefevvuk kaşdın eylerdi
Kef-i ihsānına beñzetseler deryā-yı zeḥḥārı
- 22 Eger cüş itse baḥr-i himmeti bir dāne mevc ile
Felekler şafasında maḥv olur naḳş-ı sitemkārı
- 23 Yola inmez zemānında meger kim seyli kühsārūn
Urılmaz kimse devrinde meger ʿaşık görüp yārı
- 24 Baḳar mirāt-ı ṭab-ı pākine tūtīdür ol dirdüm
Eger kim bu sipihr-i sebz-fāmūn olsa güftārı
- 25 Kef-i dest-i kerem-baḥşındadır ser-rişte-i devlet
Mürüvvet ehlinūn ʿālemde oldur şimdi serdārı
- 26 Şerār-ı nāl-i esbi kevkeb ile iktirān itsün
Saādet-mend olam dirse sipihrūn necm-i seyyārı
- 27 Şabā ḥāk-i rehin kaldırmasa ʿanber-şemīm olmaz
Olur mı elde hiç sermāye olmayınca ʿaṭṭārı
- 28 Eger ḥāk-i rehin bād irgüreydi nergis-i bāḡa
Olurdi nūr-baḥş-ı mihr-i ʿālem çeşm-i bīmārı
- 29 Naḳar kılsa eger bāḡ-ı sipihre çeşme-i mihri
İrürdi rūd-ı huşk-ı keḥkeşāna dem-be-dem cārı
- 30 Eger kim düşse tāb-ı āfitāb-ı luṭfı dünyāya
Şitā faşlında kānuñ almaḡa hiç cemreden ʿārı

- 31 Eger deryā-yı kahr-ı bī-āmānından güzer itse
Çemen-zār üzre āzer yağdururdu ebr-i āzārı
- 32 Keserdi Hāletī-i haste-dil ümmīdi kendinden
Tabīb-i luṭfunuñ destine olmasaydı timārı
- 33 Giceden gündizin fark itmez oldu püster-i ğamda
Cihānı çeşmine tar eyledi baht-ı siyehkārı
- 23b 34 Kal iki elüm lāyık mıdur hiç taşlar altında
Binā-yı methünün tabum ola üstād-ı mimārı
- 35 Hemīşe şöyle hāb-ālūdedür kim dīde²-i bahtum
Aña hābında da hergiz görünmez rüy-ı dildārı
- 36 Esāfil evc-i rifātde efāzıl hāk-i zilletde
Nola zir ü zeber eylerse āhum çarḫ-ı ğaddārı
- 37 Şuā-ı āftāb-ı himmetün zer nerdübān olsun
Çıkar evc-i alāya ben haķır-i zerre-girdārı
- 38 Dür-i şehvār-ı medhūnle ne hālet bulduğın bilse
Olurdu zühre bikr-i fikrümün kemter perestārı
- 39 Şanūr nisbet kılanlar nazm-ı pāk-i āb-dārumla
Gülābindan cüdā pejmürde gül-i ğüftār-ı işārı
- 40 Virürdi Şeyh Sādī bāda evrāk-ı Gülüstānın
İletseydi şabā Şirāza ger bu şır-ı hem-vārı
- 41 Dēgül şebnem-i akrāb-ı dehānı ğonçanuñ turmaz
Görüp bülbüllerün ağzında bu nazm-ı şeker-bārı
- 42 Eger pest olmasaydı çak bu deñlü pāye-i kadrüm
İderdüm şafha-i simin-i çarḫ üzre kalem-kārı

43 Ne lâzım saña eydil çağ bu deñlü ğod-fürüş olmak
Biĥamdillāh metā^c-ı nazmumuñ germ oldı bāzārı

44 Biraz dūr-i duāsın ālem-i bālāya ‘arz eyle
Melekeler olsun anuñ müşteri-veş hep ĥaridārı

45 Ne menzilde karar itse saādet hemişin olsun
Ne yaña ‘azm iderse ‘avn-i Bārı eylesün yārı

46 Ola bār-ı emel hāşıl saādet-i pertevi vāşıl
Zemīn ü āsumānuñ āşikār oldukça envārı

17

Fēilātün / Fēilātün / Fēilatün / Fēilün
++ - - / ++ - - / ++ - - / ++ -

1 Gün gibi eyledi her cānibi pūr-nūr-ı žiyā
Düşdi dünyāya yine pertev-i elṭāf-ı Ĥudā

2 Ĥamdülillāh zuhūr itdi metā^c-ı himmet
Oldı bāzār-ı zemāna yine pūr zīb ü behā

3 Herkese şūret-i iqbāl nümāyān oldı
Buldı şol deñlü şafā günbed-i çarĥ-ı minā

4 Şimdi ĥūrşid-i kerem āleme pertev şaldı
Katı bī-mihr idi ĥaĥkā ki sipihr-i bālā

5 Vāşıl-ı vuşlat olan ĥāṭır-ı ‘uşşāk gibi
Ser-be-ser zevĥ u sūrūr ile dolupdur dünyā

6 Tengden ölmüş iken ğonça-veş erbāb-ı hūner
Gülüp açılsa nola niteki verd-i rānā

7 itdi teşrīf saādetle vūzerāt-ı şadrın
Āsāf-ı Cem ‘azāmet dāver-i Çemşid-likā

- 8 Güher-i kân-ı himem bâîs-i nazm-ı 'âlem
Dürr-i deryâ-yı kerem hâzret-i Lâlâ Pâşâ
- 9 Geçemez pertev-i ihsânına hem-sâye güneş
Ayağı tozuna hem-pâ olamaz müşk-i Hıtâ
- 10 Menba'ı havf ü recâ olsa 'aceb mi kapısı
Sahib-i seyf ü kalem eyledi zâtın Mevlâ
- 11 Atlas-ı çarhı biçerdi aña hayât-ı zömân
Kâmet-i himmet ü ihsânına indi vefâ
- 12 İzdihâm-ı fuzalâdan idemez gerçi güzâr
Kaşd ider pâyına yüz sürmege her şub h şabâ
- 13 Didedür rûşen olan kühl-i cilâ ile velî
Sürme-i hâk rehi cân-i güzîn eyler binâ
- 14 Bekleyüp hâk-ı derin devlet ü 'izzü iqbâl
Her biri bendesi olursa benüm gibi revâ
- 15 Kadrini bilse nola hâzret-i sultân-ı cihân
Bir müdâfî kanı hem-pâye olanlarda aña
- 24b 16 Giyeh-i huşk-ı gül-i gülşene hem-demi olur
Hiç beraber ola mı lâl ile seng-i hârâ
- 17 Râşîd-ı dehr-i çukurunda 'aceb bulmaz mı
Eşigi hâkine gerdünü tutarmış hem-pâ
- 18 Defter-i himmetünün bilmeyenler icmâlin
Remle çarb eyleseler mevcini bahrûn meselâ
- 19 Bir eli gölgesi besdür bu cihân devletine
Şâh olurmuş o ki üstine düşe zill-ı hümâ

- 20 Nür-bağş olur idi mihr-i cihān-ārāya
Kevkeb-i bahtına bir kerre kıran itse sehā
- 21 Kimseyi kimse zemānında anuñ ağlatmaz
Rind-i meyhāarı meger ağlada cām-ı şahbā
- 22 Gül-bīn-i nah-i rū-bend çemenzār-ı murād
Dāimā reşha²-ı lutf ile bulur neşv ü nemā
- 23 Luţfunuñ āb-ı hayāt-ı ile ihyā itdūñ
Hızr irişdūñ baña ey dād-ı pür-cūd u ‘aţā
- 24 Hıdmet-i hāk-i derūñ gibi sa‘adet buldum
Yiridür eylerisem çarha eger istiğnā
- 25 Düşdüm ayađuña bir hāk ile yeksānum ben
Luţfuñı sen de diriğ eyleme düşdükçe baña
- 26 Āsitānuñ bilirüm kabe²-i maqsūd-ı emel
Eylerin anuñ için kapuña geldükçe şafā
- 27 Himmetūñ tīđi gibi tīđ girüpdür elüme
Eylesem ğayrı kapudan nola^{ber}kat²-ı recā
- 28 Hağ budur ‘arsa²-i nazm içre kaı az düşer
Esb-i tabum gibi bir rağş-ı fesāhat-peymā
- 29 Gerçi Süleymān-ı zemānum diyü davı çoğ olur
Lik davāya meseldürki gerekdür manā
- 30 Eyü söz dürr-i girānmāye gibi nādirdür
Kāil olsen daği çoğ söyleme gel Hāletiyā
- 25a 31 Nice medh olsa anuñ şānına lāyık olmaz
Lāyık oldur kim hemān idesin āğāz-ı duā

32 Nitekim güller ola zînet-i gülzâr-ı cihân
Nitekim eylese mürğân-ı çemen şıyt-ı şadâ

33 Talâtuñ Hazret-i Haq gül gibi handân itsün
Eylesün 'âlemi bûlbûl gibi medhûñ güyâ

18
Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1 Şu deñlü viridi leţâfet cihâne sebze-i ter
Inerdi bulsa zemîne gazâle-i hâver

2 Bu faşl içinde kaçup berf düşdi ^{كس}
Çekince şâh-ı bahâr üstine anuñ leşker

3 Gidüp zalâm-ı şitâ yine göz gözi gördi
Harim-i bâğda yir yir açıldı nergisler

4 Nihâl penbe-i berfi alınca cisminden
Kanatdı dağların şanmañuz gül-i ahmer

5 Çemende âb giyindi kabâ-yı mâisin
Dıraht câme-i sebzini eyledi der-ber

6 Kebūd iken nûrı şimdi zümürridin oldu
Sipihri reng-pezir eyledi çemen beñzer

7 Dökildi cüy-ı revân üzre yine berg-i bahâr
Bu faşl içinde gülistâne akçe akar

8 O hûcadur ki şabâ şimdi Çinden geldi
Çemende açsa nola gonça nâfesin yir yir

9 Miyân-ı gülde yine jâleler 'iyân oldu
Karışdı keffe-i mizânda şañki sîm ile zer

3(b) Mısradaki "sünbüller" kelimesi silinmiş ,
kenara "nergisler" yazılmış.

- 10 Fiğāna başladı mürğān muḥabbet ehli gibi
Hevā açılmağ ile hem çü sine²-i dilber
- 11 Sürer ayağına her dem yüzini āb-ı revān
Arūs-ı serv anuñ için yükün yukarı yığar
- 25b 12 Eline girdi çınāruñ leālī²-i şebnem
Temevvüç itmek ile şubḥ-dem yem-i aḥzār
- 13 Güneş zemīn-i çemenden çok akçe kaldırdı
Komadı bāğda hiç jāle dirahdan eşer
- 14 Açıldı dīde-i nergis gelince bāğa şabā
Götürdi ḥākde dāver-i zemānı meger
- 15 Semiyi-yi faḥr-ı rūsül nāzm-ı maīšet-i kül
Vezīr-i ḥüb-siyer āşaf-ı Süleymān-fer
- 16 Mücāvīrān-ı deri izz ü devlet ü ikbāl
Mülāzimān-ı rikābı necaḥ feth ü zafer
- 17 Semend-i azmi kaçan toz koparsa aleme
ider bu kubbe-i ḥazerāt-i tude²-i ağber
- 18 Şu deñlü rehzen iken oldu devr-i adlünde
Maḳam gūşe²-i mihrāb gamze-i dilber
- 19 Bulurdu çeşme²-i ḥayvān ḥalāş zulmetden
Zamīr-i enverine bir kez eyleseydi güzer
- 20 Eger ki ḥāṭıra gelse nesīm-i aṭıfeti
Fezā-yı sine hemān şahn-ı gülistāna döner
- 21 Çınār dāmen-i iḥsānına yapışsa eger
Eline şavlet-i şermādan irmeyeydi zarār

- 22 Zemīne feyz-resān olsa ebr-i ihsānı
Biterdi şāhra-ı şahhada serv ile ʿarār
- 23 Semūm kahrı tokınsaydı bā-ı dünyāya
Çemende lāle ocağı oludı pür-ahker
- 24 Şu kimseye görünür rüy-ı devlet ü ikbāl
Ki aña luṭf-ı nūrın göstere o nik-ser
- 25 Meger ki ḥāk-i deri gülistān-ı Cennetdür
Ki anda şayf u şitā ṭurmadın murād biter
- 26 Sezādurur saña devlet ne deñlü el virürse
Kanı senüñ gibi bir dest-gır-fehl-i hüner
- 26a 27 Vücūduñ ile degül mi ḥayāt-ı ʿālemyān
ʿAceb degül saña cān gibi şadr olursa maḳar
- 28 Hemīşe reh-güzer-i medhūñ eylerin rüşen
Çerāğūñ olalı ey dāver-i hüner-perver
- 29 Ferāğ-ı bāl ile dil mürği idemezdi ḳarār
Nihāl-i ʿaṭıfetūñ sāye-güster olmasa ger
- 30 Revā budur ki ḳabül idesi dür-i naẓmum
ʿArūs-ı devlete lāzım degül midür ziver
- 31 Bugün zemānede şāh-ı serīr-i naẓmum ben
ʿAceb mi bağlar ise ḥāme ḥıdmetümde kemer
- 32 ʿInāyetūñle gözet tā ki olmaya ẓayı
Cihānda az bulunur Ḥāletī gibi cevher
- 33 Ḥadeng-i fikreti varurdu nesr-i tāire dek
ʿİkāb-ı himmetūñ itseydi şehperān aña per

- 34 Cenāb-ı ḥazret-i šāh-ı cihān duāsıyla
Çerāğ-ı şubḥa çıkarurdu çün meh-i enver
- 35 Revā midur bu ki şimdi bakup kenārdan ol
Garik-ı lücce²-i ihsān olalar iller
- 36 Kelāmı rüz-ı bahārī gibi uzatma dilā
Garāz-ı duāsına takrīb eylese bu deñlü
- 37 Zemānidur alalum ḥātem-i duā-yı ele
Ki ḥatm lāzım olur ise āhire defter
- 38 Vücūd-ı şem⁶-i dil-efrüz şem⁶-i devletdür
O şemā virmesün esüp rüzgār keder
- 39 Cihānda gül gibi gülsün olup⁶ adūları kör
Niteki açıla gülşende gonca vü⁶ abher
Mefülü / Fāllatü¹⁹ / Mefāilü / Fāilün
+ - - + / + - - + / + - - + / + - - +
- 26b 1 Olup mürūr-ı dehr ile bir pīr-i nā-tuvān
Fark itmez oldu nik ü bedi nāqid-ı zemān
- 2 Fażl ehli oldılar hedef-i nāvek-i belā
Kıldı zemāne her birinün⁶ kāmetin kemān
- 3 Kāfir daḥi emān dilese yok dimez velī
Virmez felek dil ehline hiç zulmden emān
- 4 Her ehl-i fażlı ḥāk ile yeksānidüp felek
Her dūnı kıldı gerdīş-i gerdün felek mekān
- 5 Beñzer añā yirde yir bulmayup hümā
Her büm-ı şūma bām-ı felek ola āşiyān

- 6 'İbret gözüyle nāzır olursañ bu vākīā
Besdür binā-yı dehr ḥarāb olmağa nişān
- 7 Gencīne-i hüner olanı bulsa dehr-i dūn
Ḥāk içre ide naḫd-i ḥasīsān gibi nihān
- 8 Her gün felek bināma ḳomaz tiġ-i cevriñi
Baġrını ehl-i ma'rifetūn itmeyince ḳan
- 9 Kūpāl-ı ḳahr-ı dehr iner ṭurma başına
Ḳılsa 'aceb mi ehl-i hüner dem-be-dem fiġān
- 10 Kendü dili belāsına uğrar zemānede
Şol ehl-i dil ki sözde ide fażlını beyān
- 11 Ḥāmem gibi şikeste ḳılup ḥātırum felek
Ölmişdi beste gerçi devātūm gibi dehān
- 12 Ammā ḳalır mı şabr u ḳarārı dil ehlinūñ
Añlasā nām-ı ḥāce-i sultān-ı kāmran
- 13 Bir baḥr-ı bī-girāndur anuñ zātı kim olur
Vaḳt-i 'atāda her kefi bir baḥr-ı bī-girān
- 14 Ḥayl-i nücūma bir şeh-i şahib-ḳırān olan
Ḳılsa semā sitāre-i baḥtına aḳrān
- 15 Faġfūr-ı bāġ-ı ḳudretinūñ ḥūşe-çīndür
Olsa 'aceb mi ger añā bir bāġbān-ı bān
- 27a 16 Minnet bilürdi cānına şākirdi olmaġı
İnşāsını göreydi eger ḥāce-i cihān
- 17 Naḫd-i ḥayāt-ı ḥāk-i derinde niġār iden
Sermāyesini müşge virür eylemez ziyān

- 18 Devr-i zemāne 'ayşımı telh eyledi benüm
Lutf eyle dādum alsa rāy-ı dāver-i zemān
- 19 Yanumda çatar oldu ferāğat-ı tarikden
Şad-pāre kıldı hāturımu tañ-ı rehzenān
- 20 Gāhī gelür ki hātırıma kimse tuymadın
Olam 'adem memālikine bir gice revān
- 21 Her günde tīg-i cevr ile biñ kerre ölmeden
Zahīr budur ki biñ ola bir kerre terk-i cān
- 22 Ehl-i kemāle yine odur dest-gīr olan
Elden koma duāsını ey Hālet-i hemān
- 23 Toğdukça mihr ü mah ricāmız budur ilāhī
'Ömrüyle devletin ire hem-vāre tūvānān

20

Mefā'īlün / Feilātün / Mefā'īlün / Feilün

- 1 'Aceb midür çemenüñ beñzi zerd olsa eger
Mizāc-ı 'āleme tāb-ı temuz kıldı žarār
- 2 Hevā-yı bed-şevkdur bozdı ergūvān nañlin
Teninde kalmadı anuñ yir ile kandan eger
- 3 Kesildi āb-ı revānuñ ayağı gülşenden
Görinmez oldu çemen-i zārednesim-i seher
- 4 Meger eyledi āteş yakup ağaçları bād
Çemende kaynamağa başladı şular yer yer
- 5 Metā'ı hāce²-i gülzārı kılmağa yağma
Meger ki şehr-i vücūda bıraktılar āzer

- 27b 6 Revādur olsa bu demlerde her kişi uryān
Cihān harāret ile oldu çün dem-i maşer
- 7 Geçürdi başına halkuñ zemāne cellādını
Olinca taş-ı nuhāsi²-ı çerç çün aker
- 8 Tokundu şāh-ı temmuzuñ meger ki çevgānı
Olup durur küre²-i zemherir zir ü zeber
- 9 Olurdi lücce²-i ummān bu demde şüre zemīn
Eger ki bād āna bir kerre eyleseydi güzer
- 10 Gezend ire diyü nāgāh tāb-ı germādan
Şerer-i revādur iderse derūn-ı senge maşar
- 11 Bu faşl içinde eger gelse burcına hürşid
Harāret ile hamel tutuşup kebāba düzer
- 12 Siphri geşd iderek var ise burc-ı ābiye
Kalur güneş nitekim burc içinde telūfer
- 13 Hemīşe şu yerine halka gösterür āteş
Bu mevsim içre aceb şekle girdi çeşme-i hūr
- 14 Tutuşmak istese bād ile unşur-ı nārı
Daħi tutuşmadın eylerdi ani hākister
- 15 Meger ki bād-ı temmuz oldu şimdi āteş-bār
Ki gāhi şahn-ı çemende gelür benefşe bakar
- 16 Eger ki lāle ocağına düşmese āteş
Harīm-i bāği koyup tutmaz idi sünbüller
- 17 Bu dem müzekker-i sūz-ı firāk-ı dilber olup
Harāretle okundu bu şir-i tāze vü ter

- 18 Seni koyup güneşe etmeyüm cihānda naẓar
Çekerse üstüme herbir şūaı bir hañçer
- 19 Ğubār-ı hañt-ı lebün arturur gözün nūrın
Ğubār egerçi ider her zemānda çeşme zārār
- 20 ‘Aceb mi felek ğamuñ tursa lüccē-i dilde
Hamide turraların şaldı cā-be-cā lenger
- 28a 21 Dağı gönül geçemez cām-ı lāl-i nābuñdan
Egerçi aña hañuñ katdı dārū-yı hüşber
- 22 Dil-i belāzedemi firkatünle öldürme
Vebālden hañzer eyle gel ey meh-i enver
- 23 Cihānı tutdı yine bñy-ı hañt-ı müşğünñ
Ğubārı kākül-i cevr eli eyledi muğber
- 24 Meger tokundi aña ğülşen-i cemālünde
Nesim-i ‘aṭıfet-i aşaf-ı Süleymān-fer
- 25 Ser-i serir-i nişinān-ı devlet ü ikbāl
Hudā yegān hıdivān-ı mādelet-ğüster
- 26 Vezir cism-i ‘azimet hañret-i Hasan Pāşā
Peleng-i şir-mehābet peşeng-i Dārādur
- 27 Olupdurur kılıcı şanki lüccē-i ‘ummān
Ne lüccedür bu ki üstinde mevc urur cevher
- 28 Eger ki ay ile ğün aña kabeteyn olsa
Cihāt-ı sīt olımaz bezm-i hāsına şeş der
- 29 Livā-yı himmet-ü ihsānı şöyle vālādur
Ki mehcesi felek üstindeki hilāle deger

- 30 Eger ki olmasa ḥabl-i metīn-i mādeleti
Olurdu ḥāke berāber bu nilgūn çadur
- 31 Eşigi taşı durur faşş-ı ḥātem-i ikbāl
Aña berāber olur mı ‘adū-yı bed-gevher
- 32 Olup durur şeh-i Çin ḥūşe-çin-i iḥsānı
Revādur olsa ḥavli nāmına eger ‘anber
- 33 Tağıtdı kendüsini sürme’-i şafāhānı
Şu demki ḥāk-i rehinden şabā iletdi ḥaber
- 34 Kalurdu ehl-i belāgāt zālām-ı mihnetde
Fürūğ kevkeb-i ikbālī olmasa rehber
- 28b 35 Yazar dil ehlini elbette levḥ-i ḥatırda
Kaçan ki eyleye erbāb-ı ḥāceti defter
- 36 Benüm ki āb gibi sözlerüm muşaffādur
Egerçi bār-ı belā ile kaddüm oldu meger
- 37 Bu devr içinde hüner ehli añılur çokdur
Benüm gibi seni bulmaḥ durur cihānda hüner
- 38 Felekde söz nice olurmuş ḥasūd bilmezdi
Görölmeyeydi kapuında bu naẓm-ı cān-perver
- 39 ‘Aceb mi ḥāk-ı mezellet olursa cāy-ge hüm
Budur yetim olanuñ ḥāli gevher olsa eger
- 40 Beni de ḥalk çıkarurdu göklere ögerek
Eger ki devlet ile şağ olaydı şimdi peder
- 41 Mesihî görse eger yok bunuñ babası diyü
Zemāne ḥalkı kelāmına itmeye bāver

- 42 Fażilet ehlini hiç çekmez oldılar ilerü
Ekābir-i 'ulemā şimdi kendüsine çeker
- 43 Yeter uzandı gel ey Hāletī sözi keselüm
Misāl-i turra-i hūra-veşān-ı simin-ber
- 44 Duā āvānı teveccüh zemānidur şimdi
Lisān-ı hāl gerekdür bu kıyl ü kālī gider
- 45 Hemişe tā ki ola germ-i meclis-i 'ālem
Hemişе ta ki döne cam-ı hüsrev-i haver
- 46 Elinde sâgār-ı iqbāl ola mā-lā-māl
Murādı üzre döne bu sipihr-i minā-fer
- 47 Be-hakḳ-ı teşne-dil-i Kerbelā imām-ı enām
Be-āb-ı rüy-ı Resül ü be-sāki-i Kevser
21
Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
+ - - - + - - - + - - - + - - -
- 29a 1 Süleymān-ı gülün̄ turdı seherden yine dīvānı
Geçüp taht-ı zümür-rüd-fāmına söyletdi mürġānı
- 2 Yine mülk-i çemen-zār içre düşdi leşker-i şebnem
Yine bād-ı şabā feth eyledi şehir-i gülistānı
- 3 'Arūs-ı gül yine gülgūna düzdi hūn-ı bülbülden
Şeherde eyledi reng-i 'izārın aḥmer-i kanı
- 4 Eger hūn-ı dil ile turmasa bülbüllerün̄ dāim
Neden çak böyle jeng-ālūd olurdu ğonca sükkānı
- 5 Ne denlū geldi gitdi ebr ile hürşid gülzāra
Nümāyan eyleyince āb u tāb verd-i ḥandānı

- 6 Şabā bir naqş-ı dil-keş yazdı kim āb-ı revān üzre
Eger seyr eylese naqqāş-ı Çin olurdu hayrānı
- 7 Nihāl-i bīd-i gülşen tiĝ ile üstine gelmezdi
Eger āb-ı revānuñ zāhir olmasaydı tuĝyānı
- 8 Aceb āteş degül mi āteş-i gül kim ziyād oldı
Şular dökdükçe aña her tarafdan ebr-i bārānı
- 9 Degül aĝzında ābī şebnem ‘araknüş eyleyüp gonca
Olur mest-i şabūhı çāk ider āhir giribānı
- 10 Şabā kaldurmasaydı şahid-i gülbergi yanından
Niçün eylerdi bülbül dem-be-dem feryād u efgānı
- 11 Eger āyīne içre ‘aks-i tütī görmek istersen
Kenār-ı cūya gel gör şah-ı serv-i hīrāmānı
- 12 Döşer gülberg-i terle yolların bād-ı şabā bagun
Gelürse başmasun hāk üzre dir ol fahr-i āyānı
- 13 Cenāb-ı hażret-i aĝa ki bāb-ı şah-ı ‘ālemde
Melekdür şanki olmışdur der-i Cennet-nigeh-bānı
- 14 Nesīm-i himmeti dāim der-i ümīdi feth eyler
Kılur hābl-ı metīn-i luţfı beste bāb-ı hīrmānı
- 29b 15 O ki zeyn-i hilāl urılmamışken raşş-ı gerdūna
Süvār-ı kadri eylerdi felek fevķinde cevlānı
- 16 Rikābında anuñ peyk olmaĝa çarķ-ı cihān-peymā
Beter kılmış hilālī reng idinmiş necm-i raşşānı
- 17 O deñlü rütbe-i kadri bülend olmazdı keyvānuñ
‘Usātı dikmeseydi olmaĝa der-bān-ı eyvānı

- 18 Nesīm-i luṭfına cūlar olurken intizār üzre
Şabā gelseydi nā-geh gösterürler çin-i pīşānı
- 19 Şuāından düzüp cārüb-ı zerrīn hüsrev-i hāver
Olursa hāk-rüb dergehi her şubḥ erzānı
- 20 Diler bir curā²-i bezmin budur hep āsitānında
Hemişe hāk ile yeksān ider mihr-i dıraḥşānı
- 21 Düşerdi fitneyi bīdār ider kalmadı⁶ ahdinde
Eger kim nālē-i⁶ uşşāk uyarmasaydı hūbānı
- 22 Çemen şahnında olan nergis-i pür-jāleden ḡayrı
Daḡi devrinde kimse görmemişdür çeşm-i giryānı
- 23 Perīşān yok zemānında denilmek mümkün olurdu
Eger sim ü zeri taḡıtmasaydı dest-i iḥşānı
- 24 İçer bir gūsfend-i nā-tuvān eyyām-ı⁶ adlinde
Dilerse hūn -ı gürḡi ister ise şīr-i şīrānı
- 25 Tokunsa tāb nār-ı kahrı olur gülistān āteş
Erişse āb-ı luṭfı gülşen eyler nār-ı sūzānı
- 26 Görenler luṭf u kahrın bir seḡāba beñzedürler kim
Yaḡar bārānı ammā berkı eyler āteş-efşānı
- 27 Tutardı baḡr ile berri berāber dūr-feşānlıkda
Duḡān-ı muṭbahından ḡaşıl olsa ebr-i nisānı
- 28 İderdi āfitāb-ı himmeti bir nicesin peydā
Felek nā-būd ideydi şeb-çerāḡ-ı māh-ı tābānı
- 29 Yolında hāk olup kūyında seng olmaḡ ricāsiyla
Vaṭandan dūr olur müşḡ-i ḡuten lāl-i Bedeḡşānı

- 30a 30 Tırāz-ı cāme-i ikbāli kılmak mümkün olsaydı
Zemāne pārelerdi atlas-ı gerdūn-ı gerdānı
- 31 Gelüp gavvāş-ı fikret her gice lülü-yi methıyle
Pür eyler turma dürc-i hātır-ı erbāb-ı irfānı
- 32 Hudāvendā nazar kıl Hāletī-i zāra kim sensin
Cihānda şüret-i inşā gühermiş luṭf-ı Rabbānı
- 33 Bulınmaz bir güherdür nā-gehānı olmasun zāyī
Çıkarma hātırından anı luṭf it ey kerem kānı
- 34 Yerüm dāim zemāne genc-i tārık-i belā eyler
Budur cürmüm ki aḳıtdum dilümden āb-ı hayvānı
- 35 'Aceb mi çeşmüme tār olsa 'ālem bād-ı āhumdan
Sipihrūn kalmadı bir sönmedük şem-i fūrüzānı
- 36 Cihānda hātırım cem olmuyor hālüm perişāndur
Başumda cem olan gamlar da yok ammā perişānı
- 37 Kemāl-i İsfahānı görmüş olsa şāhid-i nazmum
Reh-i aşkında İsmāil-veş olur idi kurbānı
- 38 Benüm şemşir-i tāb-ı pāküme şad āferin dirdi
Bileydi cevher-i nazmum eger Hācū-yı Kirmānı
- 39 Gerek kim rüz-ı şeb yād idesin kalb-i şerīfünden
Duā ki vird-i şubḥ u şām iden mērd-i sühandānı
- 40 Olup ser-sebz ü hurrem dem-be-dem gülzār-ı ikbālün
Hudā mā-dām kim gerdān ide dolāb-ı devrānı
- 41 Cihānı ay u gün devr itdügince Hāzret-i Mevlā
ide her giceñi kadr u günün nevrüz-ı sultānı
- 42 'Adū-yı bed-nihāduñ rüze-i gamdan zebūn olsun
Kıla her bir demün 'ıyd-ı medānı 'Avn-i Yezdānı

Mefā'īlün / Fe'ilātün / Mefā'īlün / Fe'ilün
 + - + - / + + - - / + - + - / + + -

- 30b 1 Zihī revāk-ı mu'allā vü tāk-ı bī-hemtā
 Şafası nā-mütenāhī çü Cennetül-Mevā
- 2 İnerdi rişte²-i mihri tutup bu eyvāna
 İştise vaşını sükkān-ı 'ālem-i bālā
- 3 Hezār perdede medhin terennüm eyler idi
 Göreydi perde-serāsını Zühre²-i Zehrā
- 4 Yolardı sünbülünü dem-be-dem teħassürden
 Bileydi turra-i zībāsını eger hūrā
- 5 Bülenddür göremez hiç nişānesin yoħsa
 O kaşra kendüyi per-tāb idāndi tır-i hümā
- 6 Baķan aşāğısına bilmez irtifāından
 Habāb-ı baħr-ı medid yoħsa künbed-i minā
- 7 Şanur karār iden anda deñizde mahidür
 Görünse dīdesine hüt lücce²-i hađrā
- 8 Harūs-ı 'arş-ı berīnün uçardı uyħusu
 Şeherden olsa eger mürğ-i bāmı nāme-serā
- 9 Kebüter-i ħaremi hem-cenāh-ı nesr-i felek
 Tezerv-i sāħasınun cılve-gāhı zıllı hümā
- 10 Binasına yapılrken aşardı ħayli melek
 Eger atlas-ı çarħ-ı revā göreydi āna
- 11 Hevāsı rüh-ı fezādur dil ehline niçekim
 Hevā-yı kamet-i bālā-yı dilber-i rānā

- 12 Ne hānedür bu ki cān-baḥş çün şifā-hāne
Ne beyt olur bu ki bahri virür kaluba şafā
- 13 Daḥi bunun gibi bir şāh-beyt-i meyzūnı
Cihān şayifesine yazdı debir-i każā
- 14 Sevād-ı çeşm ü süveydā-yı ehl-i ḥāl gibi
Hemīşe nūr ile memlūdur deni ser-tā-pā
- 15 Şu deñlü rüşen olupdur ki merdüm-i dide
içinde olına reşk eylese hemīşe revā
- 31a 16 ‘Aceb mi şu şeh²-i zer-rişte-i şihāb u nesīm
Anuñla dīv gam u guşsa oldu nā-peydā
- 17 Hemīşe kevkebi zāhir şihābı ḥod vāfir
‘Aceb sipihrdür ol āsumāne²-i zibā
- 18 Yaḥod o ḥāne için vefkdür mürebbi⁴ kim
Anı götürmek ile oldu manzar-ı dünyā
- 19 Meger ki şemse²-i zer-kārınun fütādesidür
Gelür gider ana mihr-i sipihr şubḥ u mesā
- 20 Meger ki revzeninun ḥalkasın nişāne kıllur
Elinde nize tutar mihr-i āsumān-peymā
- 21 Süvār-ı sāid-i devlet midür o ḥalka ‘aceb
Ya tavk-ı gerdün ‘izz ü şeref midür ayā
- 22 Hemīşe miçmereden nevḥası ferāg virür
Meger anun der ü dīvārı āhddur güyā
- 23 Gören kimesne anun ḥāk-i pāk-i ḥoş-büyın
Şanur ki çıkdı leb-i bahre ‘anber-sārā

- 24 Dimāğ-ı 'ālemi pür-būy müşg-i nāb eyler
Haremine güzer itse eger nesīm-i şabā
- 25 Ğubār-ı dil giderür bādı dem-be-dem oldur
Cihānda var ise bir rūzgār-ı ğam-fersā
- 26 Hemīşe saçı olan vücūd-ı pür-cevrūn
İder murādını amāde Hażret-i Mevlā

- 27 Tura o beyt-i şerīf ü maķām-ı 'ālāda
Bihakķ beyt-i şerīf ü maķām-ı "evednā"

23

Fāilātūn / Fāilātūn / Fāilātūn / Fāilūn
- + - - - + - - - + - - - + -

- 1 Güher-bāy-ı mihr enver şubḡ-dem olup 'ayān
Kālmadı eflākde ğāh kevākibden nişān
- 31b 2 Hüsrev-i encüm firār itdi binüp şebdizine
Eşheb-i şubḡ idince şāh-ı hāver zir-i rān
- 3 Telli saçun kaldırup 'arż itdi rüyūn 'āleme
Oldı ğūya kim zemāne bir 'arūs-ı dilsitān
- 4 Bir hüveydā kalmadı hergiz bu deñlü beyzadan
Bāl açınca mürġ-i zerrin-per zümürrüd āşiyān
- 5 Pençe²-i mihr ile nā-būd oldı göklerden nücūm
Sebze-zārūn nergisin devşürdi ğūya bāğ-bān
- 6 Pire-zāl-ı çarḡ kurş-ı mihri peydā eyledi
Dānesin maḡv eyleyince āsiyā-yı āsumān
- 7 Kaṡre²-i şebnem midür nilūfer çarḡ üzre kim
Pertev-i mihri görünce oldı nā-peydā hemān

- 8 Hətk-i çarhuñ haq budur zibā alişdırmış derin
Gezdirüp anı seherden ebyaz-ı devr-i zemān
- 9 Aña üstād-ı ezel virmiş bu deñlü āb u tāb
Dāne devşürse nola tiğ-i şeh-i həversitān
- 10 Var ise ol tiğe şemşirün namūdār itdiler
Tā ki 'ālem-gir ola ey āşaf-ı cemistān
- 11 Beyza-ı tiğün gibi bir beyza peydā olmadı
Nesr-i tair eyliyelden bām-ı gerdüni mekān
- 12 Bir mübārek beyzadur ki beyza-ı islām ile
Geldiler 'ankā-yı kudretten vücūda tēvāmān
- 13 Ahen-i tiğün toqandı çün dil-i miskinine
Toldı bir dehre şerār-ı āh-ı ādadan cihān
- 14 Rüz-ı heycāda nişān-ı hāl-i şebdizün senün
Çün hilāl-i 'ıyd olur müminlere şād-ı resān
- 15 'Azm iderdi düşmeni varup zahmla boğmağa
Tir atarken ger halāş olsaydı destünden imkān
- 16 Mübtelā-yı bend-i qahruñ niçe yüz mālün riqāb
Pāymāl-i necm-i bahtuñ niçe biñ sāhib-kirān
- 32a 17 Gūşe-ı çeşm ile besdür bir nigāhuñ vaqt iken
Olmağa zer ü zeber tāç-ı serir-i hüsrevān
- 18 Lāyık oldur kim dikilüp qarşuña mānend-i serv
Hidmetünde bān ola her gāh dāmen-dermiyān
- 19 Şāhid-i 'adlün ne yüzden cilve eyler bilse ger
Ola zencirin sürür divānesi nūşen revān

- 20 Kim Şikest eylerdi  alemede ked -yı b deyi
Kılmasa anı dem= -dem n vek-i kaħruŋ niŐ an
- 21  Adl n ile geldi ol dem kim d men her Őubħ u Ő m
Rehg z r-ı  ıŐ a c r b eylese Ő r-i jiy n
- 22  amze-ı  eŐ mi gibi ħ b n ħaŐ -ı  verden n
Devlet nde bir  ariŐ d r fitne-ı aħir-zem n
- 23 Ger semend-i  azmin n bir dem  in nın  ekmesen
Eyleye mezil-gehin serħad-i m lk-i l -mek n
- 24  itr-ı ħab b eyler ħub r-ı  anber-s r  gibi
Bulsa ħerd-i eŐ heb n ħur -yı g lz r-ı Cin n
- 25 Kaldırur bulduŐ a ħerd-i s m-i esb n ħirdib d
KılmaŐ ıŐ n  t tiy -yı dide-i ħerd-i bey n
- 26 Ol  er Ő -ı meclis-i ikb l sensin kim d ner
D im  devlet ħum sı  stine perv ne s n
- 27 KeŐ ti-ı  mide mekt b durur b ruŋ sen n
Ő y olunduŐ a s t n olur aŐ lsa b db n
- 28 S ret-i maŐ s dı g stermezdi d ny  kimine
Z t-ı p k n olmasa  eŐ m-i  er Ő -ı ins   c n
- 29 Rind-i d rd- Ő amlar k yuŋ ħub rın ħatsalar
AŐ lar dirken g ld re c m-ı Ő r b-ı erg v n
- 30 C yb r-ı c d u luŐ fuŋdan olaydı behre-y b
ĤaŐ ıl-ı Ő h semen-i simin olurdı bi-g m n
- 31 T b-d r olur  t r-ı miħr t r-ı  ankeb t
N r-ı r yuŋ d Ő se bir vir ne  zre n -g m n

- 32b 32 Şeb çerāğ-ı māha seng-i t̄an pertāb eylese
Afitāb-ı himmetünden müstefiz olsaydı k̄an
- 33 Pertev-i t̄igün velī düşse bedaḡşān üstine
Çeşme-i ḡubāb ola her gāh nalinden revān
- 34 Būstān-ı ālemün yakmazdı evrākın temūz
Ger aña medḡūn yazılsa ey ḡidiv-i kāmran
- 35 Eşigün taşı gerek tā kim mücellā eylese
Ser-be-ser reşk-i ḡam olsa t̄ig-i t̄ab-ı şāirān
- 36 Kar-ı yemm-i ḡamda ey ebr-i kerem iḡsānuña
Āğız açmışdur şadef-veş ḡāletī-i nā-tüvān
- 37 Oldı mānī fi-l-mesel ser-çeşme-i āb-ı ḡayāt
İtdi feyyāz-ı ezel ḡāmum aña bir nādīdān
- 38 Menzil-i maḡşūdına vāşıl ola şāyed diyü
Pā-şikest eyler beni senün cefā-yı zehr-i nān
- 39 Nākıd-ı devr-i zemāne n̄ik ü bed fark eylemez
Seng-i ḡam pür-tāb ider eksük miheḡḡ-i imtiḡān
- 40 Telḡ-i kām olur kalurdum miḡnet-i eyyām ile
İltifātuñla eger ger bulmasam fi-l-cümle şān
- 41 Tāş ile deryā-yı eflāke melālün fülkini
Ayda bir kez ḡonadup şāh-ı serir-i ḡüsrevān
- 42 Çün şeh-i ḡāver ser-efrāz ol hemīşe bulmasun
Zulmet-i şeb gibi kāfir t̄ig-i ḡahruñdan amān
- 43 Vird-i sükkān-ı sipihr olsun duā-yı devletün
Ehl-i arza seyfüñi itdükçe Mevlā ḡırz-ı cān

33(b) "Huban" kelimesi "hubab" şekline çevrilmiş.
Ayrıca "hergah" kelimesinden sonraki "nun" harfi fazla.

Fāilātün / Fāilātün / Fāilātün / Fāilün

- 1 Hayr-makdem ey vezir-i şakder-i 'āl-i cenāb
Vir̄di hāk-i reh-güzārūñ çeşm-i cāne nūr-ı tāb
- 33a 2 Bir senūñ gibi güneş itmez hilāl-i fülki cāy
Sāhil-i deryāya gelmez saña beñzer dürr-i nāb
- 3 Gevher-i nā-yāb-ı devletsin ki dünyālar deger
Zib ü ferr-i tāt u taht-ı şāhsın bī-irtiyāb
- 4 Bād-bān ile gören geştī-i nuşret-rehberūñ
Zan ider kim şayd için bāl ü per açmışdur^cukāb
- 5 Eyledi ādā-yı dīn-i devleti kahruñ zebūñ
Lenger-i fülküñ şalup her yana çengāl-i^cukāb
- 6 Kūhsār-ı kudretūñ bir çeşme-sārından gelür
Ab-ı şemşir gele āb u zülfikār bu tīr-āb
- 7 Bī-tevaqqūf işte boynum işte tīgūñ dir saña
Kimseye baş egmeyen her hüsrev-i mālīk rikāb
- 8 Şir rāyet kuvvet-i kalbūñle ey bebr-i vegā
Vir̄di sevr-i çarha dekāver yine iztīrāb
- 9 Bulmadı bir saña beñzer merd-i kāmīl gerçi kim
Nice nā-merde açar düşīze-i devlet-bekāb
- 10 Sensin ol kim olmaya şıyt u şadā-yı devletūñ
Dide-i bahtını halk-ı 'ālemūñ almışdı hāb
- 11 Tutdı çün şıyt u şadā-yı 'adlū dāduñ 'ālemi
İşidilmez oldu şavt-ı çenk ü āvāz-ı rebāb

- 12 Yazmağışün hāl ile evsāfuñı hergün felek
Nār-ı mihr ile ider māhuñ filūrîsin müzāb
- 13 Nüşhâ²-i vaşf-ı cemīlūñ eyleseydi hıred-cān
Görmeyeydi bir dağı hımmı yüzün şīrān-ğāb
- 14 Şemse²-i zerrīn-i şemşīr-i cihān-girūñ gören
Şandı kim āb u revāna düşdi^caks-i āfitāb
- 15 Çarğ-ı vālā şandılar her tūde²-i hākisteri
Maḥbah-ı cevruñ görenler ey hıdiv-i kām-yāb
- 16 Kırş-ı māha eylemez hergiz nażar yanmış diyü
Şofra²-i ihsān vücūduñdan olanlar behre-yāb
- 33b 17 Āsitānuñ bekleyenler hep civān-baht oldılar
Bāğ-ı Cennetdür o Cennetde muḥarrerdür şebāb
- 18 Bahtuña zāl-i felek reşk itmeden hālī degül
Bende olmağı saña devlet bilür hep şeyḥ ü şāb
- 19 Māil olsaydı seg-i küyuñ sıfāl-i köhneye
Gönderürdi cāmını Cem tāt-ı Afrāsyāb
- 20 Şūle²-i şemşīr dege duymaz ‘adūnuñ cūşını
Nitekim pirāhen-i kettān nūr-ı māh-ı tāt
- 21 Kılup ehl-i küfri tīg-i āb-dāruñ dāimā
Dīn-i Hakkā döndürür mēnend-i seng-i āsiyāb
- 22 Dem-be-dem hālī degül cāy olmadan şemşīr dege
Düşmen-i dīnūñ ḳararmış ḳalbi mēnend-i ḳırāb
- 23 Tünd-bād-ı şarşar-ı ḳahruñ tokunsa ‘āleme
Eyeye etbāk-ı effāki ḳarāb ender-ḳarāb

- 24 Zer nıṭākın eylese gerdün miyānından cūdā
itse cēvzā ḥıdmet-i ḥāk-i derūñden ictināb
- 25 Mihr-i ‘ālem-tāb-veş sergeşte²-i devrān olur
Āsitānuñ var iken çarḥa idenler intisāb
- 26 irse bahre raşḥa²-i ebr-i ‘atā vü ḥimmetūñ
Dür ile memlū ola her dürc-i semin-i ḥabāb
- 27 Dürrini başuñdan alurken ‘arūs-ı goncanuñ
El çeke ḥürşid-i ‘ālem-tāb itsen ger‘itāb
- 28 Berķ-ı lām⁶ şanma kim keff-i güher-pāşuñ görüp
Eyledi nār-ı ḥased ḳalbinde ebrūñ iltihāb
- 29 Ravza²-i cūduñ yanında bāğ-ı Cennet şüre-zār
Cüy-ı iḥsānuñ ḳatında çeşme²-i Kevser şarāb
- 30 Meclisün terk itmege ḳādir degül erbāb-ı fażl
Ḥāk Ta‘ālī eylemiş her bir kelāmuñ bir kitāb
- 31 Ḥātırum mecmū‘ası medḥūñle pürdür lā-cerem
İtdüm ol mecmū‘adan şimdi bu mıḳdār intihāb
- 34a 32 Çekdi çün tūmār-ı ḳaşdum meclisūñde bir simāt
Olsalar lāyıḳdur aña mürğ-i ḳudsiler zübāb
- 33 Reşḥa¹-i lutfuñla ey ebr-i ‘atā vü mekrümet
Dest-i ḳudret tiğ-i tāb-ı Ḥāletīye virdi bāb
- 34 Derd-i mihnetden ne deñlū olsa bī-tāb u tūvān
Bāliş-i rāḥat yeter ol südde²-i devlet-me‘āb
- 35 Meclis-i ikbālūñi dāim Ḥudā germ eylesün
Muttaşıl nār-ı ḥased ḳılsun ‘adūv bağrın kebāb
- 36 Dost u düşmen luṭf ile ḳahrūñdan olsun hişşedār
Āb u āteş beynini cem‘ eyleye çün kim seḥāb

Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün
 + _ _ _ + _ _ _ + _ _ _ + _ _ _

- 1 Bizümle güşt iderdi olıcağ nevrüz-ı sultānı
 Komaz tahvıl ider ammā adū ol mihr-i raşşanı
- 2 Zemīnün sebzegin seyr eyle naqqāş-ı zemān şimdi
 Çıkardı yine naqqāş-ı şafha-i gerdün-ı gerdanı
- 3 Bu demde rişte-i bārān ile bağlandı şirāze
 Perişān eylemişken dehr evrāk-ı perişanı
- 4 Bu faşl içre maqarer olmağın tuğyanı enhāruñ
 Felek hāzırladı kuş-ı kuzahla tır-i bārānı
- 5 Kemīn-i gonçadan gül leşkeri yir yir zuhūr itdi
 Çıkarsa vaqtidür süsen daği şemşir-i bürranı
- 6 Karıldı şubha-i billūrı beñzer pır-i gerdünün
 Çemen-zāre dökildükçe gören şebnem şanur anı
- 7 Şanurlar cūy-ı kāfūr oldu cārī bāğ-ı Cennetde
 Görenler yine ezhāriyla pür-enhār bostanı
- 8 Degüldür nergis üzre jāle düşmiş bergi ezhāruñ
 Gül-āb-ālūd penbeyle ider çeşmine dermanı
- 9 Yetişdi geldi bād-ı nev-bahārı üfleyüp yakdı
 Soyınmışken hazāndan lālenün şem-i fūrūzānı
- 34b 10 Hadeng-i āhına bülbüllerün oldu hedef güller
 Komamışken şitā nām u nişān verd-i handanı
- 11 Girih-gir eyledi muşātā-i devr-i zemān geldi
 Bulınmışken ser-ā-ser sünbülün zülf-i perişanı

- 12 Revādūr söylese mehd-i çemende peççe³-i bülbul
Gülün pirāhen-i Yūsuf gibi çāk oldu dāmānı
- 13 Yine ferş-i reh itdi perde³-i çeşmini nergisler
Çemen-zāre gele şāyed diyü ol fahr-ı āgyānı
- 14 Cenāb-ı hāzret-i müftī²-i ‘ālem Hızır-ı ‘İsi-dem
Kudūmıylā ider ser-be-ser bāğ-i dīn ü imānı
- 15 Nitekim lālezār-ı bāğ-ı Cennet ihtimām ile
Kılup pür zib ü zinet mezheb-i Manşūr-ı Numānı
- 16 Hemīşe ‘arz ider sultān-ı hāyer çüb-ı zerrīnin
Meger kim ruḥṣat ister olmağa der-bān-ı eyvānı
- 17 Olırdı mutṭaṣıl dest ü girībān serv-ğoncayla
Eger kim bīm-i kahrı olmasa bāğūñ nıgeh-bānı
- 18 Degüldür ḥaddi yoḥsa ol şeh-i iklīm ü ikbālūñ
Kılıcın ṣalmağı minnet bilür cānına gıryānı
- 19 Nümāyān olsa tañ mı gūşe gūşe bıkr-mānīler
Dil-i tārīkümē düşdi pertev ḥūrşīd-i iḥsānı
- 20 Hüner meydānının çāpuk resen-bāzı benüm şimdi
Şunılmıṣdur baña rüz-ı ezelden tab⁶-ı mīzānı
- 21 Nola rüçhānı zāhīrdür diyü rağbet kılurlarsa
Olupdur sekte²-i nazm-ı laṭīfüm reşk-i Ḥakānī
- 22 Bahār-ı luṭfuñ itdi Ḥāletī-i bī-dili gūyā
Felek lāl eylemişken öyle bir mürğ-i hoş-elhānı
- 23 Budur Ḥakdan duāmuz bir qarār ol ṣadr-ı devletde
Ḥudā hem-vāre kim cāy ide cāna ṣadr-ı iḥsānı

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 35a 1 Hābbezā kāşene cān-baḡş kāḡ-ı dilistān
Hem-ser olmaz ferşine bām-i sarāy-ı āsumān
- 2 Nesr-i t̄āirle de-mā-dem keb̄k şahnı hem-cenāḡ
Zühre-i çarḡ ile dāim mürġ-i bāmı hem-zebān
- 3 Şuffā-i şāf-ı şafā-baḡşı virür ḡāl ehline
Rāḡat-ı rüh u karar-ı ḡāḡır u āram-ı cān
- 4 Āhen-revzenleri zemḡ-ı murabbā şeklidür
Ola ol ḡāne nola anūnla maḡbūl-i cihān
- 5 Kaşr-ı çarḡa çıḡmaġa meyl itmez ednā zerresi
Ger şuā-ı mihr-i ālem ḡorsa zerrin-nerdübān
- 6 Güştigir-i ġam olur dāim nesiminden zebūn
Gerçi kim bīmār olanda az olur tāb u tūvān
- 7 Kāse-i māḡı de-mā-dem āb u zerle pür kılur
Şemsesinün resmini almaġa şāḡ-ı ḡāverān
- 8 Her ruḡāmı sīne-i sīmīn-i dilberden latīf
Mā-ı cārı kılup erbāb-ı muḡabbetden nişān
- 9 Birdem içre sebze-i bāġ-ı felek olurdı ḡuşk
Āb-ı şādurvānı ger şu sepmeseydi her zemān
- 10 Güyyā zencire dūr kim yazdılar sīmāb ile
Sakf-ı zer-kārında aks-i āb olur şanmañ revān
- 11 Şemse-i sakfı kaçan kim āba şaldı sāyesin
Burc-ı ābide karar itmiş güneş şandum hemān

- 12 Hâk budur olmaz cihānda öyle şems-i bî-zevāl
Gerçi aña her zemānda semt-i re's olur mekân
- 35b 13 Turre²-i zerrīni ol reşk-i riyāz-ı Cennetün
Oldı güyā turre²-i pür-nür-i hürā-yı Cinān
- 14 Nağşınun her bergi haqqā reng-i günā-gün ile
Oldı gülzār-ı şafāya berg mir-i 'aşıkan
- 15 Asumān dirsem nola anda karar iden müdām
Bir hümā-yı evc-i 'izzetdür sa'adet-aşıyan
- 16 Çehre²-i cūd-ı rüh-ı ihsān u didār-ı kerem
Seng-i rāhından olur meşhūd çeşm-i ins ü cān
- 17 Muttaşıl yazar destinde kilik-i zer-nigār
Kābe²-i maşsuda güyā oldı zerrīn-nādidān
- 18 Luţfına olmaz mu'adil luţf-ı ebr-i nev-bahār
Beñzemez kahrına hergiz şavlet-i bād-ı hazān
- 19 Şāhib-i seyf ü kalemdür kevkeb-i bahtı nola
Ki 'Utārid gāh Merrih ile eylerse kırān
- 20 Buldı lülü-yi kelām u gevher-i zāt ile fer
Gerden-i güş-ı 'arūs-ı devlet-i 'Osmāniyan
- 21 Kuhl-ı hāk-ı rāhını bād irgürür nergislere
Gonça²-i zambağ olur aña gümüşden sürmedān
- 22 Nā-gehān şıyt ü şadāyı āhenīn güş eylese
Pire-zāl-i çarḥ havf eyler düşerdi tev-emān
- 23 Pertev-i rāy-ı münīri düşse bir bāğ üstine
Delvini burc-ı māh olur dolāb anuñ bî-gümān

17(a) Vezin bozuk.

- 36a 24 Gülşen-i kadrine irmez dest-i cevr-i rüzgār
Kevkeb-i bahtı olur bām-ı felekden dide-bān
- 25 Geşt ider görse 'adū-yı devletin gülzārda
Tig-i hūn-ālūd ola her şāh-ı naḥl-ı ergūvān
- 26 Kāse²-i çarḥı tutarlar üstine dürc itmege
'Alem-i bālāya çıksa şem¹-i bezminden duḡān
- 27 'Arz ider evvel metāin hāce-i iḡsānına
Her kaçan kim gelse iklīm-i hūnerden kārban
- 28 Eylemiş ben bendeşin bir gevher-i kān-ı hūner
Eyleyen zāt-ı şerifin gevher-i iḡsāna kān
- 29 Gerçi bir ḡāk-i ḡākīrüm āb-ı güftārum velī
Şıyt-ı iḡsānı gibi her cānibe olur revān
- 30 Lücce²-i deryā-yı fazl u marifet ḡavvāsıyum
Dürr-i elfāzumla pürdür dāmen-i āḡir zemān
- 31 Derd-i bī-dermān-ı ḡam ḡāyet zebūn itdi beni
Kimse ḡuş itmez nedeñlü eylesem āh u fiḡān
- 32 Perde²-i çeşmüm gibi heft āsumān pür-hūn olur
Her kaçan kim cūş ider deryā-yı eşk-i hūn-feşān
- 33 ḡetk-i gerdūnı iderdüm ḡarḡā²-i deryā-yı hūn
Eylesem gül-gūn-ı eşk çeşme irḡā²-i 'inān
- 36b 34 Merhem-i luḡfın diriḡ itmez bilür ey Hāletī
Zaḡm-ı cevrün cānuma kār itdügin ol kārđān
- 35 ḡāne²-i dehr zıyā virdükçe cām-ı āfitāb
Ziver-i kaşr-ı sipihr oldukça tāk-ı keḡkeşān

36 Bār-gāh-ı kadrinũ sağfını merfũ^c eyleyũp
Bābını meftũh ide dāim Ĥudā-yı müsteān

27
Mefāilũn / Feilātũn / Mefāilũn / Feilũn
+ - + / + + - - / + - + / + + -

1 Virũr ğubār-ı ğamın ĥātırā perišānı
Yıkılsa bāri sipihrũn bu kũhne eyvānı

2 Sũtũn-ı āheni neylerdi ĥalk-ı dũnyānũn
Serāy-ı dehrũn eger muĥkem olsa binānı

3 Hemĩše nađş-ı cefā gũsterũr o mũhre vũ tās
Yanumda ānma nũcũm ile ĉarĥ-ı ger dānı

4 Bolay ki tayı olına nāme-i vũcũd-ı cihān
Gerekmez ol ki fenādur hemĩše^cũnvānı

5 Yine ğurũr iderũz biz ki bāzi²-i eyyām
Kim itdũĝin bilũrũz Ĥātem-i Sũleymānı

6 Niĉũn konar kişi ol miz-bān-ĝaddāra
Ki āķibet komaz öldũrmeyince miĥmānı

7 Ne pĩre-zāl-i kũhen-sāledũr bu dũnyā kim
Hezār Rũstem olupdur zebũn dasitānı

37a 8 ‘Alāķa riştesini ĉarĥā şardurur āĥir
idũp fũsũn ile maĝlũp ĥayl-i merdānı

9 Hilāl ũ necmi kılup muttaşıl felāhın ^{و سن}
Şikest ider dil-i āyĩne-sān-ı insānı

10 İki ğũzine daĥi ĥũrmet itmeyũp gũtũrũr
Hemĩše miĥre zevāli vũ māha nođşānı

- 11 Degül turan ben deryāda pençe²-i mercān
ider hemīşe dem-ālūd kalb-i ‘ummānı
- 12 Cefā ile acıyup cānı pāresinden ider
Karīn-i miḥnet cān-gāh-ı ehl-i ‘irfānı
- 13 Felek degül mi iden Yūsufı esīr-i belā
Felek degül mi iden zār pīr-i Kenānı
- 14 Anı refīk-i şefīk añladum velī giderek
‘Aceb belālara uğratdı kalb-i nālānı
- 15 Zemāne seng-i cefā ile gülsitānumdan
Remīde eyledi bir bülbül-i hoş elḥānı
- 16 Yürek buna nice tuysın ki dest-bürd-i ecel
Kopardı gönça-i nev-hız-i gülşen-i cānı
- 17 Haṭā ile tokınup tīşe kān-ı imkānda
Şikeste eyledi bir gevher-i fūrūzānı
- 18 Kānı o naḥl-i berūmend-i gülşen-i ‘ömrüm
Dehānı beste idi sīb idi zenaḥdānı
- 19 Dıraḥt-ı bār-ver-i gülüstān-ı firdevse
Atardı ṭāna ṭaşın kāmēt-i ḥirāmānı
- 20 Kānı o mehde necābetde ‘Isı²-i devrān
Kānı o taḥt-ı necābetde Yūsuf şānı
- 21 Kānı o sünbül-i gül-püş ‘anberīn fāmı
Kānı o dürc-i leālī vü gevher efşānı
- 22 Dirīġ ü derd ki senūñ mezāruñ altında
Ne hoḳka²-ı leb kaldı ne dürr-i dendānı

- 37b 23 Meded ki nāfe³-i hāl diye zenehdānın
Zemāne penbe²-i tābūta gördi erzānī
- 24 Ne cān-güdāz-ı semūm esdi nā- gehāni kim
Açılmadın ide pejmürde verd-i ḥandānī
- 25 Yir ile toğmaduğa döndi neyleyüm bilmem
Ol āsumān-ı dilūn āfitāb-ı raḥṣānī
- 26 Benüm o çeşm ü çerāğ-ı dilüm çıkup gitdi
‘Aceb mi ‘ālem-i fāni görünse zulmānī
- 27 Ḥuṭūt-ı levḥ-ı mezārı revādur ol tıfluñ
Unutmağd bu cihānı virürse nisyānı
- 28 O ‘azm-i bāğ-ı Cinān eyledi beni ammā
Kodı ‘azāb-ı Cehennemde nār-ı hicrānı
- 29 Şeh-i serīr-ı bekā oldı Yūsuf-ı cānum
‘Acep ya ben nice bir beklerin bu zindānı
- 30 Şafā-yı ḥātır ile mevt şerbetin içeyin
Eger bu derd-i firākuñ olursa dermānı
- 31 Meger libās-ı teni çāk çāk idem yoḥsa
Kābā vü pirehenūñ kalmadı girībānı
- 32 Olursa şūr-ı kıyāmetle itseler āhenk
Bu demde eyledüğüm derd-nāk-i efğānı
- 33 Ne deñlü sūz u güdāz olsa zulmet-i ğamda
Bu bezme bir daḥi gelmez o ‘sem²-i nūrānī
- 34 Sezā budur ki virüp Ḥāletī każaya rızā
Karīn-ı ḥüsn-i kabūl eyle ḥükm-i Yezdānı

- 35 Yüzi şuyına anuñ ya flāhi mahv eyle
Deḡātir-i ʿamelümden rakūm-ı ʿişyānı
- 36 Kaçan ki maḡşer olup vezn olına āmālüm
ide o Yūsuf-ı şāni şakıl-i mizānı
- 37 Biḡaḡ-ı tıfl-ı sirişk dil-i belā-zede-gān
Be-āh-sürüd-i ğermüdemü dāğ-ı pinhāni
Feīlātün / Feīlātün²⁸ / Feīlātün / Feīlün
+ + - - / + + - - / + + - - / + + - -
- 38a 1 Ey tabib-i dil ü cān ummaz idüm senden kim
Urasın zaḡm-ı ciger-düz umarken merhem
- 2 Mürdeler zinde ḡalurken leb-i cān-baḡşuñdan
Beni öldürmege ḡikmet nedür āyā bilmem
- 3 Ğirmen-i şabruma āteş urasın lāyık mı
Şebze-zār-ı emelüm itmek umarken ḡurrem
- 4 Ne günāḡ itdüğümi bilmedüğümdür yoḡsa
Nār-ı ḡirmān ile ben yandüğüma incinmem
- 5 Hiç çeküp dānesini virmek olur mı zāğā
Ağzına ḡomış iken bülbul-i şad-güne nağam
- 6 Münhezim ceyşe dönüp güşte²-i tīg-i ğam ola
Ol ki ʿilmine şehādet ide cümle ʿālem
- 7 Ne revādur ben idem sāḡil-i miḡnetde ḡarār
Niçün ol dāim ola ḡarḡā²-i deryā-yı niām
- 8 Bāde²-i sāğar-ı ğamdan ben olam lā-yāğıl
Muttaşıl cām-ı şafā nüş ide bir lā-yefhem

- 9 Gülmek olmadı müyesser geleli dünyāya
Şaṅki endūh-ı belā oldu benümle tevem
- 10 Seyl-i eşkümle hālel buldı vücūdum şehri
Bir gün evvel ‘ademe bāri yakılsam gitsem
- 11 Dāğ-ı firkat nice yakdıysa dil-i ‘uşşākı
Şöyle yakdı cigerüm ḥasret-i dinār u direm
- 12 Bakmasam āyineye bilmezsin altun nicolur
Görmezsin sim nūrın olmasa çeşmüm pür-nem
- 13 Günde bir kez ölürin ğamdan anuñün dāim
Giydürür sözlerüme ḥāme libās-ı mātem
- 14 Ecrini itmek için Ḥāletī-i şeydāya
Umarın ide Ḥudā kalb-i şerīfün mülhem

29

Mefülü / Fāllātü / Mefāllü / Fāllün

- 38b 1 Ol bīşe-zār-ı himmet ü luṭfuñ Ğāzanferi
Dānā-yı emel-perverd aĝa-yı kāmran
- 2 Saña ‘alīlik eylese ey dil ‘aceb midür
Virdi zemāne sende ‘Alī-Şīrden nişān
- 3 Rāy-i münīri kalb-i şerīfinde güyiyā
Burc-ı esedde mihr-i cihān-tābdur hemān
- 4 Devr-i ‘adāletinde anuñ bebr-i küh-sār
Meşy-i zāife turma ḥulūs iden beyān
- 5 Āhen-dil olsa ger der-i Ḥayber gibi ‘adū
Bāzū-yı baht-ı devleti virmez aña amān

- 6 Nāl-i semendini göricek yüze yirdedür
Ol 'aceb yukardan indi mäh-ı āsumān
- 7 Erkān içinde kimdür āna beñzerin diyen
Pervāze yeltenür mi hümāy ile mā-keyān
- 8 Göz nūrı dökse şāir-i rūşen eger revān
İtmezdi mihr-i himmetünün zerresin 'ayān
- 9 İrseydi bāğa ebr-i güher-bār-ı himmeti
Bir naḥl-i cevheri ola her şāh-ı ergüvān
- 10 Cārüb-ı āsitānına olsun diyü şebih
Gīsūlarını bende çeker gāhı dilberān
- 11 Zātını ol güleryüz ile eylemiş Hudā
Gel mih-i bāb-ı devlet-i şāh-ı cihān-sitān
- 12 Mirāt-ı keffi şūret-i ikbāl gösterür
Şimdi anuñ eline bakar her cihāniyān
- 13 Hakkā ki tiġ-i himmet ü ihsānuñun senün
Yanında serverāne çalar tiġ-i ḥāverān
- 14 Medhūnle oldu nazm-ı şafā-baḥşumuñ benüm
Mañası kuvvet-i dil ü elfāzı kut-ı cān
- 15 Devr-i zemānenün baña itdüklerin saña
Bir bir dimek olurdu musāid degül zemān
- 39a 16 Terk itmese ölince devr-i devletün nola
Tuydu kapuyı Hāletī-i zār u nā-tüvān
- 17 Geşt itdi şāh-ı gülşen-i ümmidi ser-be-ser
Bulmadı mürġ-i cāne kapuñ gibi āşiyān
- 18 Ser-menzil-i murādına vāşıl olurdu ger
Olsa semend-i merḥametün mutlakül-inān
- 19 Geldi duā maḥalli teveccüh zemānidur
Bir pāre dinlenürse eger yiridür zebān
- 20 Bāġ-ı cihānda nergis-i ikbāli var olup
Göstermesün Hudā gül-i Cennet gibi ḥazān

K I T A L A R

1

Mefülü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün
 + - + - / - + - + / + - - + / - + -

1 Memdūd ola t̄ināb-ı emel gibi dem-be-dem
 Z̄ill-ı h̄ıyām-ı devlet-i aġa-yı kām̄rān

2 Her ne z̄uhūr iderse elinden ider z̄uhūr
 Keff-ü benānı levh u kalem̄den virür nişān

Mefâilün / Fêilâtün / Mefâilün / Fêilün
 + - + - / + + - - / + - + - / + + -

1 Benüm ki zerre-şıfat h̄āk ile berāber iken
 Çıkar̄dı pertev-i luţfuñ sipihr-i vālāya

2 Der-i duālaruñı nazm eyleyem ki senün
 Anı revā göreler sāk-ı arş-ı ālāya

Fêilâtün / Fêilâtün / Fêilâtün / Fêilün
 + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1 Ta ki h̄übān-ı cihān arz-ı cemāl eyleseler
 Kıssa-ı aşk̄ ola efsāne-i küy u bāzār

2 Dilerüz ide Hudā bahtuñı her gāh cūvān
 Kıla düşmenlerüñi aşık-ı müflis gibi hār

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilatün / Fâilün
 + + - - / + + - - / + + - - / + + -

39b 1 Z̄ulmet-i ġandan ħalāş itdi seni ey Hāletī
 Şeb-çerāġ-ı meclis-i devlet aġa-yı pāk-zāt

2 Ol refik̄-ı Hızr-ı himmet olupdur bī-gümān
 Tabı mirāt-ı Sikender meşrebi āb-ı hayāt

5

Mefā'īlün / Fe'īlātün / Mefā'īlün / Fe'īlün
+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

1 Ayā ki mihr-i cihān gibi zerre-perversin
ināyetün naẓarın benden itmesen sen münfek

2 Şalup zemāneye pertev bu tab^c-ı vekkādum
Gören diyeydi olunca çerāğ böyle gerek

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün
- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1 Āh-ı serd ü sīne-i germ-i dil-i şeydā gibi
Hükmini itdükçe zāhīr gāh şayf u geh şitā

2 Bir dıraht-ı ser-firāzısın cihān gül-zārınun
Şaklasun bu rüzigārun germ ü serdinden Hudā

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün
- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1 Maẓhar-ı elṭāf-ı şāh itdi seni ey Hāletī
Āferin şad-āferin ol kilik-i gevher-bāruña

2 Çıkdı halkun başına yine hamāyiller gibi
Var ise nūr virdi sultān-i cihān eşaruña

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün
+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1 Götürdi bir gül-i şad-bergün evrākın būyın hāke
Olup āb-ı kerem gül zār-ı luṭf-ı şāhdan cārī

2 Yüze çıkmazdı bāzār-ı cihānda cevher-i naẓmum
Eger tab^c-ı şerifi olmasa anun haridārī

Mefülü / Mefâilü / Mefâilü / Fesülün
 + - - + / + - - + / + - - + / + - -

40a 1 Bî-rüy u riyâ çakerûn olan dil-i zâre
 Nür virdün ayâ kân-ı kerem maden-i ihsân

2 'Add eyleyüp ihsânlaruñı her gice eyler
 Tâ şubha degin sübhâ-i şad-daneyi gerdân

Mefülü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün
 + - - + / + - - + / + - - + / + - -

1 Ben zâr u zerdûn eylese pür-dâmenin nola
 Vâfir filûri şehen-şâh-ı yem-i nevâl

2 Görmez misin ki tutmağ ile şâh-ı hâvere
 Altun ile tolar giderek keçkül-i hilâl

Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün
 + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1 'Ulûmuñdan senûn şâh u gedâlar mühre-dâr oldu
 İrişdi feyz-i luţfuñ gün gibi âlâ vü ebnâya

2 Katı ayakda kaldum dest-gîr olmaz mı ihsânûn
 Tarik içre bënüm de pâyeme düşmez mi bir pâyeye

Mefülü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün
 + - - + / + - - + / + - - + / + - -

1 Şad-pâre kıldılar yine kalbüm şadef gibi
 Yetmez mi idi tiğ-i cefâ eylemek dü nîm

2 Dürr olsa sözlerüm yüzine kimse bakmaya
 Dünyâda Hâletiya kimse olmasun yetim

Mefûlü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün
 - - + / - + - + / + - - + / - + -

- 1 Zâhir olan cihânda şehâ rûz-ı şeb degül
 Hıfz eylesün diyü seni dâdâr-ı kun-fekân
- 2 Bir âsumânı kâgıda yazdı Debîr-i çarh
 Gâhî duâ-i Nûr gehi Süre²i Duhan

14

Fâilâtün / Mefâilün / Fâilün
 + + - - / + - + - / + + -

40b 1 El virüp şimdi rûzigâr bize
 Hızr-ı tevfiğ eyledi yâri

- 2 Şâh-ı deryâ nevâle yine bugün
 Çekelüm bir sefine eşârı

15

Mefûlü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün
 - - + / - + - + / + - - + / - + -

- 1 Şanmañ çemende yir yir açıldı gül-i sefid
 Geşt eyler iken eyleyünüz gül-bine nazâr
- 2 Güllerden işidüp o mehûn reng-i rüyını
 Gül-günesini şebnem ile yudı Çin-seher

16

Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün
 + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

- 1 Bunı bildüm ki bir âdam ne deñlü⁶uzlet eylerse
 Mecâl olmaz cefâsından halâşa ehl-i dünyānuñ
- 2 Lisānından mezidin şübha-veş halkuñ mükeddersin
 Eger mercān gibi cāy eylerseñ karında deryānuñ

Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlūn
 - + - - - + - - - + - - - + -

1 ʿAyn-ı ʿibretle nazār kı̇l şanma kim şām u seher
 Ol zuhūr iden şafağda çarḥ-ı minā-fāmdan

2 Gice gündüz içmede halk-ı cihānuñ kanını
 Çarḥ-ı minā-fām kalmaz şīşe-i hicāmdan

18
 Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlūn
 - + - - - + - - - + - - - + -

1 Dergeh-i devlet-meābuñda kılindukça nümā
 Herkes itdukçe senā Ḥaḥkuñ cenāb-ı pākine

2 Eylerin anda imāmetden şafā kaşdum budur
 Yüz süren evvel ben olam ḥāk-i pānuñ ḥākine

19
 Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlūn
 - + - - - + - - - + - - - + -

41a 1 Ḥaḥ budur ki çeşm-i erbāb-ı nazār görmüş degül
 Şīr-i Bāḳī gibi güftār-ı lügāz u dil-pesend

2 Nefḥā-i nazmın iletse bād eger tazīm için
 Kalka seririnden şubār-ı merḳad pīr-i Ḥocend

20
 Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlūn
 - + - - - + - - - + - - - + -

1 Cān virüp kūyında yāruñ kalmasa illā ḡubār
 Ben belā-keşʿāşık-ı şūrīde-i ḡam ḥārdan

2 Üstime aḡlarsa ehl-i ʿaşk ʿaceb tedbīr olur
 Gitmesün diyü ḡubār-ı āsitān-ı yārdan

Mefülü / Mefâilü / Mefâilü / Fesülün
 - - + / + - - + / + - - + / + - -

1 Hem-vāre ki bu hetk-i felek eyleye cevlan
 Nāl-i zer olur āna dem-ā-dem meh-i tābān

2 Esb-i emel ü raḥṣ-ı murādāta süvār ol
 Olsun yed-i hükmünde senün tevsen-i devrān
 22

Fāillātün / Fāillātün / Fāillātün / Fāillün
 - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1 Hākeyeksān eylemişken tevsen-i devr-i zemān
 Eyledün çāpük-süvār-ı 'arṣa²-i devrān beni

2 Hākden ref'eyledün bir esb-i iḥsān eyleyüp
 Yirden üstün ide dāim Hāzret-i Mevlā seni
 23

Fāillātün / Fāillātün / Fāillātün / Fāillün

1 Hāke yeksān eylemezdün dāim erbāb-ı dili
 Adem olsayduñ sen ey zāl-i sipihr-i bī-amān

2 Nice nice āb-ı rū dökmeḡ gerek 'ālemde kim
 Destine erbāb-ı 'irfānuñ gire bir pāre nān

Fāillātün / Fāillātün / Fāillātün / Fāillün
 - + - - / - + - - / - + - - / - + -
 24

41b 1 Şöyle tevfiḡ eylesün Hāk kim görenler diyeler
 Oldı tedbirünle taḡdir-i ilāhī tevemen

2 Her ḡabūl virdüni nāḡıḡ-ı lisān-ı ḡayb olup
 Vire divānuñ senün divān-ı Hākdan çün nişān

Fēilātün / Mefāilün / Fēilün
 ++ -- + - + - + + -

- 1 Ulemā tācı geymek ile kişi
 Mansıb-ı ilme olmaz erzani
- 2 Başdağı tāca itibār itmez
 Farq iden hüdhüd-i Süleymānı

26

Mefāilün / Mefāilün / Mefāilün / Mefāilün
 + - - - + - - - + - - - + - - -

- 1 Ayā ebr-i 'atā kim olmasaydı dem-be-dem feyzün
 Açılmazdı gül-i maşşüdü hergiz ehl-i 'irfānuñ
- 2 Ne var luṭf eyledünse baña bir bārāni²-i zibā
 Hemişe üstüme yağmaktadır bārān-ı ihsānuñ

27

Mefāilün / Fēilātün / Mefāilün / Fēilün
 + - + - + + - - + - + - + + -

- 1 Nitekim lāle tuta dāmenini kühsāruñ
 Nitekim güller ola zib gülşen-i dünyāya
- 2 Hemişe lāle gibi bağı düşmenün yansun
 Hemişe gül gibi vaktün hoş eylesün Mevlā

28

Mefāilün / Fēilātün / Mefāilün / Fēilün
 + - + - + + - - + - + - + + -

- 1 Nesim-i himmet-i anber-şemim-i āgānuñ
 Nazır şaınma ki hergiz bu rüzigāra gele
- 2 Kaçan ki devlet ile bezm-i şehriyāra gelür
 Şu 'iyde beñzedürin anı ki bahāra gele

Mefülü / Fâilätü / Mefâllü / Fâilün
 - - + - + - + - + -

1 Şol seng-i dilden âh ki bî-dādın arturur
 Gördükçe sim-i eşk bu 'abd-i zelilde

2 Bir kimsenün daḡı ḡoma yā Rāb benüm gibi
 Miftāḡ-i genc-i rızḡını keff-i bahilde

Fâilätün / Fâilätün / Fâilätün / Fâilün
 - + - - - + - - - + - - - + -

42a 1 Cāme³-i surḡ ile ger çıkḡsa ḡazanfer Aḡa
 Şifūmi 'arż eyleyüp olsām ben āna medh-ḡān

2 Baña teveccüh kılin diye bu el-ḡaḡ zahīr
 Āna nigāḡ eyleyen diye kızıl arşlan

Fâilätün / Fâilätün / Fâilätün / Fâilün
 - + - - - + - - - + - - - + -

1 Bār-ḡāḡ-ı ḡadrüne ḡılsun felekler ser-fürü
 Āsitānün ḡāḡine sürsün yüzün dünḡā senün

2 ḡaḡ budur erkān içinde vāhid-i kel-elḡsin
 İsterüz kim bir ḡünün biñ eyleye Mevlā senün

Fâilätün / Fâilätün / Fâilätün / Fâilün
 - + - - - + - - - + - - - + -

1 Gevher-i kān-ı sāādetsin tafaccüb eylemem
 Olsa yanūnda eger lülü-yi ḡüftārum ḡaḡır

2 Ger muīn ü ger zahīr olsan baña baḡḡ itmeye
 Şif ü inşāda benümle ger muīn ü ger zahīr

* Bu kıta der-kenardır.

33

Feilātün / Feilātün / Feilātün / Feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

- 1 Şimdiden sonra olan gam yimesün kim hergiz
Kalmadı revnâk u arâyişi hiç dünyânũ
- 2 Hall ü aqd ehli olup şa'atınũ zer-dũzi
Kaşd ider kadline bir sözün için 'isânũ

34

Mefällün / Mefällün / Feülün
+ - - - + - - - + - -

- 1 Benüm gibi olan sâhib-ma'ânî
Revâdur Hâletî şîr itse davâ
- 2 Hemân elfâz ile dâvi gerekmez
Meseldür kim gerek dâviye mâhî

35

Mefällün / Feilātün / Mefällün / Feilün
+ - + - + + - - + - + - + + -

- 42b
- 1 Beni de eyledi 'ummân-ı fazla bir gevher
İden seni güher-i luḡ u himmete 'ummân
 - 2 Hemîşe pîşe baña nazm-ı dürr-i medhũndür
Güsiste olmaya mâ-dâm kim bu rişte'-i cân

36

Mefülü / Fällätü / Mefällü / Fällün
- - + - + - + - - + - + -

- 1 Şeb-diz-i haḡḡ u 'arız-ı gül-günını görüp
Zinhâr gurre olmasun ol şuh-ı dil-sitân
- 2 Çapük-süvâr-ı hüsn ü melâḡat dü esbidür
Bir göz yumup açıca olur dîdeden nihân

Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlūn
 -+ - - / -+ - - / -+ - - / -+ -

- 1 Eyleyüp Mevlā seni seyf ü kalemle ser-firāz
 Hem hīdīv-i şaf-şikensin hem müşūr-i kār-dān
- 2 Luţf u kahruñ virdi haqqā bezm ü rezmūñ haqqını
 Nām-ı pākūñ yiridür hem Yūsuf olsa hem Sinān

T A R İ H L E R

1

Mefûlü / Mefâilü / Mefâilü / Meûlün
 - - + + - - + + - - + + - -

- 1 Biñ şükr ü sipās eyledüm kim yine geldi
 Pāşā-yı Alī-Şīr şīfat-ı şīr-i mehābet
- 2 Ol Yūsuf-ı güm-geştesini buldı zemāne
 Yaküb gibi çekdi biraz gerçi ki firķāt
- 3 Halkuñ bugün oturdı dağı yirine cānı
 Oturmağ ile şadrına ol kān-ı mürüvvet
- 4 Hayyāt-ı ezel kendine biçmiş caceb olmaz
 Yakışmasa ger gayrilere cāmē-i devlet
- 5 Ey dil bu hemānā şuna beñzer ki Süleymān
 Mühri yine buldı yitürüp bir nice müddet
- 6 Gūyā peder-i müşfikidür halk-ı cihānuñ
 Ebnā-i zemān olmuş idi görmege hasret
- 43a 7 Üç kerre eger āşaf-ı dehr olsa revādur
 Üç şāh-ı Süleymān-ḥaşeme eyledi ḥidmet
- 8 Evvelde dađı cādli ile kıluḫ cālemi māmūr
 Bulmuşdı vücūd ile şeref şadr-ı saādet
- 9 Oñāletī yād eyleyicek hātif-i ğaybı
 Tāriḫ didi "yine yirin buldı vezāret" (H.1001-M1592)

Mefûlü / Fāilātü / Mefâilü / Fāilün
 - - + - + - + + - - + - + -

- 1 Ādam nice döker bu ğam-ı cān-ğüdāze kim
 Bir demde şaldı ḥarmen-i şabr u ķarāre od

8(a) Vezin bozuk.

- 2 Gıtdi o mır-i meclis-i erbāb-ı faẓl olan
Saz-ı ʃarab revādur olursa gūsiste rūd
- 3 Herkes ʃaceb mi nāle vü efġānlar eylese
Şimdi odur maġama münāsib olan sūrūd
- 4 Naġl-i murādı olmadı dūnyāda bā-ver
Bārī cihānda ecrini Bārī ide ħalūd
- 5 Biñ sūz u derd ile didi tārīġ Hāletī
"Gıtdi ʃadem diyārına Fehmī gıtdi vucūd"(H1004 M1595)
Mefūlü / Fāilātün / Mefūlü / Fāilātün
- - + - + - - - + - + - -

- 1 Ol māder-i cenāb-ı Dārā-yı dād-perverdūr
Sultān Muhammed bin Sultān Murād-maġfūr
- 2 iġsānı bī-nihāyet yok himmetine be-ġāyet
Dūnyāda feyzi şāmil dillerde luṭfı mezkūr
- 3 Oldı bu cāy zibāh luṭf ile Cennet-āsā
Firdevsi terk iderdi görseydi bir naẓar-ı ħūr
- 4 Dāyim koyup eserler olsun cihānda dāyim
Kılsun vucūd-ı şāhī ħalbin hemişe mesrūr
- 5 itmānına bu kaşruñ oldı tamāmı tārīġ
"Abād ola ilāhī mānend-i beyt-i māmūr"(H.1009-M.1600)
Feilātün / Feilātün / Feilātün / Feilün
+ + - - + + - - + + - - + + -

- 43b 1 Bir seġer-geġ ki vizān oldı nesīm-i rahmet
Gül gibi geldi yine zūmrē-i ehl-i imān

* 2 5 (b) Tarih fazla ʃıktığından Katib Çelebi'nin Keşf-el-Zūnun c.I.,s.805'de Fehmī maddesinde verdiği tarih esas alınmıştır.

- 2 Mihr-i sultān-ı cihān geldi Ḥasan Pāşāya
Burc-ı devletde karar eyledi mihr-i raḥşān
- 3 Girdi gül-berg gibi koynına ol mihr-i şerīf
Nola baş olsa yiri niteki verd-i ḥandān
- 4 Dilerüz ide Ḥudā mühr-i nübüvvet ḥaḳḳı
Dāimā şadr-ı saādet de reis-i erkān
- 5 Dest-i luṭf ile anuñ ḥurrem ü ābād olsun
Kişver-i ilm ü hüner mülket-i cūd u iḥsān
- 6 Tünd-bād-ı gāzabı ḥāk ile yeksān eyler
Ḥalka cevr eylemeden dönmeşe çarḥ-ı gerdān
- 7 Āb-ı rūyı vüzerādur bulur anuñla nümā
Gülşen-i saltanat-ı Devlet-i Āl-i Osmān
- 8 Baḥr-i devletde o bir dürr-i girānmāye idi
Ne güzel buldı çıkardı anı şāh-ı devrān
- 9 Didi tārīḫini^{biñ} şevḳ ile şir mūr-ı zāif
"Girdi āşaf eline mühr-i Süleymān-ı cihān"
5* (H.1006-M.1597)
- 1 Şimdi bir çeşme binā eyledi Mevlā yolına
Kethüdā beg ki odur menbā²ı cūd u iḥsān
- 2 Feyz-i faẓl u keremi irse eger eflāke
Kuriyup kalmaz idi çeşme²-i mihr-i raḥşān
- 3 Selsebīlūñ ayağın aldı bu āb-ı şāfī
Kıldı dünyā yüzini gayret-i gülzār-ı Cinān
- 4 Ehl-i dilden şoricak Ḥāletīyā tārīḫin
Didiler "eyledi ser-çeşme²-i ḥayvāni revān"
(H1005 -M1596)

* Şiirin vezni : Feilatün / Feilatün / Feilatün /
Feilün

6

Fāilātūn / Fāilātūn / Fāilūn

- 44a 1 Kıyduñ ol masūm-ıpāke bī-günāh
Ey felek itdūñ perişān hātırum
- 2 Tā ölince diyeyin tārīh için
"Gitdi ya dünyāñ "Abdül-kādirüm" (H.1020-M.1611)

M Ü S E D D E S L E R

1

Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün
+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

I

- 1 Marīz-i derd-i 'aşk-ı dilberüm olsam 'ilāc itmem
Eger zulmetde kalsam meşāl-i māhı sirāc itmem
- 2 Gedā-yı şāh-ı tabūm şehler ile imtizāc itmem
Bütün dünyāya şāh olsaydı gönüm ibtihāc itmem
- 3 Şeh-i 'aşkum sipihr ü āfitābı taht u tāc itmem
Bir ābdālum ki ölsem dehre 'arz-ı ihtiyāc itmem

II

- 1 Dem-ā-dem cūşdan hāli degül bir baħr-i mevvācum
Muħabbet 'arşasında peyrev-i Mansūr-ı Hallācum
- 2 Ne dünyādan murādum var ne cūd bir ferde muhtācum
Mezellet hākidür tahtum külāh-ı fahrdür tācum
- 3 Şeh-i 'aşkum sipihr ü āfitābı taht u tāc itmem
Bir ābdālum ki ölsem dehre 'arz-ı ihtiyāc itmem

III

- 1 Bilürsin taht-ı şāhī tahté-i tābūt olur āhir
Nice başlar yimişdür gördüğün ol efser-i fāhir
- 2 Bu deñlü şāhlardan kalmadı çün kim eser zāhir
Budur fikrüm ki aşlā taht u tāca olmaya nāzir
- 3 Şeh-i 'aşkum sipihr ü āfitābı taht u tāc itmem
Bir ābdālum ki ölsem dehre 'arz-ı ihtiyāc itmem

IV

- 1 Şafâlar eylerüm dünyâ şafâsından cüdâ kıalsam
Elüm çekmem ölince kü-yı aşk içre gedâ kıalsam
- 44b 2 Kayırmaz hâlümü arz itmekden bi-nevâ kıalsam
Eger bir olıcağ yir bulmasam başum kabâ kıalsam
- 3 Şeh-i aşkum sipihr ü âfitâbı taht u tâc itmem
Bir âbdâlum ki ölsem dehre arz-i ihtiyâc itmem

V

- 1 Şağın aldanma şâhum bu serâ-yı muhabbet-i âbâde
Zümürürd tahtı zerrîn-tâcı kıorsun hep bu dünyâda
- 2 Hakâretle nazar kıılma dil-i derviş-i nâ-şâde
Eğerci suretâ dervişüm amma ru-yı manada
- 3 Şeh-i aşkum sipihr ü âfitâbı taht u tâc itmem
Bir âbdâlum ki ölsem dehre arz-i ihtiyâc itmem

VI

- 1 Yiter baña âlem kıılsam duhân-ı âteş-i âhı
Figânum var iken hergiz gerekmez nevbet-i şâhi
- 2 Bu dehrün minnet ile istemez dil izzet ü câhi
Eger dünyâ yıkılsa Hâletî vâllâhi billâhi
- 3 Şeh-i aşkum sipihr ü âfitâbı taht u tâc itmem
Bir âbdâlum ki ölsem dehre arz-i ihtiyâc itmem

Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün
 + - - - + - - - + - - - + - - -

I

- 1 Yine devrān baña zulm eyleyüp ayırdı yārumdan
Yine hār-ı ğam oldu hāsulum ol gül-izārumdan
- 2 Taşup seyl-i belā hūn-ı dil olur çeşme-sārumdan
Kānāat itmeyüp hargiz bu çeşm-i eşk-bārumdan
- 3 Nażar kıl her dem aķan hūna cism-i dāğ-dārumdan
Benüm her tāze dāğum kaņlar ağlar rūzigārumdan

II

- 45a
- 1 Yazıķlar baña şāhum itdügün ikrāri bilmezsün
Vefā resmini öğrenmek gereksin yāri bilmezsün
 - 2 Gözüm yaşını raħm eyle bu āh u zārı bilmezsün
Gel ey^cİsi-nefes derd-i dil-i bi-mārı bilmezsün
 - 3 Nażar kıl her dem aķan hūna cism-i dāğ-dārumdan
Benüm her tāze dāğum kaņlar ağlar rūzigārumdan

III

- 1 Benüm ey gülşen-i hūsn ü melāhatde gül-i ālüm
Letāfet āsumānında meh-i hūrşid-timsālüm
- 2 Ne var şebnem gibi bir dem götürseñ cism-i pā-mālüm
Buluşdukca saña hiç ağlamak lāzım degül hālüm
- 3 Nażar kıl her dem aķan hūna cism-i dāğ-dārumdan
Benüm her tāze dāğum kaņlar ağlar rūzigārumdan

* Yazılmayan redifler eklenmiştir.

IV

- 1 Kenār . . . itmek ümīdiyle seni ey gevher-i yektā
Gözi yaşını deryā eylemişdür bu dil-i şeydā
- 2 Ne lâzım ayagun̄ tozına hālüm eylemek inhā
Ne hācet mācerāyı saña takrīr eylemek cānā
- 3 Naẓar kı̄l her dem aķan hūna cism-i dāġ-dārumdan
Benim her tāze dāġum ķanlar aġlar rūzigārumdan

V

- 1 Zenaġdānuñ senün̄ cānā nişāndur Çāh-ı Bābilden
Düşeldēn aña göñlüm hiç hālāş olmadı müşkilden
 - 2 Dil-i bī-mārumun̄ hālīn ne hācet şormaġa elden
Haberdār olmak istersen̄ eġer hūnābe-i dilden
 - 3 Naẓar kı̄l her dem aķan hūna cism-i dāġ-dārumdan
Benüm her tāze dāġum ķanlar aġlar rūzigārumdan
- 45b

VI

- 1 ‘Acebdür Hāletīye cevrdēn dāhī usanmazsun
Hūdādan yok mı havfun̄ halk-ı ‘ālemden utanmazsun
- 2 Niçün şormayasın cānā dilüm sād-pāre sanmazsun
Eġer ey ‘ahd ü peymānı yalan baña inanmazsun
- 3 Naẓar kı̄l her dem aķan hūna cism-i dāġ-dārumdan
Benim her tāze dāġum ķanlar aġlar rūzigārumdan

3 *

Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlātūn / Fāīlūn
- + - - - + - - - + - - - + -

I

- 1 Baḳmaduñ bir kerre cānā ḳābil-i timār iken
Tuṭmaduñ gūşuñ baña ḳārum fenādan zār iken
- 2 Şoñ nefesdür ḳaçma bārī gözlerüm bī-dār iken
Gel yetiş göster yüzün ben ḳasteye huşyār iken
- 3 Ḳorḳarın mest eyleye cām-ı ecel bī-mār iken
Göreysin bārī seni bir dāḫi ḳaḳlum var iken

II

- 1 Dār-ı dünyādan tabībüm intikāl üstindeyin
Ḳişver-i mülk-i bekā-i irtihāl üstindeyin
- 2 Gün gibi rüşen-dil ol sen ben zevāl üstindeyin
Merḫamet ḳılmaz mısın cānā ki ḫāl üstindeyin
- 3 Ḳorḳarın mest eyleye cām-ı ecel bī-mār iken
Göreysin bārī seni bir dāḫi ḳaḳlum var iken

III

- 1 Ḳāḳbet zīr-i zemīn olsa gerekdür meskenüm
Şarşar-ı bād-ı fenā ber-bād ider āhir tenüm
- 46a 2 Ḳāḳ ile en şoñ ṭolar cānā bu çem-i rüşenüm
Ḳārz-ı ḫüsn eylerseñ it ḳaḳlum başumdayken benüm
- 3 Ḳorḳarın mest eyleye cām-ı ecel bī-mār iken
Göreysin bārī seni bir dāḫi ḳaḳlum var iken

* Yazılmamış redifler eklenmiştir.

IV

- 1 Sūziş-i aşkuñla yanmışken bu cism-i nā-tüvān
Zehr-i kätıl şunmağ ister sākī²-i devr-i zemān
- 2 Döymeyem ibrāmına cāiz ki anuñ nā-gehān
Sāğarından nūş idüp āhır düşem bi-akl u cān
- 3 Korkarın mest eyleye cām-ı ecel bī-mār iken
Göreysin bāri seni bir dāhi³ aklum var iken

V

- 1 Çekse dil cām-ı fenāyı³ alem itmez fāide
Bir humarı var anuñ cām-ı Cem itmez fāide
- 2 Kūh-ken cān virse aña mātem itmez fāide
Niş-i gam cāne geçince merhem itmez fāide
- 3 Korkarın mest eyleye cām-ı ecel bī-mār iken
Göreysin bāri seni bir dāhi³ aklum var iken

VI

- 1 Sākī³-i bezm-i belā ister gözüm kan eyleye
Derdi oldur kim beni derd ile nālān eyleye
- 2 Hāletī-veş bī-dil ü bī-mār u bī-cān eyleye
Çurā gibi³ akıbet hāk ile yeksān eyleye
- 3 Korkarın mest eyleye cām-ı ecel bī-mār iken
Göreysin bāri seni bir dāhi³ aklum var iken

4

Feilātün / Feilātün / Feilātün / Feilün
++ -- ++ -- ++ -- ++ --

I

- 46b 1 Yāri gördüm yine ardınca idi aġyārı
Gül-i gülzār gibi yanına almış ħārı
- 2 Virmesün kimseye Ħaġ böyle olan dil-dārı
Nice almaya bu ġam cān u dil-i bī-mārı
- 3 Māye²-i naġd-i ħayāt olsa eger dīdārı
Ölümümdür benüm aġyār ile görmek yārı

II

- 1 Mevsīm-i bāġ gelüp gül gibi güldi dünyā
Azm-i gül-gešt-i ħemen eyledi hep šāh u gedā
- 2 Seyr-i gülzārı gönül ħekmez olupdur ašla
Korkarın düşmen ile rāst gelem diyü aña
- 3 Māye²-i naġd-i ħayāt olsa eger dīdārı
Ölümümdür benüm aġyār ile görmek yārı

III

- 1 Kosa cev̄r eylemegi ol gül-i rānā gelse
Olmasa dīde²-i aġyāra hüveydā gelse
- 2 Ahdi üstine turup dönmese dünyā gelse
Gelicek ħāne²-i uşşākına tenhā gelse
- 3 Māye²-i naġd-i ħayāt olsa eger dīdārı
Ölümümdür benüm aġyār ile görmek yārı

IV

- 1 Düşdi dil yār ile aǵyārı görelden pür-ǵam
Olayazdı niçe kez menzili şahrā-yı ʿadem
- 2 Şubḥa dek varmasa ḥābe nola çeşm-i pür-nem
Korkarın ḥābde nā-geḥ añı illerle görem
- 47a 3 Māye³-i naqd-i ḥayāt olsa eger dīdārı
Ölümümdür benüm aǵyār ile görmek yārı

V

- 1 Ǵam-ı aǵyār ile ḥāk olsa eger ki bedenüm
Çāk olup cāme²-i ten egnime geysen kefenüm
- 2 Okıya ḥāl-i dil ile bunı her bir çemenüm
Yāza ʿaşk ehli gelüp seng-i mezārumda benüm
- 3 Māye³-i naqd-i ḥayāt olsa eger dīdārı
Ölümümdür benüm aǵyār ile görmek yārı

VI

- 1 Naẓar itsem eger aǵyār yanında yāre
Zehr-i miḥnet içürür her biri ben bī-māre
- 2 Nāvek-i āzar urur yāre bu cism-i zāre
Zahm-ı şemşir-i şafādan dil olur şād-pāre
- 3 Māye³-i naqd-i ḥayāt olsa eger dīdārı
Ölümümdür benüm aǵyār ile görmek yārı

VII

- 1 Görüp aġyār ile olmışdur mükedder hālüm
Zāfdan şüret-i dīvāre dönüp timsālüm
- 2 Dostlar Hāletiyā bilmek için ahvālüm
Açıcaġ ʿaşk kitābını bu gelmiş fālüm
- 3 Māye³-i naġd-i hayāt olsa eger dīdarı
Ölümümdür benüm aġyār ile görmek yarı
Fāilātün / Fāillātün / Fāillātün / Fāillün
- + - - - + - - - + - - - + -

I

- 47b
- 1 Teşne²-i miñnetden aldurmaz dil-i dīvānemüz
Şem^c-i ʿaşka yanmadan pervā yemez pervānemüz
 - 2 Halka Mecnūnı unuttursa nola efsānemüz
Bād ile ʿaşk ile perver rüz-i şeb peymānemüz
 - 3 Geçdi Mecnūn ʿaşkdan geçmez dil-i mestānemüz
İllerūñ uşlandı uşlanmaz bizüm dīvānemüz

II

- 1 Hāşıl olmadı dil-i dīvāne pend-i pīrden
İctināb itmez yanar oddan yaluñ şemşīrden
- 2 Şimdi hiç aldurmaz oldu bendden zencīrden
Gördüm uşlanmaz ferāġat eyledüm tedbīrden
- 3 Geçdi Mecnūn ʿaşkdan geçmez dil-i mestānemüz
İllerūñ uşlandı uşlanmaz bizüm dīvānemüz

* Yazılmayan redifler eklenmiştir.

III

- 1 Gerçi kim itmiş idi ol Kays dünyādan ferāğ
Kılmamışdı niçe yıllar ʿaşk-ı Leylādan ferāğ
- 2 Kimseler dünyāda ummazken o rüsvādan ferāğ
ʿĀkibet cānın virüp itmiş o sevdādan ferāğ
- 3 Geçdi Mecnūn ʿaşkdan geçmez dil-i mestānemüz
İllerūñ uşlandı uşlanmaz bizim dīvānemüz

IV

- 1 Būlbūl-i şeydā ferāğāt eyledi gülzārdan
Geçdi pervāne hevā-yı şemʿ-i pūr-envārdan
- 2 Vāz geldi Kays fikr-i vuşlat-ı dil-dārdan
Geçdi ammā gönül hergiz belā-yı yārdan
- 3 Geçdi Mecnūn ʿaşkdan geçmez dil-i mestānemüz
İllerūñ uşlandı uşlanmaz bizüm dīvānemüz

48a

V

- 1 Niçe yıllar kū-yı dil-dārı bilüp dārüş-şifā
Ol tabīb-i cān u dilden turma isterüm devā
- 2 Gördüğüm olmaz şarāb-ı vaşl ile dermān şehā
Didi bir gün var yūri hiç çāre kalmadı saña
- 3 Geçdi Mecnūn ʿaşkdan geçmez dil-i mestānemüz
İllerūñ uşlandı uşlanmaz bizüm dīvānemüz

VI

- 1 ʿAşq ile gön̄lüm çeküp bār-ı belā vü miḥneti
Niçe kez nūş eylemişdi zehr-i mār-ı firķāti
- 2 Geçdi şanurdum ben anı ʿaşqdan ey Ḥāletī
Yine nā-geh oldı şeydā göricek ol āfeti
- 3 Geçdi Mecnūn ʿaşqadan geçmez dil-i mestānemüz
İllerūñ uşlandı uşlanmaz bizüm dīvānemüz

فردی که در عالم است
باید خدا اول شکر بدارد
پسند ما را که از شکر
کدام اولدی می که بخرد
قدر در عالم است که حال
باصبایت عاقلانه
چو می فرزند است
بانی که کوس می جان
ایست که بطنی است
اشتیاق می نامی نام
فصلی که در کوزه می
دشمنی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می

درین سر جای که
ایست که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می

فردی که در عالم است
باید خدا اول شکر بدارد
پسند ما را که از شکر
کدام اولدی می که بخرد
قدر در عالم است که حال
باصبایت عاقلانه
چو می فرزند است
بانی که کوس می جان
ایست که بطنی است
اشتیاق می نامی نام
فصلی که در کوزه می
دشمنی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می

فردی که در عالم است
باید خدا اول شکر بدارد
پسند ما را که از شکر
کدام اولدی می که بخرد
قدر در عالم است که حال
باصبایت عاقلانه
چو می فرزند است
بانی که کوس می جان
ایست که بطنی است
اشتیاق می نامی نام
فصلی که در کوزه می
دشمنی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می
فصلی که در کوزه می

